

COL·LECCIÓ PAU VILA N.º 10

Els arbres de la regió del Montseny (I)
La vida entorn de l'arbre

Martí Boada i Juncà



**ELS ARBRES DE LA REGIÓ
DEL MONTSENY**

LA VIDA ENTORN DE L'ARBRE

ELS ARBRES DE LA REGIÓ DEL MONTSENY

LA VIDA ENTORN DE L'ARBRE

VOLUM I

Martí Boada i Juncà



PPU

Col·lecció Pau Vila N° 10

1989

Primera edició, 1989

No es podrà reproduir totalment o parcialment el contingut d'aquesta obra,
sense l'autorització escrita de PPU.

© Martí Boada i Juncà

© Publicacions de l'ICE
Col·lecció Pau Vila nº 10
Universitat de Barcelona

© PPU
Promocions Publicacions Universitàries, S.A.
Marqués del Campo Sagrado, 16. 08015 Barcelona

Fotografia coberta: Martí Pey

I.S.B.N.: 84-7665-362-X (Vol. I)
84-7665-361-1 (Obra completa)
D.L.: B-3334-89

Imprès a: Limpergraf S.A. Carrer del Riu, 17. Nau 3. Ripollet (Barcelona)

Dedicatòria

*A la memòria i en el record dels estimats
amics, Jordi Baiget, Joan Oms, Joan Pu-
jolràs i l'Albert Pérez Bastardas dolorosa-
ment perduts.*

*El pensament en hores baixes, es gronxa
en vosaltres, i el vostre record d'homes
amb densitat humana, refermen i animen
la dura caminada.*

ÍNDIX

Presentació	11
Introducció	13
CAPÍTOL I: L' HOME	17
CAPÍTOL II: PRODUCTES I TRANSFORMACIONS	65
CAPÍTOL III: LA FAUNA	95
CAPÍTOL IV: - CATÀLEG DE PÒL·LENS D'ARBRES DEL MONTSENY	139
- INVENTARI D'ESPÈCIES	158
Bibliografia	163

Presentació

El llibre que teniu a les mans només podia ésser escrit per algú que reunís moltes característiques difícils de trobar en una sola persona. Calia l'amor als éssers i a les coses que configuren l'entorn i la vida del Montseny. Calia la curiositat constantment desvetllada, però també la voluntat d'insertar el que s'observa i s'aprèn en un marc més ample de coneixements i de referències. Calia una profunda sensibilitat per la paraula, pel nom de cada cosa, per dir-ho amb la frase amb què el poeta justificava la pròpia existència dins l'esdevenidor col·lectiu. En Martí Boada és alhora fill i amant del Montseny, amb passió envejable ni que sembli una mica incestuosa. No és un contemplatiu, sinó que li agrada de furgar en el detall i repassa amb ulls amatents cada vibració (i cada lament) de la muntanya estimada, per cercar després d'entendre-ho tot no només amb el cor, també amb el cap i amb l'ajut dels escrits, antics o nous. Però és també home donat a la poesia, que de segur l'ajuda a dur més endins d'ell mateix el color (potser només el matis, com vol aquell altre poeta) i el perfum del seu món, tan dolç, tan agre, real i encantat alhora.

Per a mi, en Martí és un amic. A vosaltres, lectors, potser tot això personal us rellisqui. No deixeu pas per això el llibre, perquè a cada plana aprendreu alguna cosa o la recuperareu amb gust. Deixeu-vos endur per la màgia de les coses i els mots d'aquest llibre i potser descobrireu que és en els subtils i ineluctables lligams entre la natura i l'home que el món s'ens fa més de debò i més proper, més digne d'ésser entès i estimat. Veureu per què, aleshores, en Martí ha tingut el desig d'explicar-ho als altres, i per què a tots pot interessar llegir sobre les coses i els mots d'un racó, que és sempre tot l'Univers, fins i tot si alguna vegada paraules i objectes són ja només ressò d'un passat que s'esmuny entre tants canvis.

Aquest és un premi merescut. A l'obra i a la persona.

JAUME TERRADES
Bellaterra, maig de 1987

INTRODUCCIÓ

El treball, té com objectiu fonamental, fornir de dades i d'informació, amb el màxim de coherència estructural possible, vers alguns aspectes dels nostres boscos.

En efecte, prenent l'arbre com eix central del discurs, s'intenta explicar alguns elements de la presència antròpica, dins del bosc (capítols I i II). L'home de bosc, activitats, instruments principals i llenguatge. Aprofitaments i transformacions, tot plegat com es veurà en un intent, de posar de manifest, una realitat doble: cultural i ecològica, si és que en últim extrem, cultura i ecologia són desdoblables.

Un col·lectiu d'homes, uns oficis i unes feines, es diria que enterrats socialment en molts casos per la pròpia boscuria. Mal vistos socialment pel propi caràcter silvestre de la feina, i modernament com a braços executors «d'atemptats ecològics» continus. Personatges abruptes, sòrdids, com acabats de sortir de la llòbrega ploma d'en Casellas, destructors voraçs de la tranquil·litat biològica dels nostres boscos, si aquesta existeix. Quan ben lluny d'aquests estigmes, és la realitat dels treballadors de bosc, dura, marginada, i en qualsevol cas ben lluny de qualsevol espurna de responsabilitat en les polítiques de gestió dels recursos forestals del país. Actualment es parla amb insistència de reciclar la professió, ningú en dubta, de la necessitat, però tanmateix caldria demanar a les institucions que tenen competències en la gestió forestal que passin més estones a bosc, que s'acostin amb modèstia, als bosquerols, no en la vessant anecdòtica, ben segur que en faran algun aprenentatge i si rarament no el fan d'ells, el podran fer de l'escenari dels fets: el bosc.

Tanmateix, el bosc com a generador de vida i d'aprofitament, creiem que s'ha de conèixer tant com es pugui en aquesta dimensió. Per aquesta raó hi hem dedicat una part del llibre destinada a la divulgació dels usos i aprofitaments funcionals dels seus productes bàsics, tant sovint desconeguts o bé llunyament coneguts.

El capítol III, intenta donar algunes pistes incipients, sobre els lligams fenològics, reproductors, tròfics i etològics, entre el poblament vertebrat salvatge i els arbres. Amb voluntat divulgadora, però amb un desig de fons, de caràcter aplicat. Car com se sap, els models de gestió imperants, no solen incorporar en llurs paràmetres, a l'hora de planejar o d'autoritzar l'explotació del bosc, entre d'altres raons per manca d'informació prou contundent, quines poden ser les implicacions negatives d'una determinada activitat extractiva, per al poblament animal, amb les consegüents repercussions en l'equilibri i en el funcionament del propi sistema forestal.

El capítol IV, és el resultat de la prospectiva, recollecció i ulterior treball a microscopi electrònic de rastreig, realitzat per la Dr.^a Montserrat Ponsà, del Departament de Microscòpia Electrònica de la Universitat Autònoma de Barcelona, amb l'objectiu d'aportar unes dades fenològiques i especialment morfològiques dels pollens forestals de la regió d'estudi. Així mateix es complementa amb un inventari de les espècies arbòries, localitzades fins enguany.

El treball es presenta en dos petits volums. El primer inclou el corpus central i el segon afegeix aquelles il·lustracions en color de component més didàctic: dentrologia, estructura i parts de l'arbre, especialment pensat per al seu ús funcional: el treball de camp.

En cada capítol hem remerciat totes aquelles persones que ens han fornit de dades i d'informació en cada cas, però tanmateix, no podem estar-nos d'agrair també l'ajut i escalf que hem rebut en diverses fases del treball per part dels companys de GENVO (Grup d'Ensenyants Naturalistes del Vallès), en Jordi Boix, en Martí Pey, la Fina Ferrando, l'Esteve Colomer, la Carme Puchol, l'Esteve Comajuan, en Joaquín Sánchez, en Lluís Serrat, la Lola Casas, en Josep Masnou, en Pere Casals, en Biel Dalmau, en Christian Boix, en Jordi Miralles, l'Anna Agenjo, en Josep Homs i el seu malaguanyat fill en Joan, l'Andreu Bover, en Mercior Danés i a tot aquell estol d'homes de bosc que s'han creuat pels viaranys de la meva existència, vertaders mestres amb inequívoca ferum d'arbre.

No voldríem acabar sense dir que el llibre té una total vocació divulgadora, perquè lluny del científisme gasiu i clos, per

sort decadent, creiem que els coneixements per modestos que siguin, s'han de posar sense fronteres al servei del poble. Car sols si aquest és capaç d'espolsar-se el desconeixement i la ignorància, s'avançarà cap a un món més madur, per tant més emancipat, i en darrer terme (esperem-ho) en equilibri amb el nostre coixí ambiental: la Biosfera.

MARTÍ BOADA I JUNCA

Capítol I

LA VIDA ENTORN DE L'ARBRE

(L'home)



Segurament, malgrat el que es pugui dir, un dels oficis més antics de la humanitat, persistent i ben viu, en el marc de les actuals estructures de producció, bé que amb modificacions importants de caràcter tecnològic, és el de bosquerol o llenyataire.

Tot i que cal considerar, que els progressos socials, econòmics i de reconeixement, que han conegut d'altres sectors professionals, no s'ha donat, en aquest respectable ofici. Que avui encara pateix agudament, marginalitats de tot signe. Escassos per no dir nuls avanços sindicals, socials i de tot tipus. Afavorit sense dubte per la particular estructura, organització, i isolament de tot caràcter, inherents a aquest tipus de treball.

L'home de bosc, per ancestres, per marc laboral, per fenotipus ambiental, per la cultura generada en llur entorn, és depositari d'un pòsit humà, mereixedor dels millors respectes.

El seu valor no és tal com a vegades a pogut semblar, antropològic, sinó humà. Calen esforços perquè li siguin reconeguts els seus treballs i coneixements forestals.

En contra del que pugui semblar, el treballador de bosc, és un dels professionals amb més elevat nivell de naturalització. Tot i que sovint per l'aspecte i pel verb rude, com rude és el seu marc, el pugui fer sentir llunyà i poc polit en relació, a la cultura, diguem-ne formal. No hi ha cap dubte que el seu testimoniatge, emprant això sí els seus propis canals de comunicació, ens ha d'ajudar a comprendre millor les relacions de l'home i el bosc.

El treball d'aquest capítol, vol ser un modest homenatge a l'home de bosc. No en un sentit nostàlgic, sinó emmarcant-lo en la modernitat. I ajudar si es pot en la modèstia del treball, a reconèixer aquest dur, vell i bell ofici, que encara en les seves quotidianitats empra hàbits i fets del Paleolític —el feto i les forques boscanes—, de bracet amb tecnologies de finals del segle xx —les motoserres modernes.

Les dades recercades són el resultat de la pròpia experiència laboral en el bosc, dels antecedents forestals familiars, i de les consultes i enquestes, sorgides de moltes hores de conversa amb gent de la feina. Han col·laborat de manera notòria, en Joan Planas, de cal Teixidor de la vila de Montseny i en Jordi Boix, ambdós bosquerols consumats i amb molta vivó forestal.

El dibuixos són tots elaborats expressament per il·lustrar el treball, a càrrec del dibuixant celoní, Manel Peña.

La colla

Amb aquest es defineix el grup de professionals o treballadors de bosc. Normalment, cada colla té nom propi, malgrat que algunes d'elles són ocasionals i fins poc estables. Aquest nom sovint és el del cap de colla. Exemples: colla d'en Garribista, del Xic de Villarrasa, d'en Cambó. Totes elles responen a caps de colla diguem-ne notoris.

Altres poden prendre el nom de la finca o hisenda forestal, si aquesta ha tingut o té prou entitat, per disposar d'una colla fixa. Can Valls d'Olzinelles, havia arribat a tenir fins a la dècada dels seixanta dues colles. Actualment l'exemple més representatiu seria la colla d'en Garolera de la vila d'Arbúcies.

Algunes colles van lligades al procurador o gestor, habitualment de diverses finques, prenent-li el nom. Tal seria el cas de la colla d'en Pere Arenes.

I per últim, en els darrers temps, i en la nova conjuntura forestal ha pres, embranzida, la figura dels rematants o negociants de bosc. És a dir empresaris forestals, que compren les campanyes, i que en alguns casos disposen de colles pròpies, o bé les contracten temporalment, en el primer cas, aquestes solen dur el nom de l'empresari. La colla de l'Oms de St. Celoni, d'en Calls de Gualba, etc.

Organització

Les colles de destrat (abans dels 60).

La colla estava integrada normalment per sis o vuit persones, i podia ampliar-se fins a unes dotze, especialment a final de campanya, moment de màxima activitat.

L'organització i direcció de la feina era, i encara ho és, assumida pel cap de colla.

La tombada de l'arbre, era executada amb destrat grossa, eina que sols empraven els més destres i més ben dotats físicament. Car per fer l'entallada o secció basal, per abatre l'arbre, operació gens exempta de riscos, calia un bon domini de destrat, així com molta potència física.

La vida entorn de l'arbre.

Una vegada passada aquesta avantguarda, venien els operaris de destrat xica o d'esbrancar. Que eren els encarregats de preparar el tronc central, o les torades, i fer la brancada, la branqueta i l'esporguim. Així com de preparar el desembosc final.

Les colles actuals

Actualment el nombre mitjà de components, és de tres persones en condicions de campanya normal. Poden augmentar o bé disminuir, en casos de treballs especials.

La mecanització de la feina, concretament amb l'aparició de la motoserra (popularment xerrac o màquina) hi ha hagut una modificació extraordinària en l'organització i producció de les colles.

Actualment, una colla de tres homes sol produir en una jornada normal, el doble de m³ o tones, o més, que les antigues. La mitjana de producció, en una tallada d'alzines, és de 4 a 8 tones dia.

El maquinista, es l'antic bosquerol de destrat grossa, és a dir qui fa l'entallada, i respon a la mateixa caractereologia que aquell. Com se sap, les campanyes a bosc, són marcadament temporals, especialment les més intenses són a l'alta tardor i a l'hivern, moment de màxima ocupació. La resta de l'any un important contingent de llenyataires, es dedica a d'altres quefers, especialment, de caràcter agrícola.

Una minoria, més professional, continuarà l'activitat a bosc, però amb d'altres pràctiques. Pelar suro, podes, plantades, «neteges», ferriberes, etc.

El cap de colla

És conegut amb aquest nom, qui en l'organització del treball de la colla, té més responsabilitat i/o autoritat. Que es fa tam-

bé extensiva a l'hora de tractar amb els propietaris, procuradors o bé rematants, les condicions prèvies a la contractació de la campanya, així com totes les que calguin en el decurs d'aquesta.

La seva jerarquia, no és igual en tots els casos, ateses les especials circumstàncies que concorren, en el sentit organitzatiu i social de les colles de bosc.

A vegades la feina de cap de colla és rotativa, en alguns casos, fins no n'hi ha pròpiament, i la responsabilitat és més o menys repartida entre els membres de la colla.

Alguns caps de colla, han adquirit per la seva destresa, capacitat i personalitat, un fort carisma a la comarca, entre molts d'altres: en Julià Clopès de Can Sopes, a la vila de Montseny, en Xicu i en Mingo Pinto d'Arbúcies, en Ramon Garrabista i en Cendre, de St. Celoni, etc.

Els quadrajadors

L'ofici bosquerol de quadrajador, era molt apreciat i especialitzat, i amb una notable dificultat per realitzar-lo, de manera que no tothom era apte per realitzar-lo. Força, pols i enginy, eren condicions indispensables per als que practicaven aquest ofici.

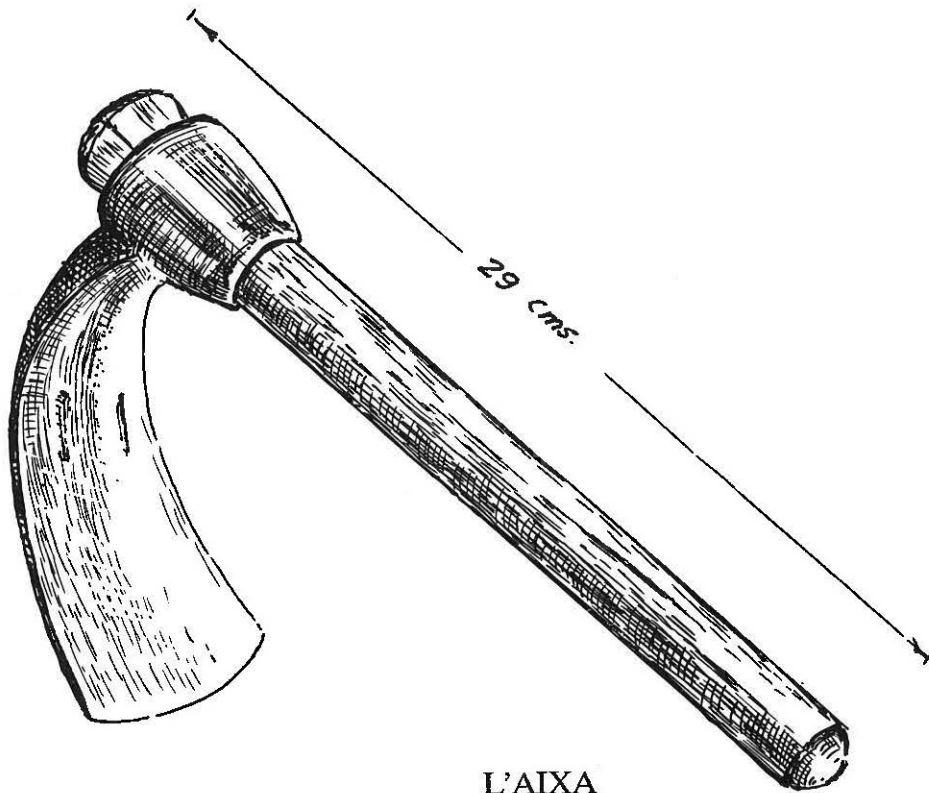
La feina, consistia en carejar les torades o troncs destinats per a fustes, especialment per a embigats.

Per carregar-los, carrar-los o quadrear-los, cal passar el tronc de la forma cilíndrica primitiva al màxim de quadrada. Acció feta amb la destal grossa i a vegades culminada amb l'aixa o l'aixol.

Les qualitats o mesures dels materials acabats, són qualificades amb les següents terminologies: dosos, quatres, sisos i vuits. Les darreres eren les formes més petites, així fins arribar als dosos que eren, les més grosses.

La vida entorn de l'arbre.

Els quadrejadors, treballaven en els astellers. Foren professionals d'anomenada a la nostra regió, en Segimon Deumal, de la Vinya, a la zona de la vall de la Tordera. I en Xe, d'Arbúcies, a les fagedes de la vall de Santa Fe.



L'AIXA

El fato

El fato és el conjunt d'elements necessaris per realitzar la campanya a bosc i per extensió es refereix també a l'espai geogràfic, on s'ubiquen en el bosc tots aquests materials, on hom normalment cuinarà, o bé hi durà a terme altres activitats de rebost o bé de descans. En aquest territori fins sol haver un repartiment dels espais, per a cada bosquerol.

En ell hi ha, les eines, els aliments, el combustible i l'oli per a les màquines, i normalment el foc encès durant tota la jornada etc.

Fins es pot parlar d'una determinada estètica del fato. Car com ens digué, el jove cap de colla Jordi Boix, per a ells, és la barraca de bosc, és la seva casa, el seu racó.

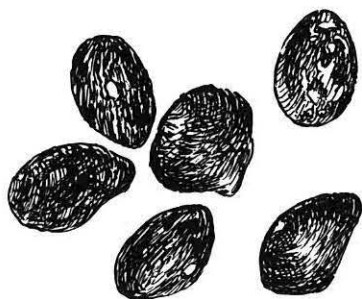
L'alimentació

La dieta dels bosquerols normalment no és molt variada. En ser però una activitat física d'elevada despesa energètica, mengen i beuen sovint, durant la jornada. És per aquesta raó, que entre els àpats principals, intercalen petites deglucions, anomenades pa i trago o mos. Normalment aquestes són menes de pa tendre o bé torrat amb embotit.

L'àpat fort és el del migdia o dinar, i allò que més abunda en aquesta dieta, són les mongetes o fesols. Les més valorades són les dites del ganxet, i en els mesos de rigor hivernal, són estimats els fesols vermells, molt més farinosos que els anteriors, són principals els anomenats de genoll de «cristu», ou de pardal i avellana rossa. Es couen a la paella, fregits amb cansalada grassa o bé virada i una mica d'oli, abans quasi sols s'emprava llard blanc i llard de la caldera (més fort i amb greixons barrejats). Aquest plat es reforça amb carn magra, llom,

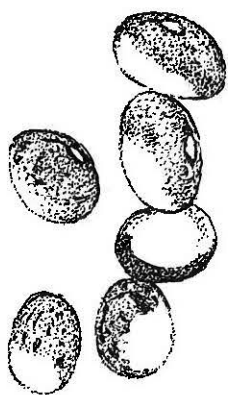
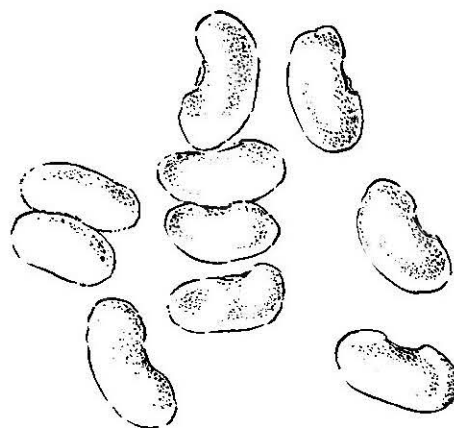
La vida entorn de l'arbre

llonces, cansalada virada (la ventresca és la més estimada), o botifarres de diversos tipus. En general la carn és sempre de porc. A l'hivern hom menja arengades.



FESOL VERMELL

GANXET



GENOLL DE CRIST

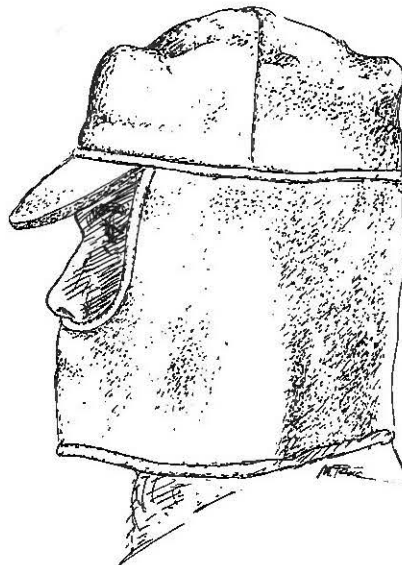
Per tal d'afavorir la gana, hi ha costum de menjar picant, sobretot bitxos confitats amb sal i vinagre. Així com també és habitual, traguejar normalment vi tot el dia, no essent gens rar que un bosquerol, es pugui beure fins a dos litres o més de líquid en una jornada.

No cal dir que aquesta dieta, fonamentada en carbohidrats i grasses, pot presentar variants estacionals, i òbviament personals.

El passamuntanyes

Capell d'hivern, actualment es pot dir que en desús. Va persistir habitualment, fins més enllà dels anys seixanta.

Fet de llana de color gris o a vegades marró. Normalment, hom el portava plegat. Rarament i sols si el fred i el vent apretaven molt, hom el desplegava, restant així protegides les orelles i la boca.



La vida entorn de l'arbre.

El mocador blau

Peça de roba emprada principalment com a mocador. Encara que la gent de bosc en fa d'altres usos, sobretot en les campanyes de pelar, i en d'altres tasques forestals estivals hom l'empra per eixugar la suor i sobretot, amb l'elaboració d'un nus a cada una de les puntes esdevé un habitual i pràctic capell.

Tanmateix, també s'usa com a petit farcell, en alguns casos.

En els accidents de sang tan freqüents amb el brancatge i per sort menors, aquesta peça ben amarada de vi, sol constituir la teràpia quasi única dels bosquerols davant d'aquestes contingències.

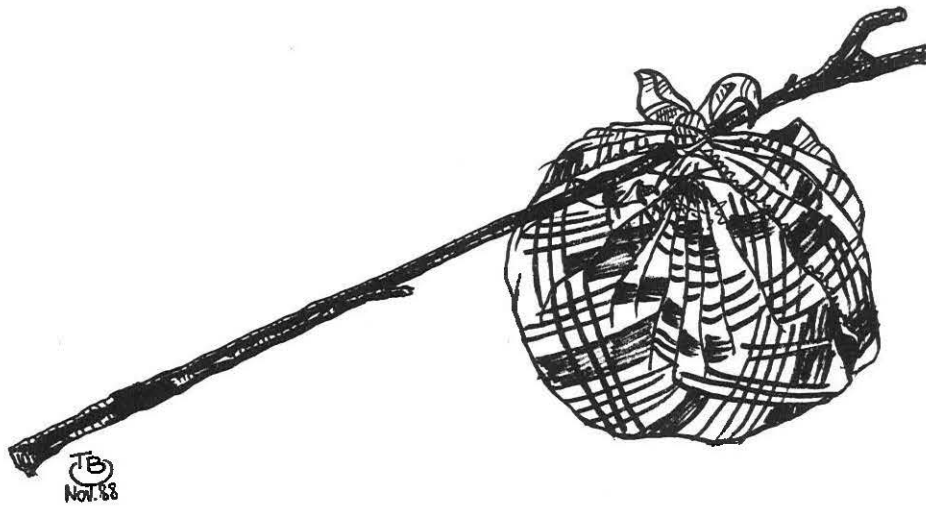
El material és de cotó, de quadres blaus i blancs. Forma un quadrat d'uns quaranta cm. per banda.



El farcell

Amb aquest nom, la gent de bosc, designa el conjunt d'elements o objectes de vestuari, alimentació, etc., aplegats i envoltats del mocador de fer farcells.

Aquest darrer és una peça de teixit de cotó quadrada de quatre pams (80 cm.) per banda. És un tipus de roba ben característic, teixit a la plana. L'ordit alterna els colors negre i marró i la trama negra i blanca disposats en forma de quadrets.



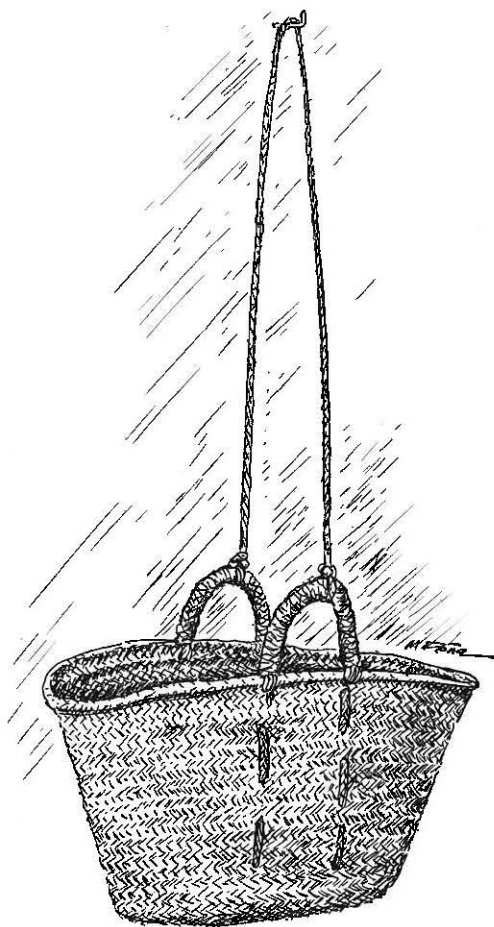
La vida entorn de l'arbre.

El sarró

Atuell per portar bàsicament elements del menjar i algun estri menor, així com algunes peces del vestuari del treballador de bosc.

Hom el porta penjat a l'espatlla, en sentit vertical.

És fet de boga trenada, i la corda, lligada en unes reforçades nances, és de cànem o espart.



El botall

A la regió, és també conegut amb el nom de botallola. És un recipient de fusta de castanyer, en realitat, una petita bóta. La seva capacitat és normalment d'1 ½ a 3 litres. És destinat exclusivament a contenir vi.

El raig, surt a través d'un galet, fet de suro i un canut de canya prima que el travessa.

És un estri molt valorat, en l'esperit dels bosquerols, fins en ocasions, hom l'arriba a anomenar «senyora». Algunes són estimades, per llur capacitat per millorar la qualitat del vi.



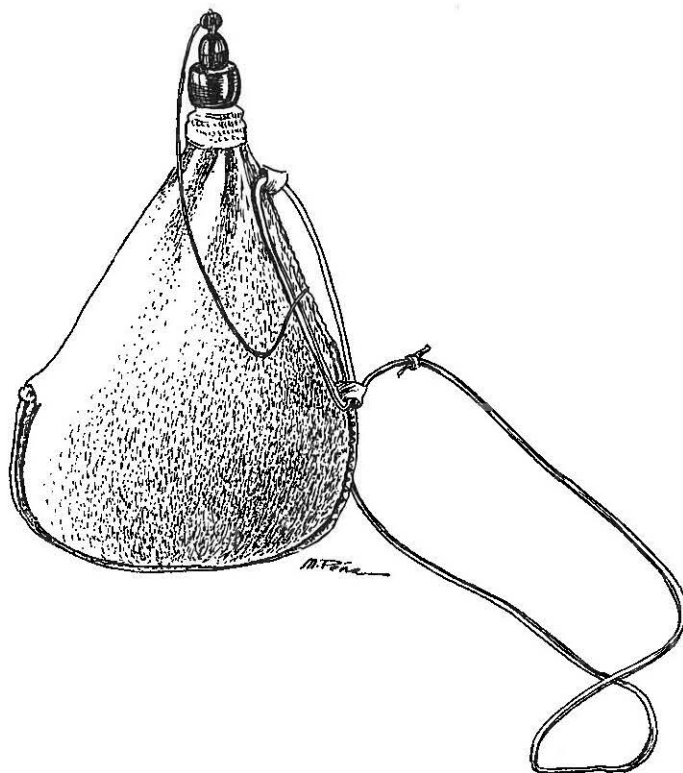
La vida entorn de l'arbre.

La bóta

Altres tipus de recipient per portar i beure vi, amb capacitat, normalment, pel consum diari. Sol tenir una capacitat mitjana d'un parell de litres.

Es tenen per bones, les construïdes amb cuir o pell de bot vell (recipients, normalment de mitja càrrega de capacitat, fets amb pell de cabra), l'interior és recobert de pega de pi.

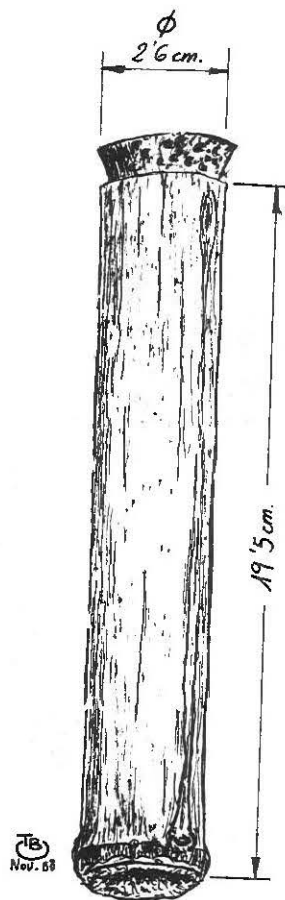
Les xeremines o brocs de més qualitat són les de banya de bou. L'escassetat o la seva difícil manufacturació, fa que actualment la majoria siguin construïdes amb materials de plàstic. Així com el conjunt de la bóta, en l'actualitat, és elaborat amb cuir nou.



El turut de canya o saler

Objecte, tal como el seu nom indica, fet de canya. Utilitzat com a saler. Per les seves especials característiques de funcionalitat, impermeabilitat i forta resistència als cops.

És un utilatge de marcat ancestralisme, factor aquest darrer, inherent en continuum a l'activitat bosquerola.



La vida entorn de l'arbre.

El tupí

També és conegut amb el nom d'ansat, aquest petit recipient fet de ceràmica rústega (especialment de Breda). Té forma d'olleta, normalment amb una sola nansa.

Té una capacitat mitjana de 250 cc., el que és el mateix: un petricó.

És usat per escalfar el vi. Pràctica habitual en els bosquets, la de prendre vi calent, quasi bullint, al matí per desdjunar-se o trencar el cuc. Així mateix també es pren, quan el fred al bosc és molt intens.

En ocasions el vi és escalfat amb la paella, barrejat amb llard o suc de cansalada.



La campanya

Es comprèn per campanya, des del començament d'una tallada, fins al final d'aquesta, inclòs el desembosc de la llenya o fusta. Normalment refereix també, les tasques que precedeixen la tala. Com l'arrencament i/o obertura de camins o corriols de desembosc, així com la denominada neteja del sotabosc o brolla, consistent en la tallada o desbrossada de la massa arbustiva. Si en aquesta domina el bruc boal o de pipes, el rematant o bé el propietari, dona el bruc —soques i branca-da— a canvi de la «neteja».

Fins aproximadament la dècada dels anys cinquanta, el sotabosc molt ric en brucs i arboços, aquests podien ser carbonejats, obtenint-se un carbó de baixa qualitat, denominat carbó de rabassa.

Antany, en gran manera, enguany ocasionalment, la branca i la branqueta, eren reciclades, i hom en feia carbonet i tarregada (carbonet de mida petita).

El desembosc

Activitat destinada a treure la llenya boscalla o torades del bosc. Transport des de peu de l'arbre abatut fins a la plaça carregadora, on serà apilada o estibada a punt de transport final.

Les tècniques de desembosc han sofert en els darrers anys diverses modificacions. Abans eren pràctiques habituals el desembosc amb matxo d'abast, actualment sols resta un traginer a la regió, en Goita d'Arbúcies.

Actualment, el desembosc, es fa tant com es pot amb la mateixa grua del camió de transport forestal. Fet que explica l'actual profusió de pistes forestals per tal d'arribar amb aquest, tan a prop com es pugui de l'arbre abatut. Els que no es poden extreure per aquest procediment, són arrossegats amb un cablestrant de torn aplicat a un tractor, a tal efecte.

Hi ha d'altres tècniques, si la grandària de la llenya és menor, permet l'ús de la força anomenada burro i l'estimbada per les corredores.

La vida entorn de l'arbre.

El boscall

Per definir, un cop tallat, el tronc principal de l'arbre, els bosquerols utilitzen diferents nomenclatures no sempre coincidents. El tronc principal, sol ésser conegut amb el nom de canó o canyó.

En l'exemple de faig i d'altres arbres d'interès fusterer, hom anomena primeres o bé torades, les parts millors de l'arbre, destinades a fusta, normalment és el cas del canó.

En canvi l'alzina, el suro i d'altres arbres llenyers, són anomenats boscalls, les peces més gruixudes. Normalment difícils de manipular per un home sol. Els boscalls solen tenir un diàmetre superior als 25 cm.

Alguns bosquerols també anomenen als boscalls, capoles, potser un xic més curts que aquells. Fer capoles, segons hem pogut documentar, vol dir agafar el canó i fer-lo o dividir-lo en parts cada una d'aquestes se'n dirà capola, i l'activitat global, capolar.

La brancada

Amb aquest nom es defineixen els trossos de llenya més petits que els boscalls, fins a la mida de mig braç. Alguns llenyataires de la regió i molt particularment els carboners, en diuen també vergellada.

La mida més petita que la brancada és denominada branqueta, normalment destinada a encenalls, o bé per fer carbonet encara que actualment el seu reduït aprofitament fa que es deixi majoritàriament a bosc.

Cal dir, que els criteris de nomenclatura, no són unitaris, car són diverses les variants que hom pot detectar en aquest sentit.

L'estiba

Manera de definir l'apilament de la llenya, boscalls o torades.

Els troncs són portats de peu d'arbre, fins a la plaça carregadora, on són apilats o estibats, per al seu definitiu transport cap a les serradores.

El transport de peu d'arbre fins a la pila o estiba, hom el fa de diferents maneres. Amb l'ajuda del burro, estimbant a mà per les corredors (baixadors de bosc), amb matxos d'abast, tractels etc.

La marmanya

Amb aquest nom o el de brosta, la gent de bosc designa el que en ecologia forestal hom anomena virosta. És a dir el conjunt de materials que produeix i allibera l'arbre, com fulles, branquillons, escates dels borrons, fruits, aments, etc., i es disposa en el mantell.

Tanmateix, la forma marmanya, té una connotació semàntica, que seria una variant despectiva de brosta.

L'asteller

Antic obrador, enguany en desús. Lloc on obraven o treballaven el quadrejadors. Habitualment, hom aprofitava una antiga plaça carbonera, o bé sinó, hom la construïa o arrenjava expressament.

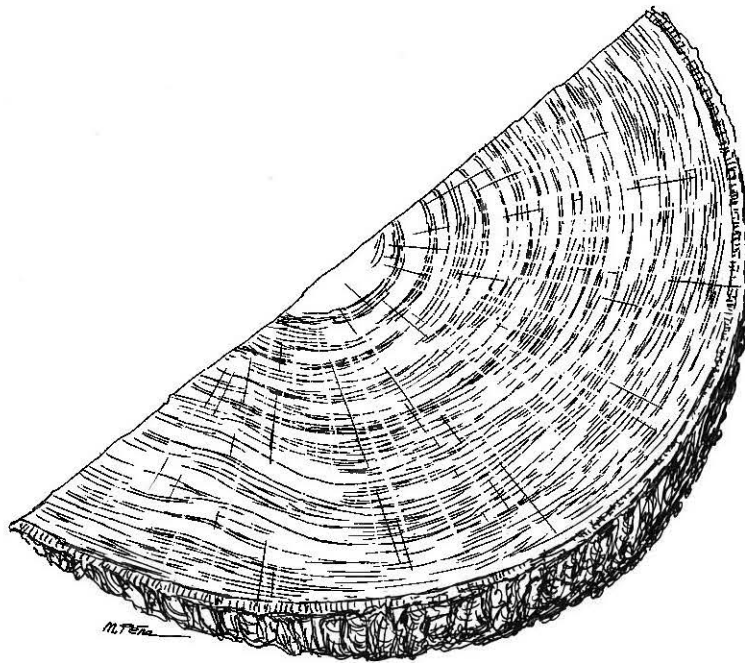
A prop dels astellers, sol haver-hi, fàcilment, alguna font que ells mateixos, els quadrejadors, solien construir, i ocupar-se del seu manteniment. Car els era un element indispensable, per cuinar i rentar-se, atesa la llarga durada de la campanya que feien en aquest espai, sovint diversos mesos. Per la qual cosa, no era gens estrany que prop del mateix asteller tinguessin llur barraca.

La vida entorn de l'arbre.

L'entallada

Amb aquest nom es designa la secció, oberta a la base de l'arbre, per abatre'l. Hom ho executa amb la motoserra, antany amb la destal grossa, fent-li dues incisions, la frontal i més pregon, serà la que marcarà la direcció de caiguda de l'arbre. Aquesta operació cal executar-la amb molta destresa, essent sens dubte el moment més arriscat per al bosquerol.

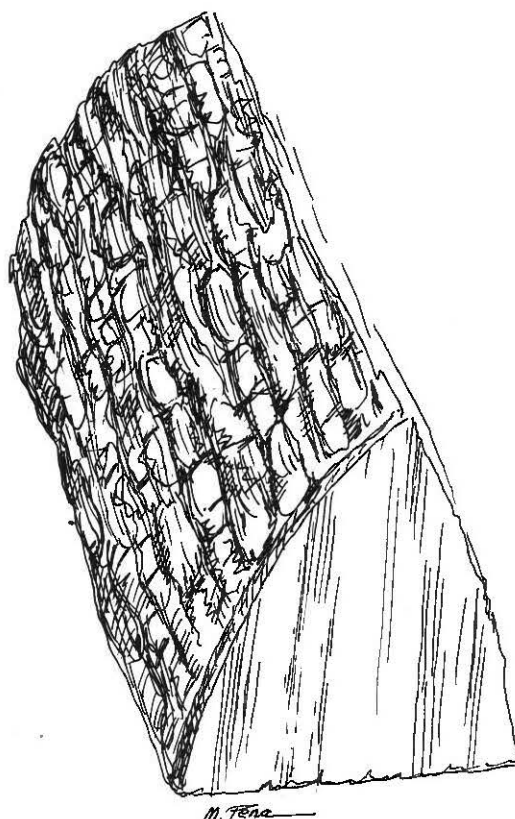
Els flocs i trossos de llenya, que resulten de l'entallada, són apreciats com encenalls. Hom els anomena entalles. És consuetud respectada, que les entalles, si les vol, són propietat del bosquerol que ha abatut l'arbre.



El tac

El nom de tac, o popularment el barbarisme «taco», defineix una mesura de llenya per cremar, en les estufes i cuines econòmiques, que té una mida mitjana de 25 cm. de llargària.

En definitiva és una estella petita, que antany, peces de la mateixa mesura però destí diferent, el carboneig, eren anomenades bitlles.

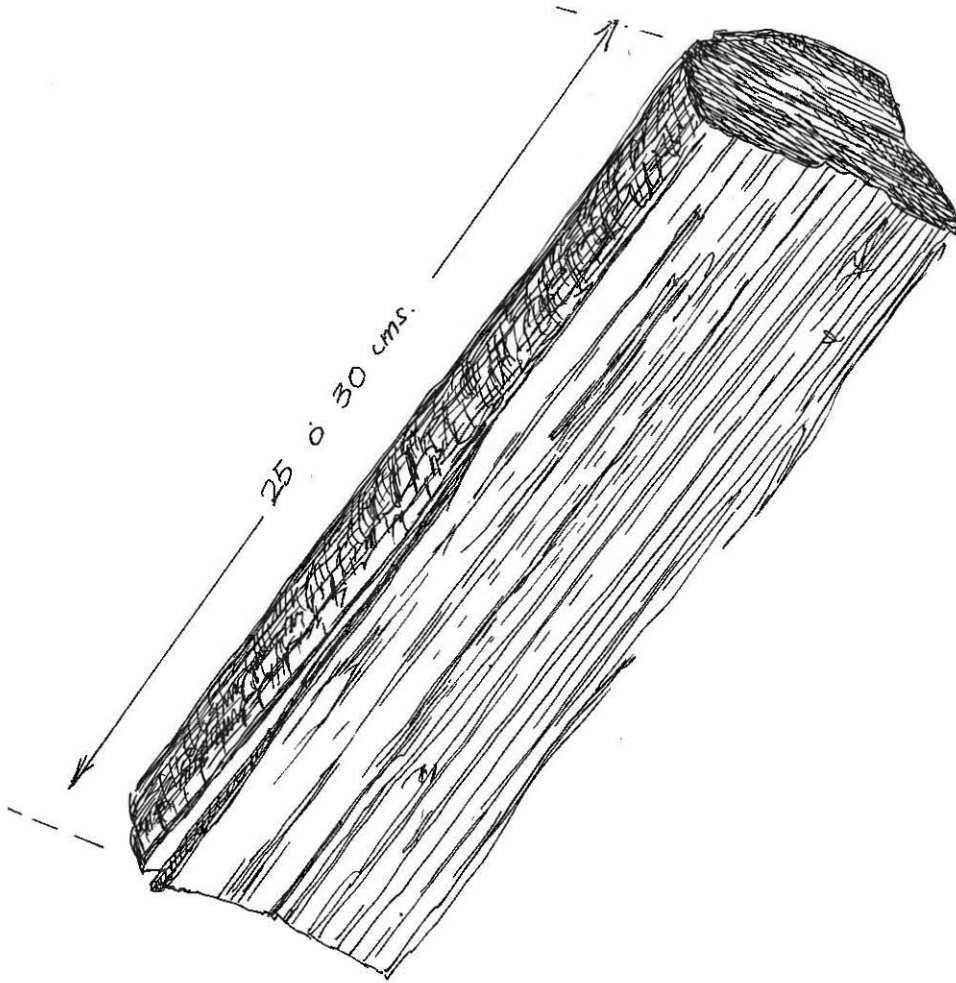


La vida entorn de l'arbre.

L'estella

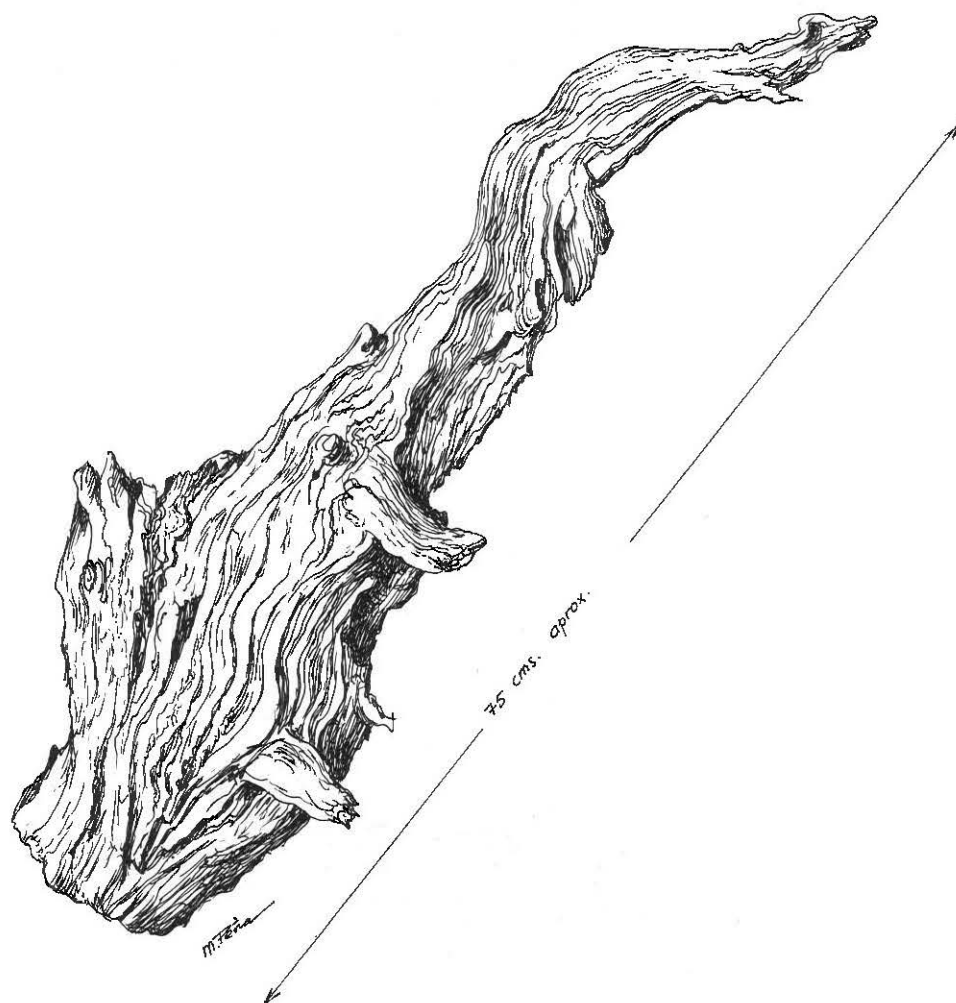
Amb aquest nom es coneix la llenya capolada, estellada o tallada, a la mida de 25 a 50 cm. de llargària, destinada a cremar principalment a les llars de foc.

Les més preuades són les d'alzina, alzina surera, roure, faig i arboç, en aquest ordre.



La teia

Part més lignosa d'una soca d'arbre, en avançat estat de descomposició. La teia és l'element més perdurable. És apreciada com eficaç encenall, particularment la de pi pinyer.

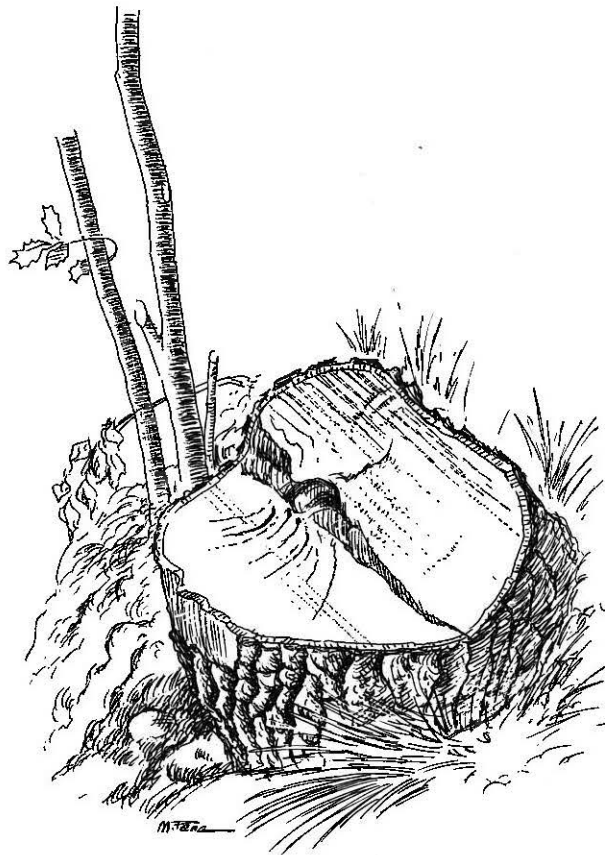


La vida entorn de l'arbre.

La soca

Part de l'arbre que resta en el bosc, un cop efectuada la tala. Comprèn normalment la part submergida i adherida al sòl, és a dir les arrels —biomassa subterrània—, més la base del tronc, basal o de mal extreure.

Algunes soques, són recollectades pel seu interès aplicat. Tal és el cas de la soca del bruc boal, de la qual se'n fan pipes de fumar d'elevada qualitat. De les de castanyer, hom n'extreu el que se'n diu terra de castanyer, que com se sap, és un bon fertilitzant, aplicat en conreus especials i jardineria. Tanmateix, de les soques de pi, hom n'obté la teia.



L'esporga

Pràctica forestal, principalment efectuada en els pins pi-nyers, a la nostra comarca. Extensiva però a qualsevol altre arbre. La funció d'aquesta pràctica és la d'eliminar les branques secundàries, principalment les més basals, amb l'objectiu de potenciar el creixement recte i vigorós de l'arbre.

Ocasionalment l'esporga es fa, per coronar l'arbre, amb finalitats més ornamentals. És l'exemple de les alzines coronades, al peu d'alguns masos.

El petit tros de branca, que resta adherida al tronc una vegada efectuada l'esporga, rep el singular nom d'esterloc.



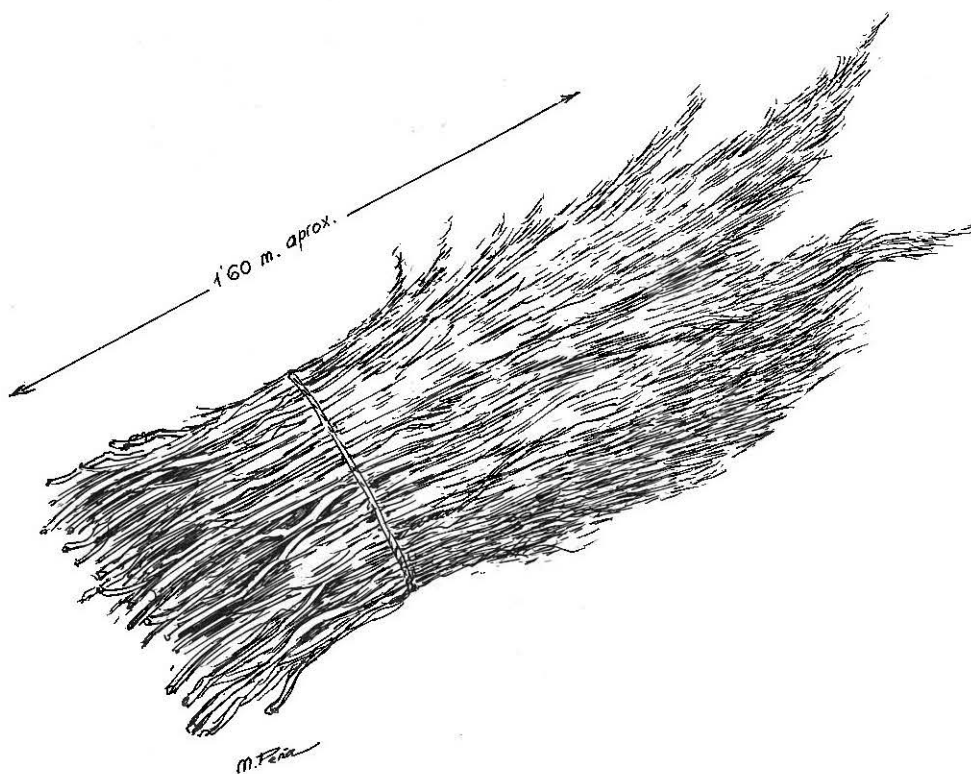
La vida entorn de l'arbre.

Feixina

Es coneix amb aquest nom, el feix normalment, de branca de bruc, és a dir tota la part aèria, preferentment de bruc boal, encara que també pot ser de bruc d'escombres.

Normalment, la feixina no supera els 20 quilos de pes. Hom les lliga (lligall) amb marfull, ginestell o cordill d'espart o també amb filferro.

Atesa l'elevada combustibilitat del bruc, és utilitzat com encenall per a tota mena de focs —domèstics, de campanya, etc.—, fins fa molts pocs anys, actualment menorment, ha estat combustible principal, dels forns de ceràmica de Breda i Cardedeu, i d'alguns forns de pa. Encara que aquests darrers són més volençosos d'emprar costals de pi.



La motoserra

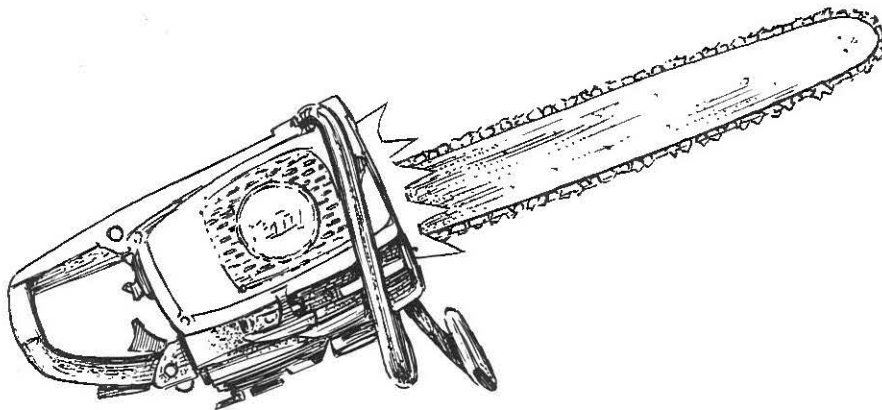
Instrument indispensable en les activitats d'extracció forestal actuals. Ha donat el relleu a la destràl grossa, i a d'altres estris. Ha modificat l'estructura de la colla de bosc, variant els ritmes de producció. Ha estat de manera resumida, l'entrada de la revolució industrial, dins de les tradicionals activitats bosqueroles productives.

Els llenyataires rarament l'anomenen motoserra. Li diuen indistintament, la màquina o el xerrac.

És en definitiva una màquina amb un motor d'explosió, d'uns 70/75 HP, les professionals. Porta incorporada una espasa. Aquesta normalment és d'uns 40 cm. de llargària, per a les campanyes habituals, sobretot les d'alzina, i de 60 cm. per a les campanyes d'arbres de més diàmetre.

Les dents de la cadena que envolta d'espasa, s'han de llimar, diverses vegades durant la jornada, operació que s'efectua amb una llima cilíndrica de petit diàmetre.

Hi ha un mercat molt divers de marques i potències.



La vida entorn de l'arbre.

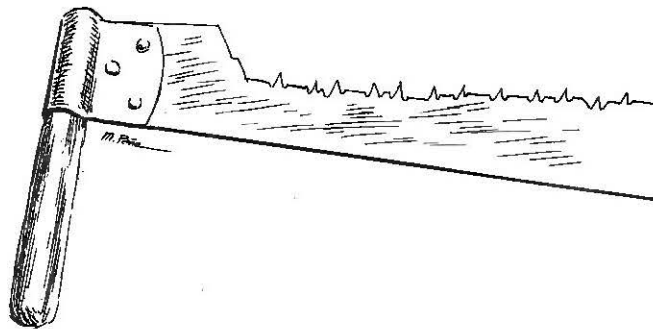
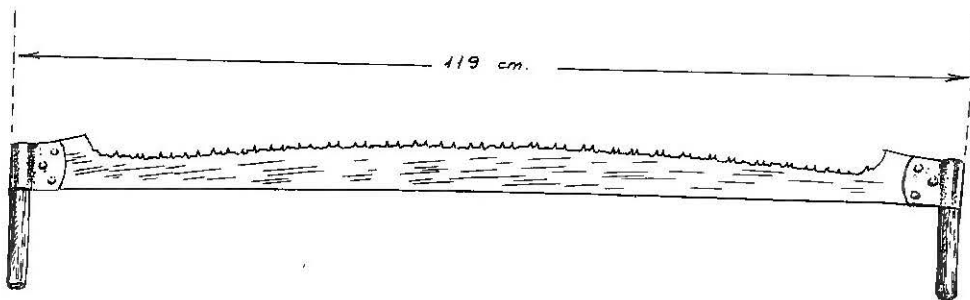
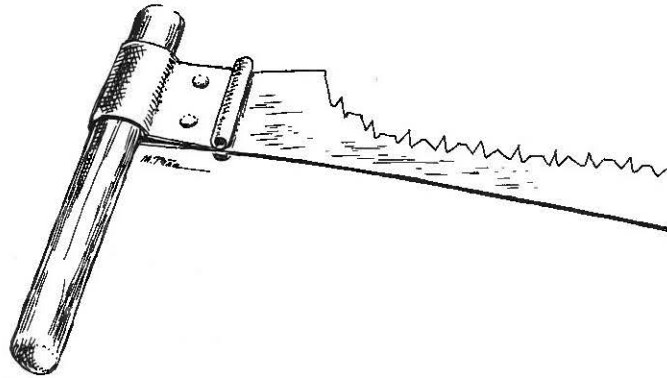
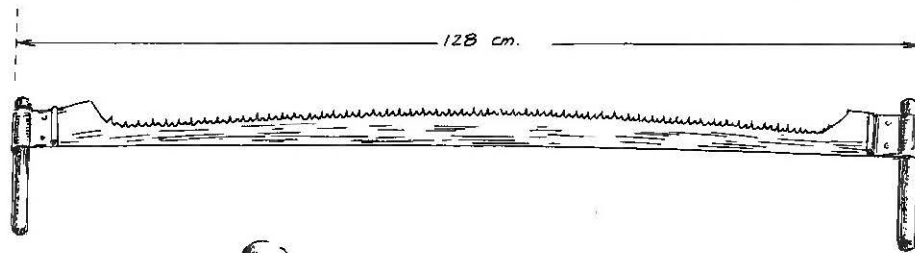
Els xerracs

Aquest tipus de peces, són elaborades amb acer prim, flexible però resistent. N'hi ha diverses tipologies, totes tenen però un caràcter comú: la fulla, llarga, prima i dentada.

Les dents anomenades també paladans pels treballadors de bosc, són obertes alternativament se les ha d'esmolat i donar pas amb freqüència.

Els xerracs de paladans alts, són especials per xerracar llenya o fusta verda, en canvi la seca és treballada amb xerracs de paladans curts (vegeu figures).

Alguns són accionats per dos homes, i d'altres ho poden ser amb quatre. Les il·lustracions representen els dos exemples. Quan el xerrac s'encalla al mig del tronc o bé talla poc, hi ha costum de lubricar-lo amb un raig de vi.



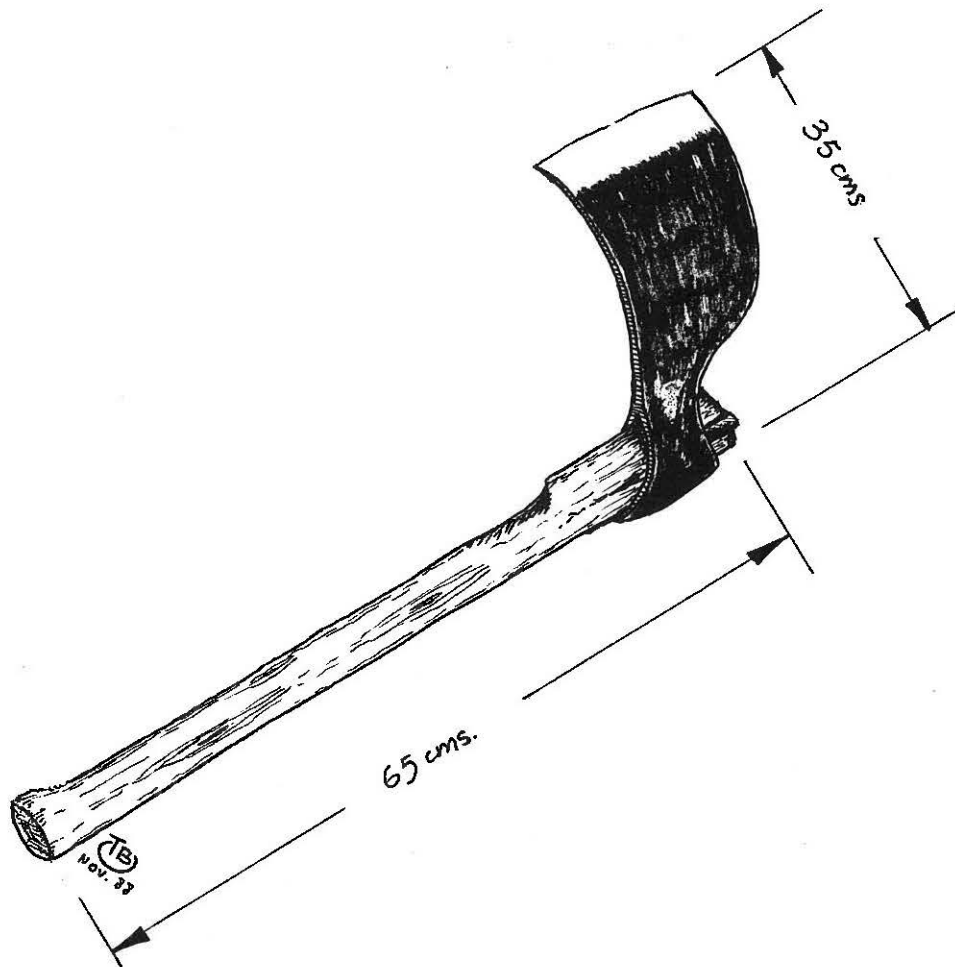
La vida entorn de l'arbre.

Destral grossa

Eina que enguany ha entrat en un desús, es pot dir que absolut. Car llur funcionalitat ha estat relegada per la motoserra.

La seva funció principal era la de fer l'entallada, o secció basal per tombar l'arbre. Així mateix, hom la utilitzava per trossejar el tronc principal i els boscalls més grossos.

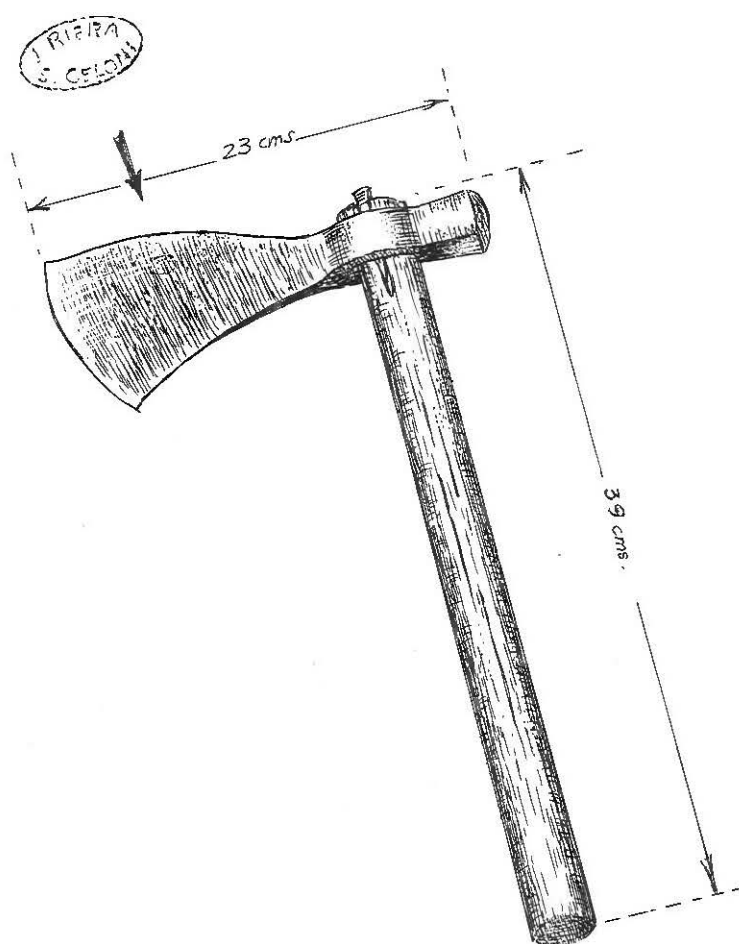
A la comarca eren apreciades les destrals d'aquest tipus, fetes pel ferrer de tall celoní, senyor Riera.



Destral xica o d'esbrancar

Eina habitual de tot home de bosc, que mai manca en cap feto. La motoserra ha rebaixat, el seu ús intens, però no l'ha suprimit.

Utilitzada de moltes maneres el seu ús principal és per separar el brancatge dels troncs. Emprada també abastament per podar.



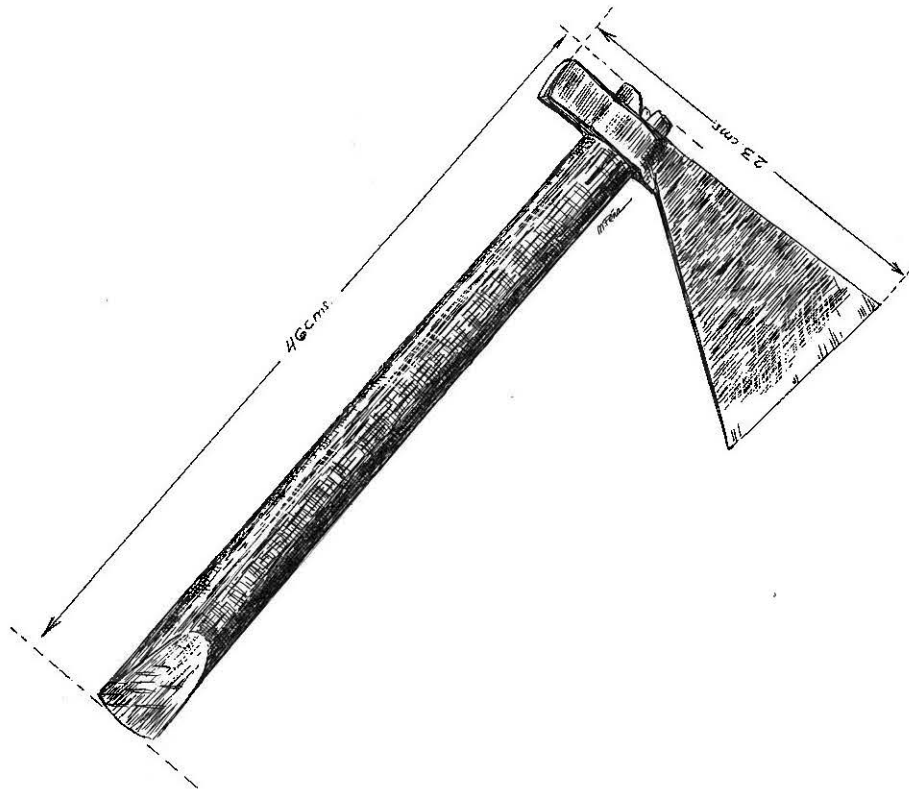
La vida entorn de l'arbre.

Destral de pelar

Destral de format més petit que la d'esbrancar, i molt lleugera. De fulla quasi triangular. L'extrem del mànec acaba en tascó, terminació molt important per realitzar l'extracció de les peces de pelagrí o les rusques previ haver-los fet la secció adequada.

Habitualment els peladors, estrenen una destral d'aquest tipus cada any. Car per a no lesionar l'arbre i seccionar correctament la pela aquesta eina ha de disposar d'un tall ben trempat, recte, fi i estar ben ganyada (a).

a) ganyó: angle superior i inferior del tall.



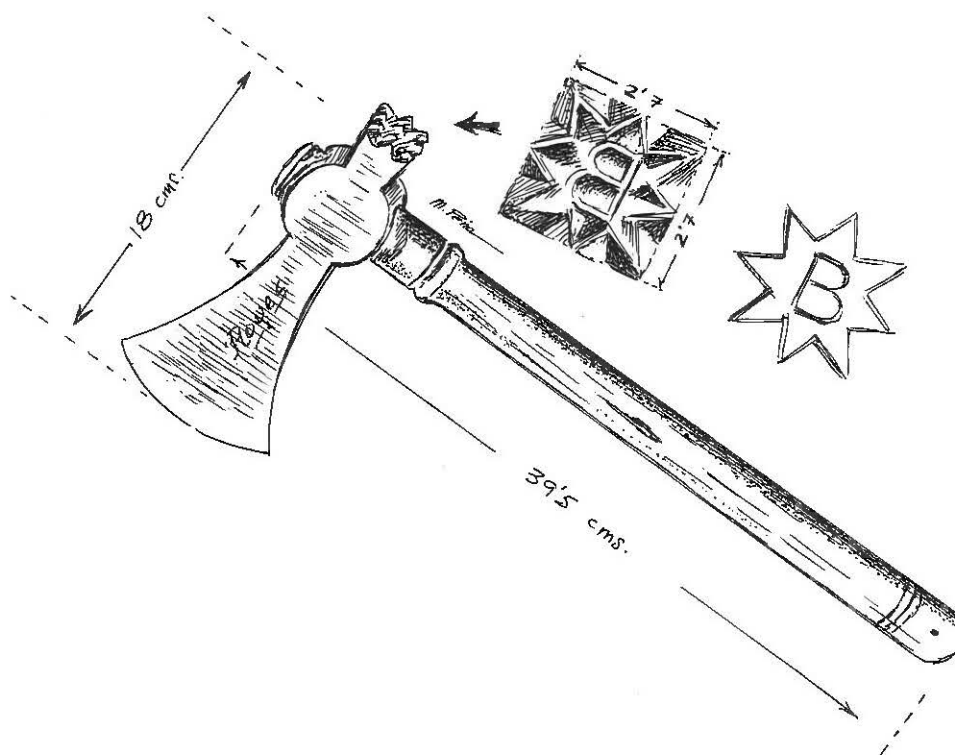
Destral de marcar

Eina d'ús restringit actualment es pot dir que escassament emprada.

Utilitzada per alguns propietaris, procuradors o rematants de finques forestals normalment importants. La seva utilització era per marcar els arbres que s'havien de tallar, acció que hom realitzava abans d'entrar la colla de bosquerols. Altre ús, era el de marcar amb les inicials de la finca les torades o troncs estibats, generalment destinades a fusta.

És una peça que a diferència de les altres destrals, d'aspecte rústec, presenta un acabat, quasi luxós.

El mànec és de fusta generalment d'alzina ben acabat, polit i envernissat. A la ullera o part anterior de la fulla hi ha en l'acer, el negatiu de les inicials de la finca.



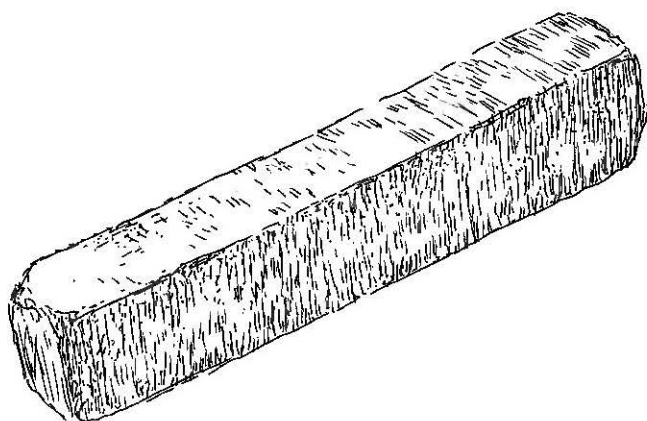
La vida entorn de l'arbre.

Pedra esmoladora

Pedra quadrada de fins a uns 20 cm. de longitud. És d'arenisca quarsosa, de color rogenc. Actualment el seu ús és molt reduït, car ha estat desplaçada per les noves esmoladores artificials fetes de material abrasiu, com l'esmeril. Tenen molt més mordent, aquestes darreres, són de format més petit, acaben angularment i són de color grisós.

L'esmoladora és un instrument principal per al bosquerol, car les eines de tall que utilitza, atès llur fort desgast, han d'ésser afinades quasi constantment.

M. Peña

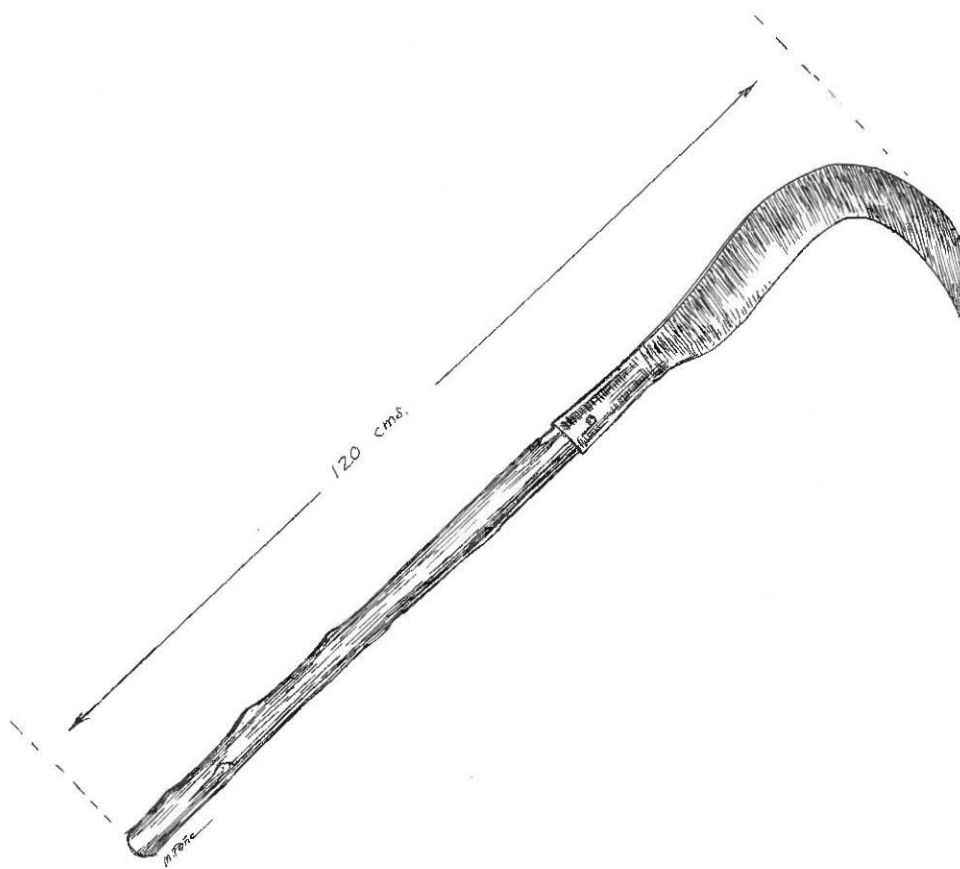


El dall manegat

El dall pròpiament és una peça d'acer trempat, molt dur i resistent, de tall fi, que en acció cal esmolar amb insistència, per tal de no rebaixar la seva eficàcia.

El nom de manegat, s'explica pel seu característic mànec llarg, per tal de poder accionar-lo en posició humana dreta. El mànec és molt rústec, i poc pesat, normalment, és fet de branca de castanyer, encara que pot ser de diferents materials.

S'utilitza habitualment per estassar o «netejar» el sotabosc, és a dir per eliminar els brucs, arboços, estepes, etc. Acció que sol precedir la tallada dels arbres.



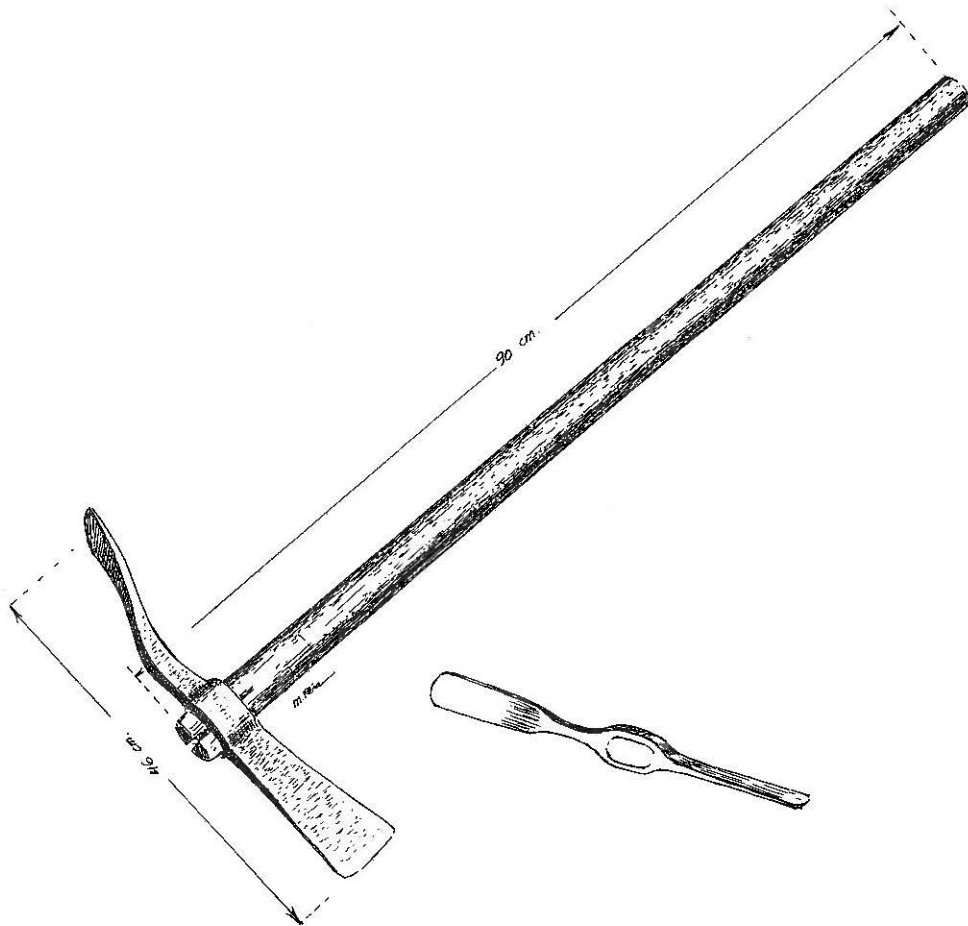
La vida entorn de l'arbre

El magall

Eina de ferro forjat, amb un extrem acabat en pic a vegades, en d'altres en aixadó. L'altre extrem fineix amb tall vertical. De mànec dur i llarg, normalment fet de fusta d'alzina.

Es utilitza per anar a fer soques de bruc, arrencar-les i carejar-les lleugerament. Té d'altres usos, a bosc esdevé una eina important.

La maça tasconada l'ha desplaçat, per astellar soques o boscallis grossos per a llenya.



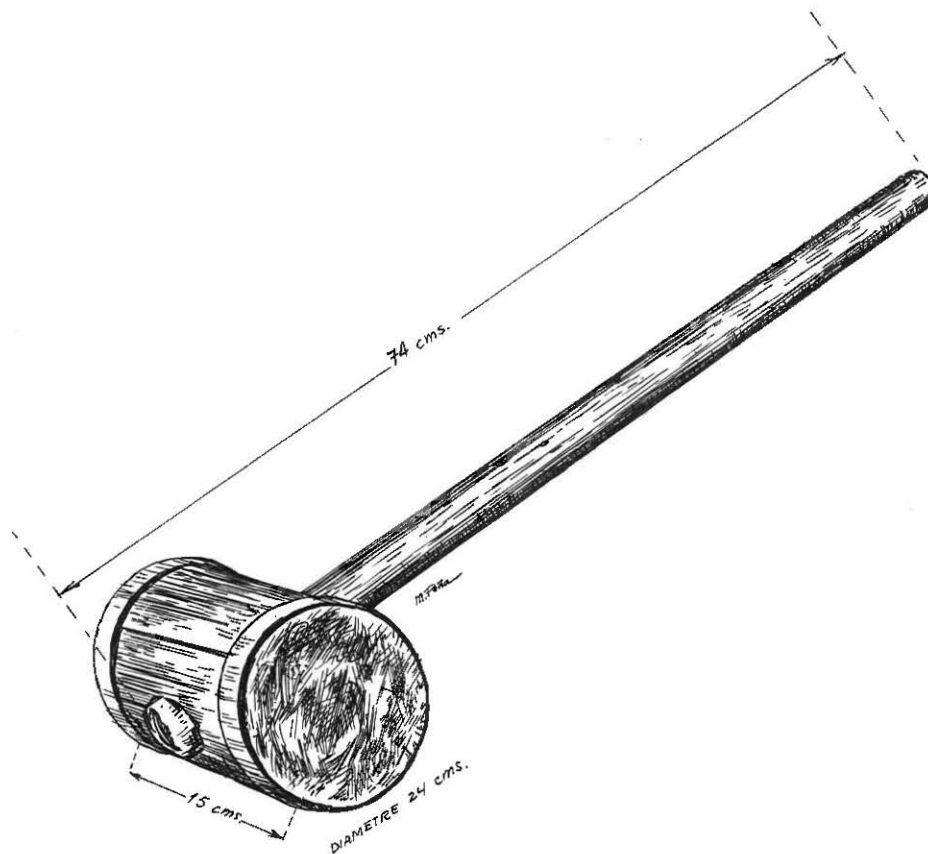
La maça

És un estri enterament de fusta, llevat generalment dels dos cercols de fixació que envolten la maça, pròpiament.

El mànec és quasi invariablement de fusta d'alzina, així com també en sol ésser el cos de la maça, encara que són utilitzades altres fustes, com l'alzina surera.

La maça és emprada amb l'ajuda dels tascons, per obrir els troncs o boscalls grossos, normalment després de serrar o d'estellar amb destrat.

Darrerament, aquesta eina està essent substituïda pel mall tasconat, sembla que molt més eficaç.



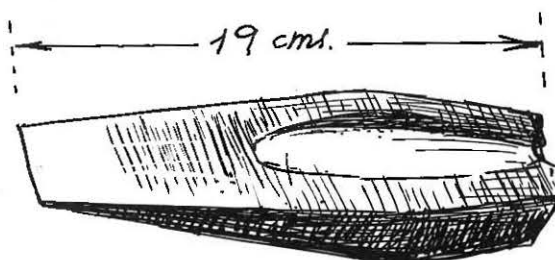
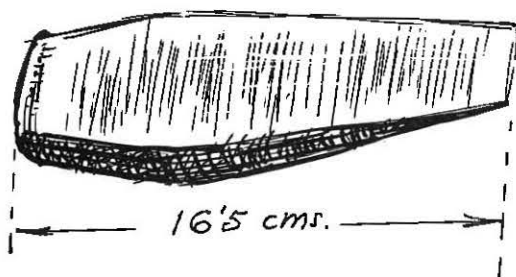
La vida entorn de l'arbre.

Els tascons

Peces de ferro trempat molt resistent. Hi ha diferents mides.

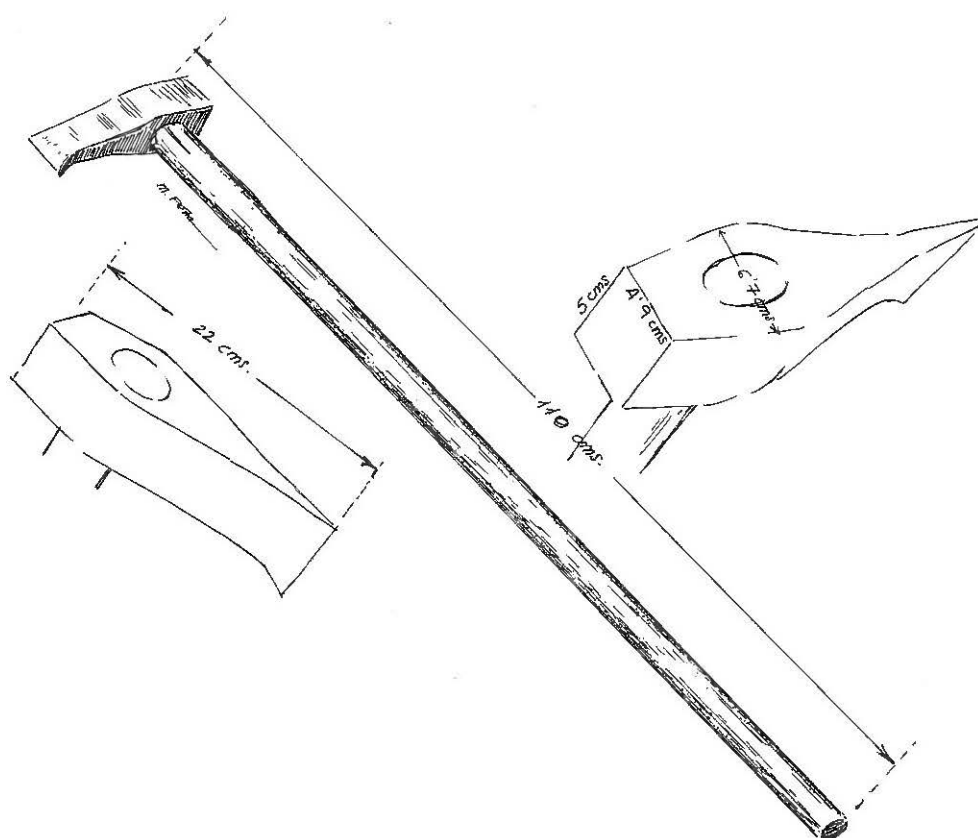
Són elements indispensables per al treball de la maça, per estellar, els troncs i boscalls grossos.

El tascó es posa en una clivella natural del tronc, o bé en una primera incisió feta a propòsit, i amb la maça es va picant amb força. En la mesura que el tronc s'esberla, hom hi va posant un nou tascó, en el sentit de la fisura, i així successivament fins a estellar del tot la peça.



El mall tasconat

Peça completament moderna a la regió —uns deu anys—, que ha desplaçat, l'ús de la maça i dels tascons.

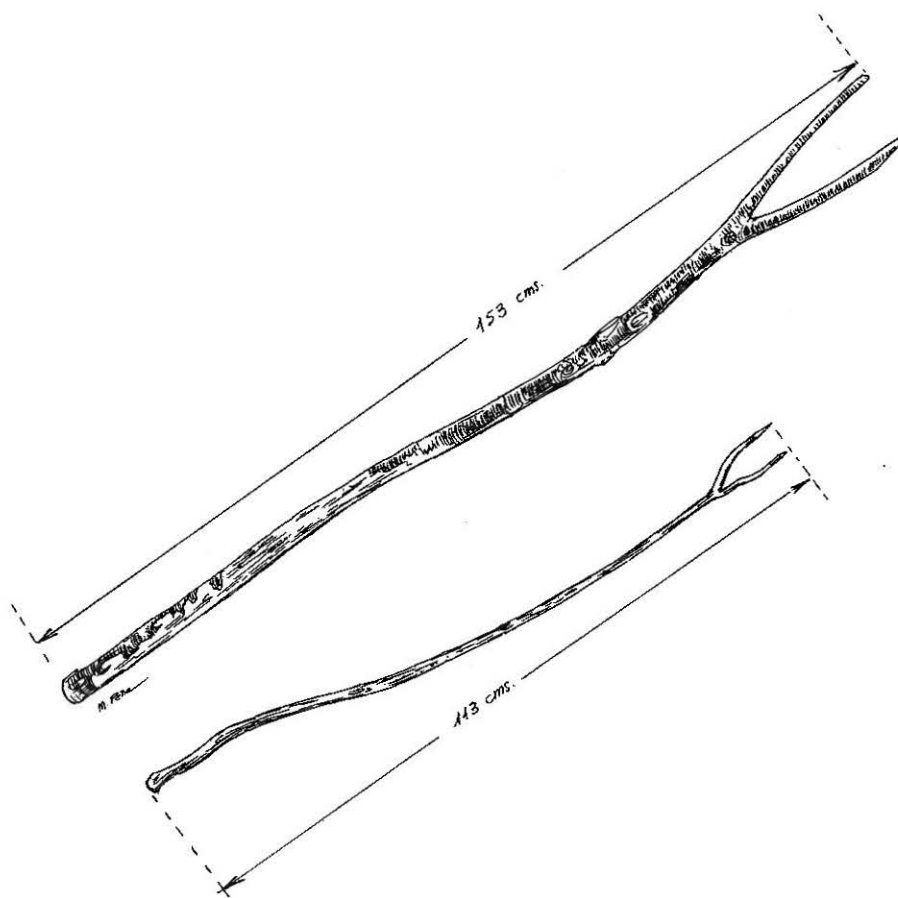


La vida entorn de l'arbre

Les forques

Altres vestigi d'instrument molt antic, són les forques que encara els bosquerols utilitzen a bosc.

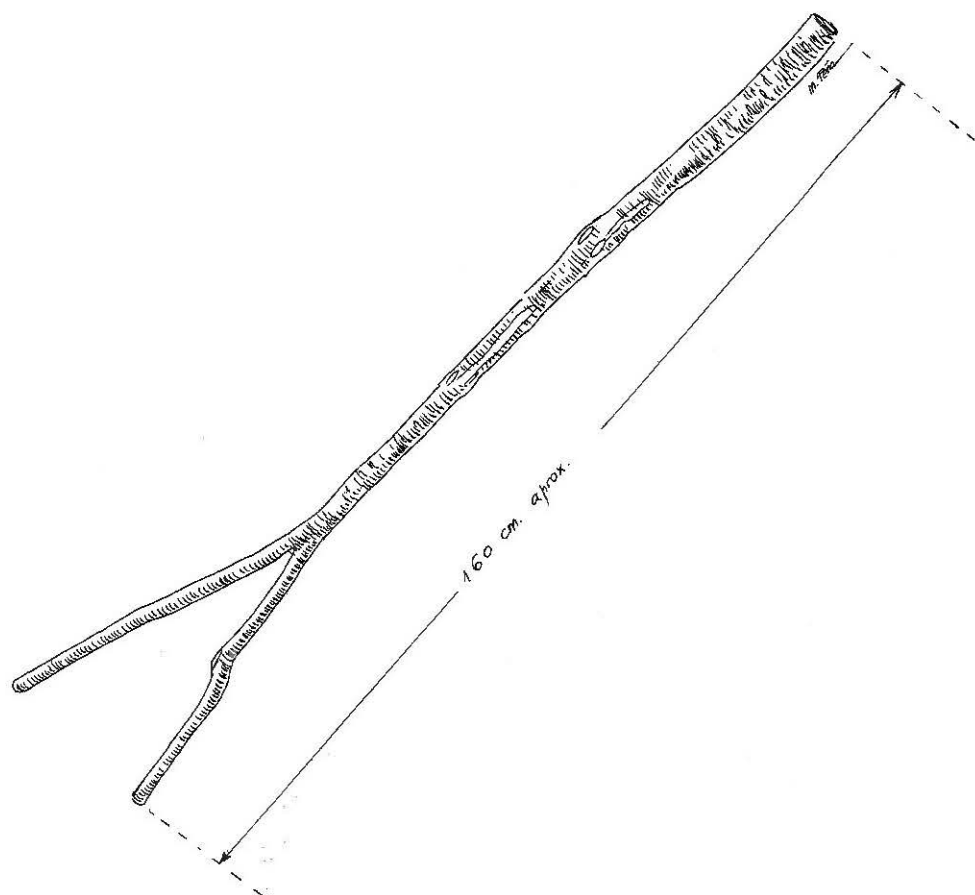
N'hi ha de dues menes, les xiques, normalment utilitzades com a torrapà, fins per coure botifarres, per atiar o arranjar el foc fins com a complement del volant, per desbrossar. Les grosses, ténen la funció d'apilar o bé d'escampar la brancada segons s'escaigui.



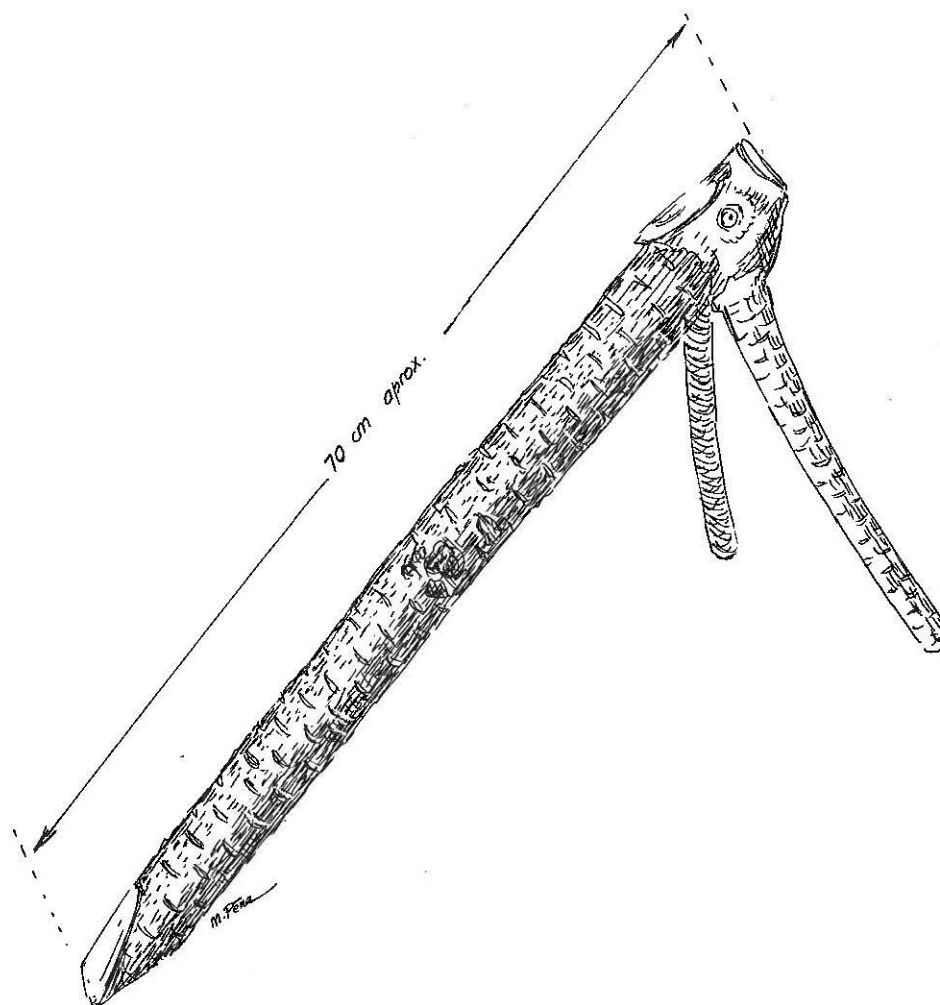
El burro

Branca esporgada i acabada en forca. Emprada tant per als bosquerols com per als carboners, per transportar boscalls petits i llenya de peu de campanya fins a la plaça carregadora, per a llur posterior carboneig.

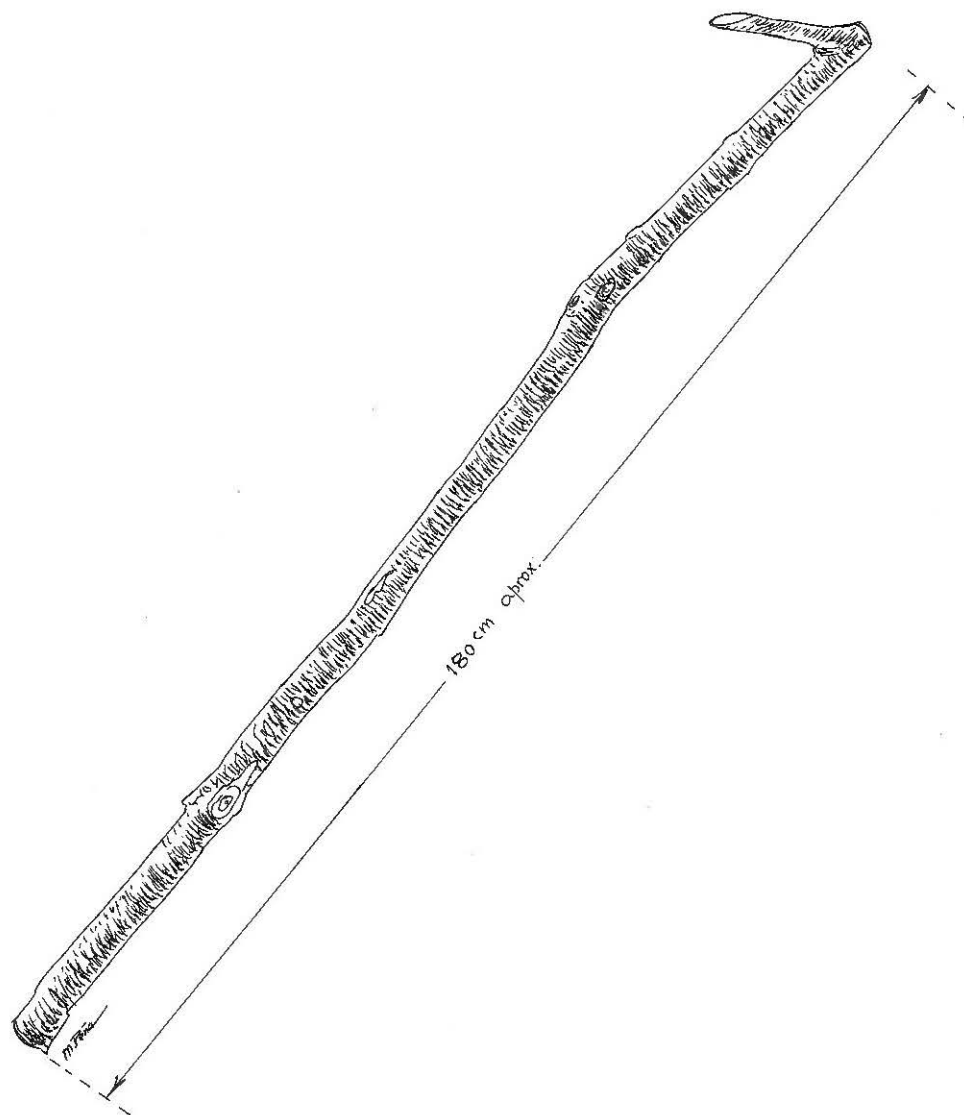
Instrument antiquíssim, que conviu amb d'altres ben moderns com la motoserra, o el tractor de desembosc. Viu exemple dels elements ancestrals vius, persistents en la vida bosquerola.



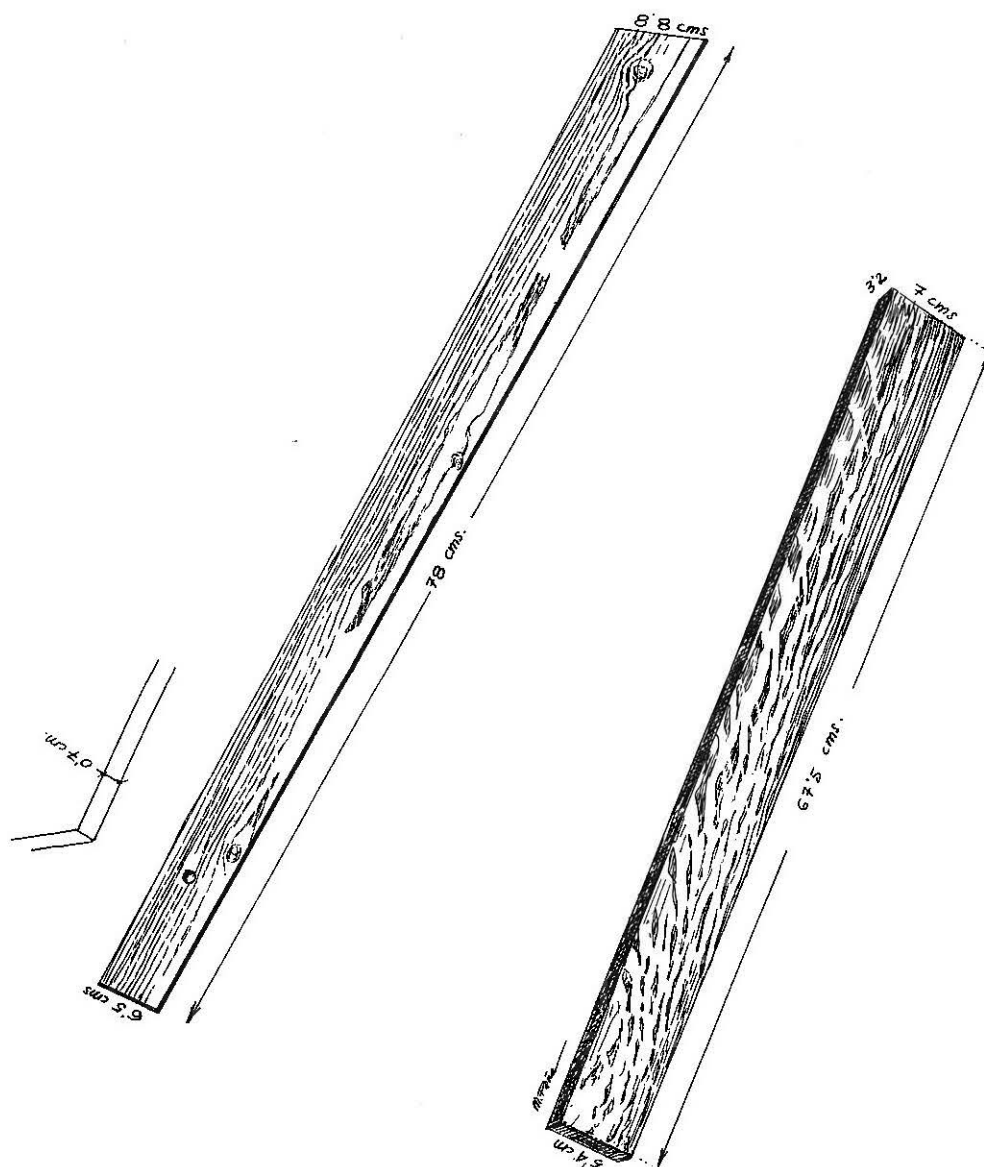
ALTRES INSTRUMENTS D'ORIGEN MOLT ARCAIC



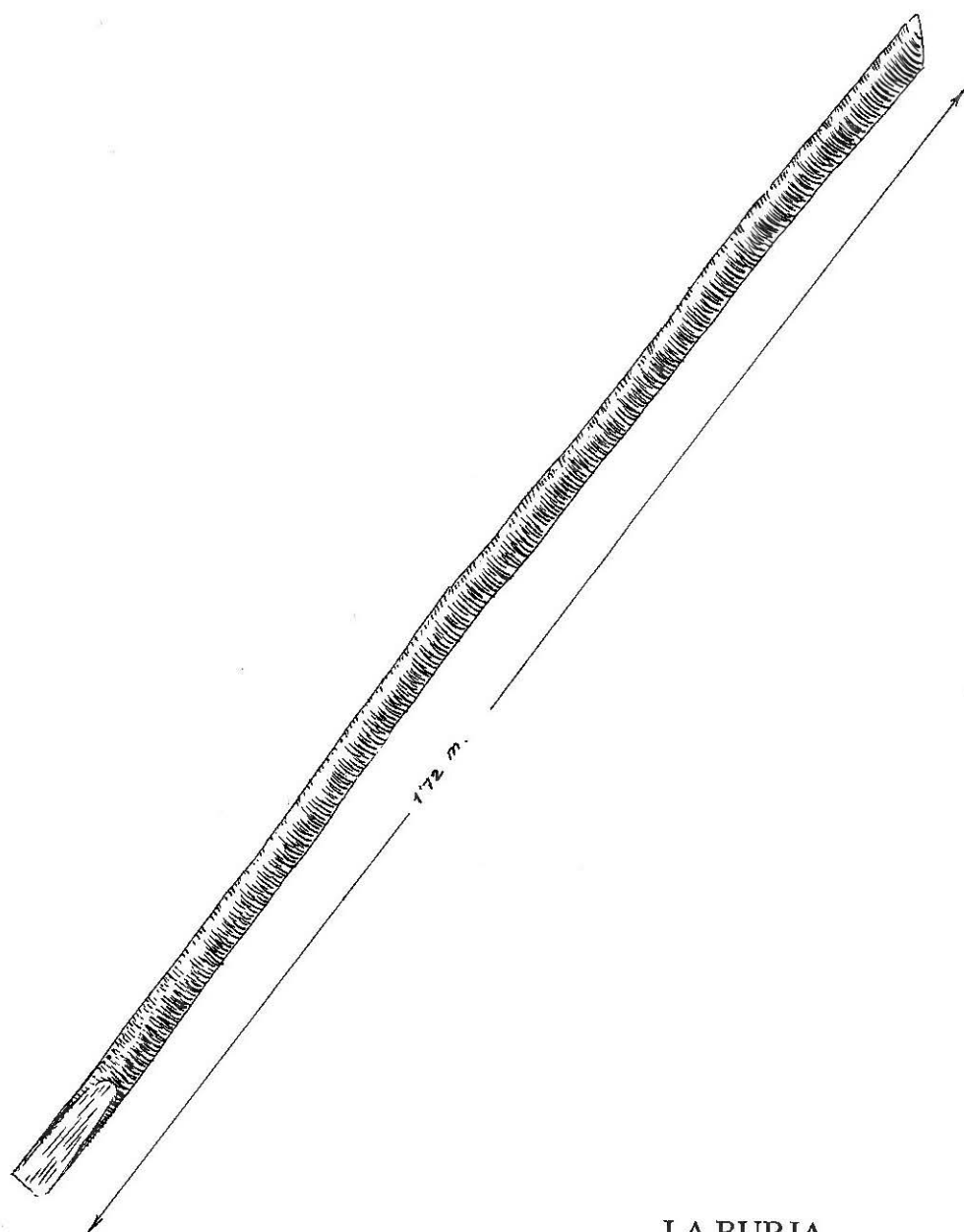
SUPORT PER FER TORRATS DE PI I D'ALTRES



EL GANXO



MESURA DE RADIS DE RODES DE CARRO



LA BURJA

Capítol II

LA VIDA ENTORN DE L'ARBRE

(Productes i transformacions)



Sovint, restem perplexos, quan els grups d'escolars que visiten el Montseny, i així mateix ciutadans de tota mena de procedències i interessos, s'esgarripen, en veure una colla de bosquerols tallant. Es parla d'atemptat ecològic, fins hem pogut observar com, lamentablement, algun grup de nois, amb indubtable bona fe i preocupant desinformació, han escridassat de mala manera als treballadors de bosc, com si fossin executors d'una vertadera acció criminal.

Són poques les persones i molt particularment les d'ambient urbà, i encara més especialment les més motivades mediambientalment, capaces d'incorporar en llur valoració, consideracions tan simples, com que alguns dels elements de consum quotidià d'ells mateixos com el paper, els mobles, la fusteria en general, els llapis, els escuradents etc. procedeixen de les extraccions forestals i que el bosc amb una gestió desitjada, i si es vol urgentment correcta, és un *recurs natural renovable*. Altra cosa és, si les lleis i les polítiques forestals contemporànies, estan a l'alçària del moment històric.

Tanmateix, la idea de bosc intocable emparenta amb les visions africanistes, o amazonistes, tan profusament divulgades en els documentals naturalistes televisius. Sens dubte no pas exempts d'interès, però en tot cas, ben aliens i exòtics a la realitat històrico-econòmico-cultural, del nostre país que tot sigui dit, ens ve de lluny.

Altra cosa, és que l'home, hagi fet un ús correcte o suficientment intel·ligent de l'aprofitament d'aquests recursos. Per dissort estem plens d'exemples pretèrits de negativitat indiscutible.

Pensem que s'han de fer esforços pedagògics, que expliquin amb claredat que al país no hi ha un sol pam d'espai forestal, diguem-ne verge on l'activitat extractiva no s'hi hagi donat des de temps remots fins a l'actualitat. Per tant, que tots els nostres paisatges forestals són l'herència d'una interacció contínua home-bosc.

Farem un mal servei als nostres alumnes si els presentem el bosc com quelcom intocable. Per raons ben simples: no ha estat no és ni serà així almenys globalment.

Aquest capítol, ha estat elaborat amb l'esperit de donar a conèixer, el valor aplicat de les fustes i llenyes dels boscos

montsenyencs. Les dades són totes preses a la regió, per tant, les aplicacions que s'expliquen són totes elles del fons llenyer i fusterer de la regió. Hom ha fugit dels exemples aliens, no per casolanisme, ni de bon tros, sinó per documentar singularment aquesta activitat professional, en una àrea concreta d'estudi.

Les dades obtingudes, han begut de la font de moltes hores de conversa o enquesta, amb professionals de les activitats forestals de tot nivell. Sobretot han estat molt principals les informacions enregistrades a partir del senyor Josep Muntasell, i particularment del senyor Joan Sibina Masvidal, ambdós representants de dues nissages notables, en el món de la transformació fusterera.

L'obtenció de les mostres de rodanxes i plaques de fusta ha estat possible, mercès al seguiment de diverses campanyes forestals, i a la col·laboració positiva que hom ha trobat, de manera molt particular, amb el jove cap de colla Jordi Boix i sobretot del malaguanyat company Joan Oms.

La fotografia de la portada, així com la cobertura fotogràfica que il·lustra el capítol, han estat elaborades expressament per al treball, pel fotògraf Martí Pey, de la vila de Campins.

ALZINA (*Quercus ilex*) I. — Llenya i d'altres combustibles

Sens dubte, el destí principal de l'alzina, a les nostres contrades, actualment, és el seu ús com a combustible, car és la llenya més preuada, atesa la seva lenta combustió i elevat poder calorífic.

La forma més corrent d'ús, és la llenya fragmentada o capolada, normalment en la mida d'estella, per a les llars de foc i els forns en general, i de tac o «taco», per a les estufes i calderes de calefacció.

Altre aprofitament, el carbó, i de menor significació, el carbonet i la tarregada, antany havien estat molt importants en les economies forestals de la comarca. Actualment l'ús generalitzat d'altres combustibles, principalment els d'origen fòssil, ha relegat l'ús dels primers a quasi una pura anècdota, encara que en els darrers anys, és constatable un incipient increment del consum del carbó vegetal, motivat per la popularització de les barbacoes, introducció en algunes cuines d'alta gastronomia, així com també ha estat significatiu llur emprament progressiu, en l'hostaleria de graella tan important actualment a la comarca.

De pocs anys ençà, s'han començat a retornar a veure, a fumar algunes piles de carbó, en alguns indrets de la nostra muntanya, car són diversos, els propietaris o masovers, que en major o menor importància, han introduït el carboneig com una pràctica, encara que tímida, i fins a vegades romàntica en els seus quefers. Dels anys vuitanta ençà, han carbonejat a la Conca de la Tordera: Can Grau de Fogars, Can Coca, Ca la Petita i Can Besa (quatre piles enguany) del terme del Montseny, i Can Nofre de la Costa, en el terme també de Fogars.

La producció de carbonet, quasi va sucumbir del tot, a la nostra comarca, amb la desaparició dels brasers i de les cuines de carbó, car com se sap, s'emprava per iniciar el foc de carbó d'aquests. Encara avui, hi ha algun aturat, i fins i tot algun jubilat, que aprofita alguna brancada de fi de campanya, fins i tot a vegades de plataner, per fer-ne alguns quants sacs de carbonet. Aquesta escadussera pràctica, hom sols l'ha verificada, en els darrers anys, a Can Draper, Ca l'Alzina Vell i Can Farinetes, totes elles en la conca mitja de la Tordera.

La vida entorn de l'arbre.

Les aglans, en general són una font tròfica durant la tardor-hivern, molt important per als ramats d'ovelles, així mateix per als afortunadament escassos escamots de cabres. Els quals en finir les pastures herbàcies primaverals-estivals, són desplaçats cap als boscos més basals, i on hi hagi forta presència d'aquest fruit.

Així mateix, en algunes masies d'economia tancada, encara es practica la recol·lecció d'aglà, o així la pastura, per a l'engreix del porc, normalment destinat al consum familiar.

El brancatge o brotada més tendra de l'alzina i el suro, són també donats al ramat regularment, pel seu valor nutritiu. A l'hivern però, en cas d'estabulament molt persistent pel mal temps sobretot nevades de gruix i perllongades, és un bon recurs per afrontar-les.

ALZINA *Quercus ilex* II. — Fusteria i ebenisteria

La fusta d'aquest arbre, en general no és massa utilitzada, ni en fusteria ni en ebenisteria, car és molt dura, i segons hem recollit dels fusters antics de la comarca, es polla o corca massa, principalment si es talla amb saba o en lluna dolenta. Emperò de l'alzina emprada en les activitats a què ens referim, la més apreciada, és l'anomenada de malla recta. La que es troba principalment en els baguenys i fondalades, de creixement ràpid, de llavor i no de rebrot, i ben alzinades (altes i rectes). Són apreciades les de la muntanya de Baix o Montnegre i les dels boscos de mitja muntanya de Dalt o del Montseny.

De l'alzina de malla recta, hom en feia els rais o raigs, per a les rodes de carro. Per al carro i d'aquest tipus de fusta, se'n feien les baranes i els capçallets.

De la fusta de l'alzina de rebrot, de solell, la més renoca i en general la de creixement lent, hom l'anomenava de malla torta, i a vegades quan la primera (de malla recta), era escadussera, hom en treia llàpies (part dolenta) i la substituïa per aquesta. De totes maneres l'alzina de malla torta, era emprada per les corbes de les rodes de carro i d'altres peces de format petit, com les llançadores dels telers de teixir, per fer escalaborns i per a d'altres usos.

Un dels usos principals, però, de la fusta d'alzina, atesa la seva resistència i duresa, ha estat la fabricació de mànecs de tota mena d'eines de bosc i de camp, que requereixen aquests referits caràcters. Altrament de l'alzina s'han fet altres eines de camp d'envergadura, com els rastres i les antigues arades de fusta.

Algunes indústries, com fundicions i pelleteres, han emprat tacs d'alzina per a estris picadors.

També són fetes amb materials d'alzina moltes eines de fuster, com els ribots, les garlopes, els boets, els guilleumes, els cadells, els galzadors, els ciments, les copades, etc.

ALZINA *Quercus ilex* III. — Productes químics

A la comarca hi ha indicis d'un aprofitament químic molt antic de l'alzina i d'altres arbres de bosc. Els forns de pega de Can Valls d'Olzinelles, datats al segle ix, eren emprats per a l'obtenció de pega i brea. Destinades principalment a la fabricació de torxes, i a d'altres tipus d'enllumenat, així mateix sembla que alguns d'aquests materials eren emprats per fumar algunes carns. Tanmateix en l'actualitat algun tipus de pega, principalment de pi, és encara utilitzada per a la fabricació dels bots i bótes de pell per al vi.

Fins fa uns quaranta anys, l'escorça (escorxa, segons alguns bosquerols locals) de l'alzina, i la darrera capa (la de color rogenic) de l'alzina surera, era pelada amb una Rasqueta expressa, i aprofitada, donada la seva riquesa en taní, per curtir pells.

Fa uns cinc anys, que la principal indústria química, consumidora de llenya d'alzina de la comarca, Derivats Forestals, S. A. (la Forestal, popularment), de Sant Celoni, va tancar els dos forns de destil·lació de llenya, la qual cosa ha estat una significativa regressió de l'activitat forestal de la comarca, no així mateix de l'economia d'aquest sector, car l'esmentada indústria produïa una baixa de preus molt considerable a les llenyes.

Aquesta indústria produïa unes trenta tones d'àcid acètic mensuals de la destil·lació de la llenya. Així com diversos productes i transformats més. A gran manera el procés d'aprofita-

La vida entorn de l'arbre.

ment de la llenya era el següent: Aquesta, del bosc era transportada a un dels dos camps de llenya que tenia l'empresa a als afores de Sant Celoni, conegut amb els noms del de Can Potent i el del Cementiri o d'En Mariano. En aquests era apilada i es deixava assecar dos anys com a mínim. D'ací era transportada a una serradora, on era estellada i d'ací era posada en unes vagonetes metàl·liques i portada a uns grans assecadors on hi restava unes vint-i-quatre hores, per alliberar el màxim d'aigua continguda. Un cop passat aquest procés, era dipositada en uns grans forns, on es produïa una primera destil·lació, de la qual se n'obtenia carbó vegetal d'un cantó, i de l'altre en sortia àcid acètic pirolignós o pirollenyós. Aquest al seu torn era altre cop sotmès a una nova destil·lació, de la qual se'n produïa l'àcid acètic pur o glacial, com a producte principal o els cors, i com a secundaris o cues, n'obtenia brea i quitrà vegetal. Després de diversos processos industrials posteriors, sortien altres productes finals com diferents esters, principalment acetats (d'etil, d'isopropil, etc.), alcohols (metanol), formoldehids (formol), coles per fer conglomerats (urea-formol).

Aquesta indústria també emprava en aquests processos, encara que en quantitats inferiors, llenyes de roure, alzina surera i faig.

ALZINA SURERA, SURO *Quercus suber* I

Els aprofitaments principals de l'espècie, són dos, la pela o escorça, i la llenya. Aquesta darrera presenta un gran parentiu caracterològic amb l'alzina, això fa que la qualitat de la llenya o de la fusta, sigui quasi equivalent. Per tant els aprofitaments químics, combustibles i menorment, els fusterers siguin els mateixos que els de l'alzina.

Durant els mesos de juny, juliol i agost, principalment els dos darrers, s'inicien les campanyes del pelar, car és sols en

aquesta època, que l'escorça, sigui quina sigui la seva qualitat s'extreu amb relativa facilitat. No és pas en va, que els bosquerols qualifiquen aquest arbre de «maniàtic», car s'ha d'actuar amb ell just en els moments estacionals i climàtics precisos. Fins quan la campanya, ja és endegada, hi ha manifestacions ambientals que en dificulten o n'afavoreixen l'extracció, per exemple, acusen negativament les boires i trons, si hi ha una forta tronada el suro s'enganxa, dificultant així la pela. Així mateix, s'arrenca molt millor en les primeres hores del matí, que durant la resta de la jornada.

La campanya del suro, s'inicia quan s'acaben les altres —alzines, pins, riberes, etc.—, i requereix un comportament molt destre per part dels bosquerols. Habitualment estrenen destrall en cada temporada, la necessitat d'estar ben ganyada i amb tall ben recte (sense esques) i fi, va lligada al fet, de no ferir l'arbre, en fer la secció per la treta de la pela, car de no ésser així, l'escorça de l'arbre restaria ferida, font de malures, com la corretgeta o la medalla.

L'escorça o escorxa, segons els bosquerols del país, serà pelagrí, si procedeix de la primera pelada, i suro propiament totes les posteriors, indiferentment de la qualitat de cada cas.

El pelagrí, es caracteritza per presentar una coloració gris, amb matisos blanquinosos o verdosos. A l'element cromàtic propi se li incorpora sovint de manera espectacular, el de colònies líquèniques, que hi prosperen favorablement.

Sol obtenir-se habitualment respectant l'arbre, però quan aquest és tallat i portat als camps de llenya de les serradores, hom el pela a tall.

Les indústries manufactureres el trinxen, en diferents grandàries, serradures més o menys granuloses, per fer-ne conglomerats. És un bon isolant tèrmic i acústic.

ALZINA SURERA, SURO *Quercus suber* II

El suro pròpiament dit, o rusca, s'extreu a partir dels dotze o catorze anys de la pèlada de pelagrí. Ritme de pelada que es mantindrà ja seguidament, llevat que l'arbre mori o bé es talli.

La vida entorn de l'arbre.

Hi ha diverses qualitats de rusca, sobretot en funció del gruix, porositat i salubritat de les peces. En general a la regió, les anomenades primeres, són molt escadusseres. I hi són abundosos els matxots, és a dir rusques d'arbres joves de diàmetre escàs, aquestes, i d'altres de baixa qualitat, com els molts colonitzats de rebaixí i els careners, són destinades a la fabricació de conglomerats.

Les rusques ben desenvolupades, són emprades, per l'elaboració de taps, enguany de vins de qualitat i de cava.

Fins a finals dels anys cinquanta, s'explotà l'escorça roja, que restava un cop extreta la capa de pelagrí. Que molt rica en tanins, era utilitzada en les indústries de curats de pell.

Als arbres grossos, se'ls fa l'extracció, com a mínim en dues etapes, primer la soca, i al cap de sis o set anys, els colls, perquè segons el llenguatge bosquerol, l'arbre no es desabrigui. Per treure rusques dels colls, si cal, hom fa una escala d'hommes, on a vegades semblen hàbils castellers, qual cepat anxeneta, mostrarà sense alegries la seva habilitat destrallera.

Un dels usos més tradicionals, que enguany es manté vestigialment, són les arnes o localment ruscós, per a l'obtenció de la mel.

ROURE *Quercus* sp.

Com se sap a la regió, l'espècie de roure, més pròpiament acompanyant dels alzinars, és el roure martinenc, *Quercus pubescens*. Aquest no és diferenciat a nivell d'ús o qualitat, dels altres roures de la comarca. Per tant en les serradores i fusteries, sols és diferenciat un roure, que designen amb el nom de roure del país, per distingir-lo dels foranis.

Habitualment el roure, se'l talla sense distincions, en fer la campanya de les alzines, i és ven barrejat (sempre que hi sigui en petites quantitats) tenint doncs, el mateix destí que aquesta: tacs i estelles.

En ser però, una fusta, la de roure, de gran resistència, antany era emprada per diversos estris, com els anomenats els rodons o rulos de camp, eina estirada pel matxo, emprada per anivellar els camps, després de llaurar-los i sembrar-los. També se'n feien els obis i menjadors dels estables.

Altre ús típic encara vigent, és el peu de l'enclusa. En la construcció, havia estat molt principal, l'ús de les jàceres de roure per als embigats. Actualment no és rar de veure, pecès de roure, per les travesses de les llars de foc, i per embigar algunes construccions nobles o de restauració.

Serrat de manera especial (quartejat), hom l'empra per a la instal·lació de parquet.

En boteria, també havia estat emprat, com a succedani d'altres roures, de qualitat i apreci superior en aquesta indústria, com el roure penol i l'americà.

FAIG *Fagus silvatica*

Usos:

La important significació superficial de les fagedes montsenyenes, de les més meridionals de l'Europa Occidental, i la bona qualitat de la seva fusta expliquen que hi hagi hagut, i encara persisteixi, una important activitat forestal al voltant d'aquests boscos.

Antany, segons la qualitat o envergadura dels troncs, aquests eren classificats en tres categories, anomenades: primeres, segones i terceres. Enguany les terceres han desaparegut, car eren destinades principalment a les torneries de Torelló, molt especialment, per a la fabricació de les formes de sabater, o bé eren elaborades al mateix bosc, per formaires de la Vall d'en Bas.

Actualment les primeres són els troncs més cilíndrics i sense grops o ferides, i les segones la resta.

La vida entorn de l'arbre.

Havia estat molt utilitzat en fusteria de ribera, eren molt qualificats els remes d'aquesta fusta. La indústria carrossera, l'ha emprat difosament, en especial per als braços de carrosses i de carro.

En ebenisteria, és molt emprada per a la construcció de mobles de qualitat.

En torneria els usos són diversos: joguines, estris de cuina: culleres, llosses, botges, ous de cosir, bitlles, llançadores de teler. Previ tractament, és una fusta indicada per construir peces de moble corbat, cadires, balancins, làmpades.

El rebuig, enguany, hom el destina a llenya, que fins l'any 1980, era destil·lada barrejada amb alzina i roure, per a l'obtenció d'àcid acètic pirolignós. Popularment és reconeguda com una bona llenya, la millor, llevat dels gèneres *Quercus*, de la regió. En la mateixa categoria és tingut el seu carbó. Pràctica altrament, molt important fins als anys trenta. Molt particularment en les fagedes mal comunicades i de difícil desembosc, per tant, la majoria, atesa llur ubicació en les parts mitjanes i altes de la muntanya.

Hem pogut recollir, que el fruit —faja—, antany, havia estat una menja ocasional d'hivern. Sembla que es preparava fregida amb grasses o oli.

CASTANYER *Castanea sativa*

Usos:

Bigues i jàceres, embigats principals de les cases.

Construcció d'exteriors, fusta de molta durada i resistent a la intempèrie. És indicada per a fusteria externa.

Mànecs de dall.

Mobles funcionals, dels castanyers joves, anomenats de perxada o de botada (es tallen quan tenen entre 10 i 15 anys), hom n'obté fusta per a la fabricació de portadores i bótes de

vi, oli, olives, etc. Dels tanys més joves se'n treuen els rodells, destinats a embalatges especials, com els cèrcols dels «cascos» d'arengades.

Antany se'n feien uns ensos per transportar fruita, anomenats bitllots. Enguany, se'n fan aspres, per emparrar i suportar fruiters (pomeres, pereres, tarongers, etc.).

Terra de castanyer, de molt antany que els castanyers vells eren explotats per a la producció d'adob de molta qualitat, la terra de castanyer, que hom extreia i encara s'extreu de manera més reduïda, a partir d'una secció o ferida provocada al tronc de l'arbre. Iniciant aquest, a partir d'aquesta acció, un creixement vegetatiu cortical, ensems que l'interior inicia un procés de descomposició, en el qual es forma l'esmentat adob. Ocasionalment la ferida de l'arbre pot ser d'origen natural, provocat per un llamp.

Un cop buidat l'interior de l'arbre, si aquest és de molta entitat, en pot restar una grossa cavorca, que en alguns casos ha estat utilitzada pels treballadors de bosc com a petit refugi o magatzem.

Castanyes, el fruit ha tingut i té encara diverses utilitats nutritives.

Antany en la cuina de muntanya, era un habitual menjar d'hivern. Les castanyes secolles, riques en carbo-hidrats, eren cuinades de diversa forma, com un recurs dietètic important, per les economies pobres de la muntanya.

Per al bestiar, ha estat i és encara en menor grau un notable nutrient, tant en les pastures en les pròpies castanyeredes, com un cop recol·lectades, seques o en pasterada. És una bona menja d'engreix per al porc, així com també per al bestiar de llana.

La vida entorn de l'arbre.

PI PINASTER o PINASTRE *Pinus pinaster*

Usos:

Aplicacions en *fusteria i torneria*. En ebenisteria s'empra principalment per a la fabricació d'interiors de sofàs i mobiliari auxiliar senzill.

Objectes de decoració: A Sant Hilari, els torners empren aquesta fusta per a la fabricació de diverses menes de «souvenirs».

La fusta cremada superficialment és la matèria base de diversos objectes decoratius econòmics.

PI INSIGNE *Pinus radiata*

Usos:

Pasta de paper, la major part de producció té o ha tingut aquest destí.

Xapa, pel procediment del desenrotllat, en fan taules de la qual per la seva fibra en surt una xapa molt vistosa.

Embalatges, palets de transport.

Fusteria i torneria, té diferents aplicacions.

PI BORD, PI BLANC *Pinus halepensis*

Usos:

Bigues.

Embalatges.

Fusteria de poca qualitat.

PI PINYER *Pinus pinea*

Usos:

Caixes d'embalatge, és un dels seus usos principals vigents.

Fusteria de ribera, per a la construcció de vaixells. Antany i amb pins d'envergadura.

Bigues.

Teia, el cor de l'arbre o les soques corcades o molt velles, per la seva especial duresa i particular combustió, són preuats encenalls. Així mateix però, de menor qualitat, són utilitzades les *pinyoques* (pinyes velles despinyonades).

Carrotxa, utilitzada en alguns casos com encenalls, i per la mainada rural per elaborar determinades joguines, particularment vaixells, per jugar a les basses i safareigs.

Pinyons, actualment la recol·lecció de pinyes, d'aquesta espècie, té una certa significació econòmica car el seu pinyó és molt preuat en algunes branques de l'alimentació.

PLATANER *Platanus* sp.

Usos:

En fusteria, té usos semblants als del faig. La fusta d'aquest arbre, durant molts anys, era tramesa de la nostra comarca, a diverses indústries ubicades al País Valencià, com Aldaia, Alaquàs, Cocentaina, on manufacturaven diversos productes com:

Barnilles de carro.

Metres de fusta (plegables). Mètric.

«Necessers».

Baldufes.

Boles de «quinto» o quina (antic joc de bingo).

Raspalls.

La vida entorn de l'arbre.

Guitarres.
Panderes (aros).
Perxes, penja-robes (corbats).
Torneries, especialment joguines. Secants de despatx.
Potes taules.
Cadires.
Mànecs de paraigua.

Actualment en fusteria té diversos usos, especialment de la xapa o fullola que hom n'obté.

POLL CANADENC *Populus X canadiensis* Moench

Arbre que presenta moltes formes, procedent de la hibridació de *Populus nigra* i *Populus deltoides*.

En realitat hom el conreua, per tant no és una espècie espontània.

Usos:

Es apreciat en silvicultura, pel seu creixement ràpid.

En alguns casos, la tala és realitzada als catorze anys de la seva plantada.

El color blanc de la fusta i la fibra llarga d'aquesta el fan especialment aptes per a la confecció de caixes per a fruita i d'altres embalatges fins, per un sol ús, o el que se'n diu envàs perdut.

El procés de fabricació d'aquests, es fa per la tècnica del desenrotllament del tronc de fusta. Reducció de la xapa a tires.

Construïda finalment la caixa cosint les peces amb grapes.

POLL BORDILS *Populus nigra* cv. *Bordils*

Procedeix, sembla que d'un creuement de *Populus nigra* amb cv. Itàlica. El nom li ve donat del lloc d'origen on sembla que fou obtingut: Bordils (el Gironès).

Actualment el seu cultiu ha minvat extraordinàriament, car en la silviculturra dels darrers anys han aparegut, pollancres més productius i competitius que aquesta. Tot i que fins als anys seixanta havia tingut una implantació dominant en el mercat.

Usos:

Bigues.

Mobles de bon preu.

Embalatges. Els dos mercats principals de la caixeria d'aquest pollancre, eren la indústria xampanyera del Penedès i l'Anoia. Així com per a la indústria torronera de Xixona (Alacant), sobretot en aquesta darrera, era molt reconegut el caràcter inodor d'aquesta fusta.

ALBER *Populus alba*

Usos:

Ebenisteria, fusta que s'utilitza principalment per a bastir l'interior dels mobles.

Antany, era utilitzat per a la construcció de jàceres i embigats. Abans de l'entrada de fustes foranes, era molt apreciat en fusteria. En diferents cases de la comarca, els mobles havien arribat a ésser tots d'àlber. A Ca l'Arabia de Montnegre, hi ha una taula de dimensions extraordinàries, fabricada dins mateix de la sala menjador, que constitueix un bell exemple de fusteria arcaica.

La vida entorn de l'arbre.

TRÈMOL *Populus tremula*

Usos:

Caixes i embalatges de baixa qualitat.
Pasta de paper.

OM *Ulmus minor*

Usos:

Carreteria: Diverses peces del carro, eren fetes d'aquesta fusta. Ocasionalment fins el botó de les rodes.

Emprat també en la indústria carrossera.

Ebenisteria: Algunes peces d'om, presenten una veta molt bonica. En aquest cas hom l'empra per a l'elaboració de mobles.

Així com per a determinats treballs de fusteria.

Torneria: Diverses aplicacions. Excepcionalment, se'n fan pilons de tallar carn.

VERN *Alnus glutinosa*

Usos:

Fusta emprada excellentment en torneria. El vern de la regió, ha estat destinat en quantitats importants a les torneries de Torelló (Osona), Sant Hilari Sacalm (La Selva), així com a indústries del País Valencià.

És fusta preferida per a l'elaboració de joguines. Guitarres de poca qualitat, «souvenirs». Gàbies d'ocell, car és de molt bon foradar i passar el filferro.

Són apreciades les pales d'enfornar, d'aquesta fusta.

En la indústria tèxtil, el vern ha estat utilitzat per fer-ne bitlles de l'ordidor. Tanmateix amb aquest material, són fets ro-dets de fil, per a la venda al detall d'aquest darrer.

En ebenisteria, ha estat emprat com a succedani o falsa caoba.

I sobretot, eren d'anomenada les tapadores de les comunes i inodors, fetes de vern.

En la construcció de pous, hom l'ha emprat, per fer les caixes d'encofrat, o gàbies de pou atesa llur virtut de no po-drir-se en contacte amb l'aigua.

FREIXE DE FULLA GRAN *Fraxinus excelsior*
FREIXE DE FULLA PETITA *Fraxinus oxycarpa*

Usos:

La seva característica principal, l'elasticitat, fa que aquesta fusta hagi tingut i tingui encara moltes aplicacions.

Emprada en ebenisteria, en la indústria carrossera i carre-tera (braços de carro, botons de la roda d'aquests, jous, com-plements d'arada, etc.).

La indústria tèxtil sol emprar peces de teler com l'espasa, o el garrot, fetes amb aquesta fusta.

Alguns elements esportius, com esticks, esquís, raquetes etc.

Fins per què no, ha estat emprat com un instrument quasi històric en la pedagogia —diguem-ne dura—. Car és sabut, la vara de freixe havia estat instrument indispensable de diverses fornades de mestres. A part d'aquest bastó singular, de freixe es fan bastons de passeig, o de suport, de qualitat.

La vida entorn de l'arbre.

ACÀCIA, ROBÍNIA *Robinia pseudo-acacia*

Usos:

Carreteria: Per construir braços o capçalets de carro i d'altres elements de tir.

Tèxtil: D'aquesta fusta, hom en construeix l'espasa i el garrot, peces que accionen la llençadora del taler.

Construcció: Bigues. Estaques per a tanques exteriors. Fustam de rescloses. Baranes de camins o passeig. Passeres de riberes. Car és una fusta que aguanta molt bé la humitat i la mullena, fins i tot persistent.

Drassanes: Emprada per a l'elaboració de certs elements, en la fusteria de ribera.

Bestiar: Sovint les branques tendres són recol·lectades per nodrir les cabres i els conills.

BRUC BOAL, BRUC DE PIPES (*Erica arborea*)

Usos:

De la part subterrània, hom n'extreu la soca. De la qual se n'obtenen els carracs, per a la confecció de pipes de fumar.

Les d'aquesta fusta, són d'una alta qualitat i reconegudes universalment.

A la nostra regió, un cop extretes del bosc, són tractades en els obradors a partir del següent procés:

Primer: es caregen, és a dir, amb un magall de mà i de tall dur, hom les arrodoneix previ haver deixat un temps d'un mes, les soques apilades, tapades i ruixades en continuum.

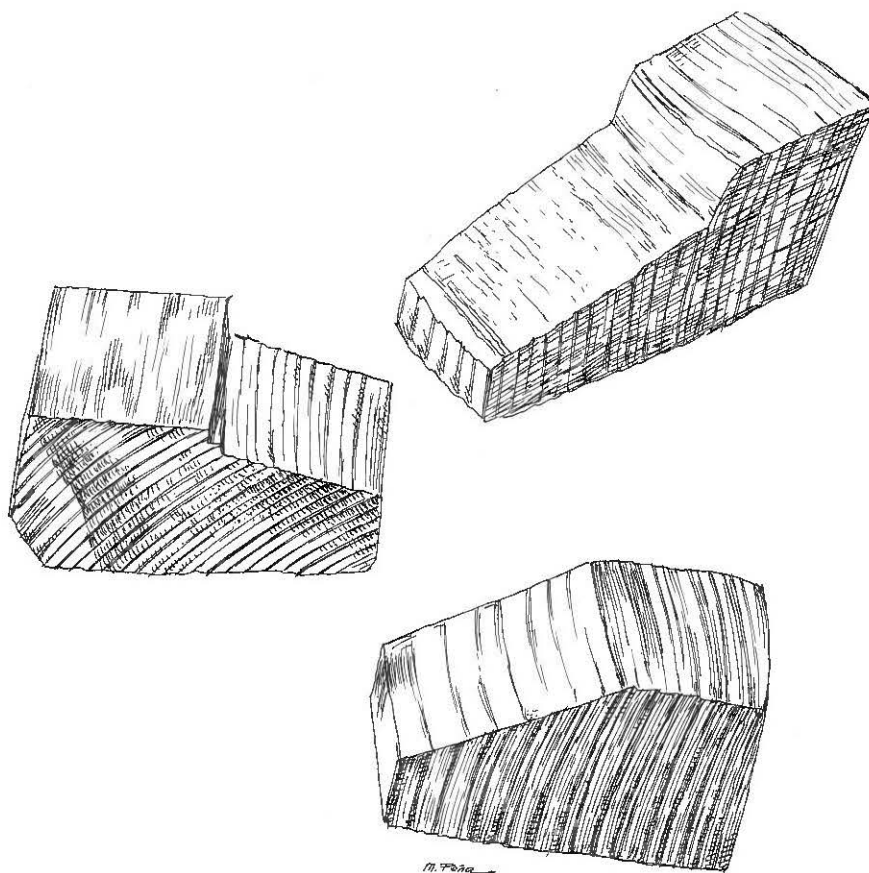
Segon: amb una serra fixa de disc circular hom en fa els carracs. És a dir el cor o matriu del que ha d'ésser la pipa. En una soca bona hom obté una mitjana de tres carracs.

Tercer: Els carracs, són carregats en una caldera d'aigua, on seran sotmesos a una ebullició de com a mínim una jornada.

Quart: Els carracs, seran dessecats, en piles i temperatura ambient i ensacats. Aptes ja per ser transportats, cap a les indústries d'acabats de pipes. Actualment quasi tots els carracs obtinguts a la regió del Montseny i Montnegre, són exportats a EEUU.

La part aèria és emprada de manera important com encell domèstic.

Tanmateix, alguns jornalers forestals se'n fan feixines, destinades majorment a forns de pa, d'ollers i antany a les bòbiles.



La vida entorn de l'arbre.

ARBOÇ *Arbutus unedo*

Usos:

Llenya, comunament, hom la utilitza per a combustible domèstic, si la llenya o brancada són primes, constitueixen un bon encenall.

Bitlles, la fusta bullida i després carejada, era emprada a la regió fins a finals de la dècada dels seixanta, per a la fabricació de bitlles de trama per a la indústria tèxtil.

Mànecs de paraigua, en ocasions hom ha emprat aquesta fusta per a mànecs de qualitat.

Carbó de rabassa, el carbó d'aquesta qualitat, a la nostra regió era principalment fet de soques i llenya d'arboç i bruc.

CIRERER DE BOSC *Prunus cerasus*

Usos:

Ebenisteria: Hom l'empra per a l'elaboració de mobles de qualitat, també dits de preu.

Bótes de vi: Les bótes elaborades amb aquesta fusta donen un «bouquet» molt personal al vi.

Broquets: Antany, a la vila de Sant Hilari de Sacalm, hi havia manufacturadors que en feien broquets per fumar.

LLEDONER *Celtis australis*

Usos:

En alguns casos supleix el boix.

Bastons.

Jous, peça per junyir els bous pel cap, o d'altres animals de tir, per enganxar-los al carro o carreta o arada.

Mànecs, per a eines de tallar o treballar fusta, car és reconeguda la qualitat de la seva fiabra, podent així «calibrar» bé el cop.

Forques, *Rampins*, etc., aquestes eines són fetes indefugiblement de branques d'aquest arbre. D'ací ve la seva presència davant o al costat de les cases de pagès de la regió. La forma de l'eina es va donant i amotllant en la branca «viva», mitjançant lligalls.

Braços d'arada, i en la regió llewantina, en fan els mànecs en general, de quasi tota mena d'eines, com pics, aixades, etc., amb branques tal com surten de l'arbre, sense obrar ni tornejat.

NOGUERA *Juglans regia*

Encara que és un arbre que hom el troba conreuat en les vinyes, camps, hortes i vora les masies. Hi ha individus subspontànis, en algunes riberes, presentant un comportament relativament forestal, en aquests casos.

Usos:

Fusta molt apreciada en ebenisteria, sobretot els individus més adults amb el cor negre, són els més apreciats per a mobles de qualitat. Pel procediment del desenrotllament se'n fa fullola i xapa.

Els fruits verds encara són element indispensable en totes les receptes de ratafies locals. I madurs o millor dit secs, són una bona menja. En la seva època, no manquen quasi mai en el sarró de la gent de bosc.

La vida entorn de l'arbre.

GATELL *Salix atrocinerea*

Usos:

A la regió no se li reconeix cap aplicació important, llevat de l'elaboració de bastons, que són apreciats..

En canvi si que són recollectats, per a llur posterior venda en floristeries, les branques amb els aments poc closos, coneguts popularment com a «borrons» de gatell.

SERVERA *Sorbus domestica*

Usos:

La particular duresa d'aquesta fusta, i el fet que no s'estelli a l'acció dels tallants, destrals i d'altres eines de tall, la fan particularment indicada per als picadors de les carnisseries i cansaladeries. Essent doncs d'aquesta fusta els picadors o pilons més preuats.

MOIXERA BLANCA *Sorbus aria*

Usos:

Com el cas d'altres espècies escasses a la regió, és desconeguda cap aplicació fusterera, llevat sembla, de ser un succedani de la servera, *Sorbus domestica*, per fer-ne pilons.

SAUQUER N.L. Suguer, Bonabre *Sambucus nigra*

Usos:

Petadors, joguina que perdurà a la regió, fins als finals dels anys seixanta. Era emprat per infants grans fins a l'adolescència. Violent i perillós. Era un tronc d'uns 20/30 cm de llargària i uns 5 cm de Ø. Buidada la medulla, s'hi introduïen dues mitjes aglans, que ajustessin, que eren impulsades per una vareta, normalment d'avellaner, ajustada al màxim, tanmateix a l'orifici central del tronc. Així una de les aglans sortia projectada per la pressió a què era sotmesa l'altra.

Medulla, d'aquesta part del tronc, se'n fa cistelleria especial.

Vi, en èpoques no molt pretèrites (fins a primers del present segle), en algunes zones de la muntanya on el cep no hi podia viure, se'n feia vi, sembla que de qualitat molt rudimentària. Encara sembla que actualment en algunes zones del Bages i Berguedà, persisteix el costum de fer-ne «xampany» o vi escumós de saüquer.

Xarop o esperit de saüquer, de les flors, hom en fa, a la regió, un xarop o esperit de molta anomenada. El procediment per obtenir-lo, és mitjançant una vertadera destil·lació, amb atuells de fang de la cuina (cassoles i olles).

GINEBRÓ *Juniperus communis*

Usos:

Fusta escassament emprada a la regió.

Antany, hom feia petites estelles que eren instal·lades en els armaris. Entremig de la roba, per llur aroma fort i persistent. Es deia que evitava les floridures (microfongs) i l'arneig (lepidòpters nocturns), a la roba.

La vida entorn de l'arbre.

La baia, és utilitzada, de manera no gaire important, en alguns remeis casolans (xarop i tisanes), i en l'elaboració d'algunes ratafies.

ARÇ BLANC *Crataegus monogyna*

Usos:

Fusta emprada en marqueteria, i particularment per a l'elaboració de bastons de passeig de qualitat.

En medicina popular, de manera no gaire extesa, hom empra, les flors, per fer-ne principalment tisanes, tranquil·litzants.

Curiosament, hem pogut documentar que un artesà de la vila de Breda en feia violins (fins als anys seixanta).

BOIX-GRÈVOL, GRÈVOL *Ilex aquifolium*

Usos:

La fusta no és explotada a la regió. Sí en canvi, l'escorça, hi ha tradició d'arrencar-la, perquè després d'una quarentena, macerada en aigua, dóna una pega de qualitat que empren els ocellaires per a la pràctica de captura amb creuetes, o en la mata directa amb reclam, generalment.

Altra explotació, molt extesa en els darrers vint anys. És l'extracció de les branques amb fruit, popularment «florides», per a llur posterior venda en ocasió de l'ornamentació natalenca. Per fortuna una disposició legal del 1987, prohibeix la seva explotació.

AVELLANER, AVELLANER BORD *Corylus avellana*

Usos:

Mànecs: Algunes eines de camp, de mànecs llargs, poc pesats, que no calgui massa resistència, com forques, rampins, arpiots, etc.

Bastons: Òbviament de caminar.

PLATAN FALS *Acer pseudo-platanus*

Usos:

La reconeguda qualitat d'aquesta fusta no té paral·lel a la nostra regió. Potser explicada per l'escassa demografia que presenta, no n'hem pogut documentar cap ús especial.

BLADA *Acer opalus* ssp. *opalus*

Usos:

La fusta d'aquesta espècie, que és molt laxa a la regió, sembla que ha estat tradicionalment destinada a la fabricació de llançadores de teler.

La vida entorn de l'arbre.

Indústria paperera

Un nombre important de les espècies forestals de la regió, són emprades com a productores de pasta de paper. El criteri selectiu, generalitzat, és el de destinar-hi, aquelles torades (troncs) de diàmetre inferior normalment als divuit centímetres. Llevat òbviamment del nefast Eucaliptus, que tot s'ha de dir, per fortuna a la regió montsenyenca, és ben escàs.

Llista d'espècies:

Pi insigne.
Pi pinastre.
Pi bord.
Trèmol.
Alber.
Poll canadenc.
Poll bordils.
etc...

Tanmateix, algunes d'aquestes espècies són destinades a la fabricació de llumins, i molt especialment els pollancres, són la base de la manufacturació d'escuradents.



CAN PLA DE FOGARS. INICIS DELS ANYS 40. Hom pot veure, les primeres transformacions en l'organització del treball forestal. Els finals del desembosc amb carro i l'aparició del camió. Fixem-nos en el vestuari: coexistència de les robes tradicionals amb la incipient indumentària industrial, mono i granota.

- | | |
|--|--|
| 1- Joan Masnou, en Giravols | 8- ? |
| 2- Antoni Saula, en Ton de Taieda | 9- Tomàs Espinosa, Tomàs de ca l'Amigó |
| 3- Antoni Soms, en Matagats | 10- Antoni Tarrides, en Rovell de l'ou |
| 4- José López | 11- Joan Serrat, en Menargues |
| 5- Dalmau Boada, en Mau del Pol | 12- Dr. Pierrette |
| 6- Àngel Pujol, l'Àngel de la farmàcia | 13- Isidre Orra, Sidra de Can Pla |
| 7- Miquel Alfaras, en Castanyeda | |

Capítol III

LA VIDA ENTORN DE L'ARBRE

(La fauna)



Un raso d'Arbore
Dedicato a la familia Roca
TOME BILMO
October 1977

L'any 1983, l'enginyer forestal, Antoni Farrero, ens plantejà un tema que, d'entrada, ens motivà extraordinàriament: quina era la significació argumentada de les espècies forestals, per al sosteniment del poblament vertebrat del massís. Car com se sap, a l'hora d'autoritzar una tala forestal, els criteris imperants pel model legal vigent, són globalment silvícoles i de producció. Per tant, vol dir que si una massa forestal sotmesa a explotació, l'extracció productiva, es centra en l'espècie arbòria dominant, o bé d'interès econòmic concret. Les altres espècies amb poca implantació demogràfica, o banals des del punt de vista de l'explotació, o són menystingudes o eliminades, per estalviar competències amb l'espècie dominant, o en el millor dels casos indesitjades, llevat d'honroses excepcions, d'algunes explotacions forestals, on algunes espècies secundàries, arbòries o arbustives, són servades per llur singularitat ornamental, i fins si és coneguda, distribucional, donades les circumstàncies de sensibilitat o diguem-ne, cultura ecològica de llur propietari.

En tot cas, però, allò que és evident, és que a l'hora de donar arguments, que justifiquin la innecessària tala, del saïquer, o de l'arboç, etc., per la seva possible importància, hi ha per dissort, almenys al nostre país, una manca, es pot dir que absoluta de dades. Que tanmateix, és de doldre, que les escoles zoològiques del país, algunes d'elles com se sap, amb molta tradició, no hagin fet esforços en encetar línies de recerca de valor aplicat immediat, o almenys a curt termini, atesa la forta acció forestal i el preocupant desgast ambiental del moment històric. Almenys pel que fa a diverses poblacions de fauna vertebrada, sobretot les de caràcter més antropofòbic.

Ens fou molt fàcil recollir la idea d'en Farrero, ja que des de l'any 1978 havíem encetat algunes recerques que ens poguessin ajudar a escatir, com podien sostenir la hivernada, davant l'escassa oferta tròfica, a la fageda els importants contingents de pinsans eurosiberians. Les recerques prengueren volada diferent a partir de les Jornades d'Estudi de la fageda, que tingueren lloc el juliol del 1979 a la Vall de Santa Fe, dirigides per Escarrè i Terradas, i posades en comú amb sessió final amb Margalef. En elles s'intentà fer la diagnosi de demografia i relacions d'alguns vertebrats, en una parcel·la reduïda de les fagedes de Morou. S'estudià *Bufo bufo*, *Rana temporaria*, *Salaman-*

dra salamandra, *Fringilla coelebs*, *Troglodites troglodites*, *Talpa europaea*, *Apodemus sylvaticus* i *Sus scrofa*.

Amb aquests antecedents a la tardor del 1984, hom inicia un registre fenològic de floracions i fructificacions, des de la base de massís —St. Celoni— fins la riera de Passavets —Vall de Santa Fe—, documentant que la primera fructificació de *Sambucus nigra*, es produeix a Campins el 19 d'agost i els darrers fruits acaben el 8 de novembre a la Vall de Santa Fe sumant un total de vuitanta-un dies, d'oferta tròfica d'aquesta espècie. Altra dada reveladora és que de la primera brotada 18.2.86 (altitud més baixa) a la segona 9.4.86 (altitud més alta) passen cinquanta-un dies. Ambdues dades, segurament explicarien que aquesta espècie en el Montseny, per gradient altitudinal, té segurament una oferta tròfica molt més perllongada que en d'altres localitats del país si més no en un espai superficial reduït. Factor probablement decisiu a l'hora d'explicar el sedentarisme local d'algunes aus, com el tord comú, *Turdus philomelos*, així com alguns desplaçaments estacionals també molt locals, com la merla, *Turdus merula*, Tudó, *Columba palumbus*, etc.

Els objectius d'aquestes recerques van encaminades a establir un calendari tròfic complert, contrastat i suficientment situat en el temps, com per obtenir mitjanes correctes. Tanmateix amb les dades actuals, hom pot apuntar amb força certesa que des de primers de novembre *Sambucus nigra*, fins a mitjans de febrer *Ilex aquifolium*, una gran part del poblament vertebrat actiu en aquesta època i sense capacitat d'enrebotar, és sostingut per aquestes dues espècies. Les tècniques d'enregistrament utilitzades han estat l'anàlisi de llavors en els femtes i l'observació directe a l'aguait.

Referent a la nidificació, les dades documentades s'iniciaren l'any 1976, basades amb l'observació directa i activa en la prospectiva de camp. El nivell de resultats és divers, però creiem que en suren dos de remarcables: els arbres de més de 12 mts. d'alçària i els arbres o arbusts de fulla persistents, que acompanyen secundàriament als boscos caducifolis.

Els primers que per dissort perduren, es pot dir que casualment o bé fortuïtament —dificultat de desembosc, romanticisme del propietari—, són l'estructura única i indispensable de nidificació de tots els rapinyaires forestals de la regió, com se sap

actualment en una devallada demogràfica sense precedents documentats. Àguila marcenca, *Circaetus gallicus*; Astor, *Accipiter gentilis*; Esparver *Accipiter nisus*; Aligot, *Buteo buteo*.

Els segons, particularment el boix-grèvol i el ginebró, hom ha pogut verificar que en la fageda tenen una significació cabdal, per a la nidificació, d'un percentatge molt elevat del poblament ornític que hi habita, car la nidificació d'aquestes espècies, al seu inici —construcció del niu—, és anterior a la brotada o foliació. Per tant, per mimetisme obligat, els nius són construïts majoritàriament a l'abrigall de la cobertura foliar del boix grèvol, principalment, i del ginebró. Llevat dels superdepredadors, exemple de l'esparver, que menystenen l'absència de les fulles, exigint això sí arbres de gran alçària.

Tanmateix, ambdues espècies, ginebró i boix grèvol, tenen una notable importància, com a jóc o recer hivernal, car la manca absoluta de cobertura foliar del faig, des de l'alta tardor fins a finals de la baixa primavera, fa que la seva estructura no pugui ésser aprofitada, com a dormitori o jóc, per cap animal vertebrat, car la baixada de temperatura nocturna que s'hi dona, fàcilment per dessota els 0°, els posaria en perill la vida. Risc que eludeixen arrecerant-se al capvespre a l'interior de les capçades d'aquestes dues espècies, on la temperatura interna sol ser de 3 a 5° superior que l'exterior (Delibes, Garzón).

Aspectes com la dispersió dels fruits i llavors. La importància de peus d'arbre vells, per al sosteniment dels píccids, pàrids, sítids, etc., són tots ells temes apassionants, que en llur modesta mesura, la seva recerca ha de contribuir a ajudar a conèixer millor els nostres sistemes forestals, així com llur sosteniment i gestió adequada.

Els dibuixos són originals per a aquesta obra, realitzats per en Toni Bueno.

ALZINA. — 1.ª caiguda d'aglans (1987): 17 octubre. Campins.

Nidificació (capçada):

Aus

ESPARVER <i>Accipiter nisus</i>	+ 10	mts. base	Campins 1974
GAIG <i>Garrulus glandarius</i>	+ 4	» »	Sot de Villena
TUDÓ <i>Columba palumbus</i>	+ 4	» »	M.A.
TORTORA <i>Streptopelia turtur</i>	+ 2	» »	A.
PINSA <i>Fringilla coelebs</i>	+ 3	» »	M.A.
MERLA <i>Turdus merula</i>	+ 1,5	» »	A.
TORD <i>Turdus philomelos</i>	+ 2	» »	R.
GRIVA <i>Turdus viscivorus</i>	+ 4	» »	P.A.

MAMÍFERS

GENETA <i>Genetta genetta</i>	+ 10	mts. base	Vilardell 1975
ESQUIROL <i>Sciurus vulgaris</i>	+ 4	» »	R.

Alimentació (aglans):

Aus

TUDÓ <i>Columba palumbus</i>	Menja l'aglà sencera
GAIG <i>Garrulus glandarius</i>	Menja l'aglà sencera
PIT-ROIG <i>Erithacus rubecula</i>	Menja l'aglà aixafada
PINSA <i>Fringilla coelebs</i>	Menja l'aglà sencera

MAMÍFERS

FAGINA <i>Martes foina</i>	Riu de Teix
SENGLAR <i>Sus scrofa</i>	
RATOLÍ DE BOSC <i>Apodemus sylvaticus</i>	
TALPÓ AGREST <i>Microtus agrestis</i>	
TALPÓ ROIG <i>Clethrionomys glareolus</i>	
ESQUIROL <i>Sciurus vulgaris</i>	
CONILL DE BOSC <i>Oryctolagus cuniculus</i>	

La vida entorn de l'arbre.

SURO, ALZINA SURERA.

Nidificació (capçada):

AUS

GAIG <i>Garrulus glandarius</i>	+ 4 mts. base	A.
TUDÓ <i>Columba palumbus</i>	+ 4 » »	R.
TORTORA <i>Streptopelia turtur</i>	+ 2 » »	R.
PINSA <i>Fringilla coelebs</i>	+ 3 » »	A.

Nidificació (tronc):

AUS

MALLERENGA CARBONERA <i>Parus major</i>	+ 1 mt. base	P.A.
MALLERENGA PETITA <i>Parus ater</i>	Indeterminat	P.A.
MALLERENGA BLAVA <i>Parus caeruleus</i>	Indeterminat	P.A.
GAMARUS <i>Strix aluco</i>	+ 5 mts. base	P.A.
MUSSOL BANYUT <i>Asio otus</i>	+ 3 » »	P.A.
PICA-SOQUES BLAU <i>Sitta europaea</i>	+ 3 » »	P.A.
RASPINELL <i>Certhia brachidactyla</i>	+ 3 » »	P.A.

MAMÍFERS

ESQUIROL *Sciurus vulgaris*

Alimentació (aglans):

Les mateixes espècies que a l'alzina.

ROURE *Quercus pubescens*. — 1.ª caiguda aglans (1987): 25 setembre.
 Ridaura (Fogars de Montclús).
Quercus petraea. — 1.ª caiguda aglans (1987): 13 octubre.
 Ridaura (Fogars de Montclús).
Quercus cerrioideus

Nidificació (capçada):

AUS

PINSA VULGAR <i>Fringilla coelebs</i>	+ 3	mts. base	P.A.
MERLA <i>Turdus merula</i>	+ 2	»	R.
GAIG <i>Garrulus glandarius</i>	+ 4	»	R.
MALLERENGA CUALLARGA <i>Aegithalus</i> <i>caudatus</i>	+ 1,5	»	»
TUDÓ <i>Columba palumbus</i>	+ 4	»	R.

MAMÍFERS

ESQUIROL <i>Sciurus vulgaris</i>	+ 3	mts. base	P.A.
RATA ESQUIROLERA <i>Glis glis</i> , probable	+ 8	»	»

(Roureda de Figueróles)

Alimentació (aglans):

AUS

TUDÓ <i>Columba palumbus</i>	Menja l'aglà sencera
GAIG <i>Garrulus glandarius</i>	Menja l'aglà sencera
PIT-ROIG <i>Erithacus rubecula</i>	Menja l'aglà aixafada
PINSA <i>Fringilla coelebs</i>	Menja l'aglà aixafada

MAMÍFERS

SENGLAR *Sus scrofa*
 RATOLÍ DE BOSC *Apodemus sylvaticus*
 TALPÓ ROIG *Clethrionobys glareolus*
 ESQUIROL *Sciurus vulgaris*
 RATA ESQUIROLERA *Glis glis*
 RATA SELLARDA *Eliomys quercinus*
 CONILL DE BOSC *Oryctolagus cuniculus*

La vida entorn de l'arbre.

FAIG, any 1986: solta faja a finals d'agost.

Nidificació (capçada):

AUS

Riera de les Truites 1981 ESPARVER *Accipiter nisus*

MAMÍFERS

RATA ESQUIROLERA *Glis glis* Coll de Corbera 1987

Nidificació (tronc):

AUS

PICA-SOQUES BLAU *Sitta europaea* R.

Hivernada:

AMFIBIS

GRIPAU COMÚ *Bufo bufo*, soques velles P.A.

Alimentació (faja):

AUS

PICA-SOQUES BLAU *Sitta europaea*

TUDÓ *Columba palumbus*

GAIG *Garrulus glandarius*

PINSA VULGAR *Fringilla montifringilla*

MALLERENGA BLAVA *Parus caeruleus* La Costeu 15-10-85

MALLERENGA CARBONERA *Parus major*

MALLERENGA D'AIGUA *Parus palustris*

MAMÍFERS

SENGLAR *Sus scrofa*

ESQUIROL *Sciurus vulgaris*

TALPÓ AGREST *Microtus agrestis*

RATOLÍ DE BOSC *Apodemus sylvaticus*

FAGINA *Martes foina*

TOIXÓ *Meles meles*

CASTANYER. — Primera caiguda de fruit: 30 setembre 1986.
22 d'octubre 1987.

Nidificació (tronc):

Aus

GAMARUS *Strix aluco*
MALLERENGA CARBONERA *Parus major*
MALLERENGA BLAVA *Parus caeruleus*
MALLERENGA PETITA *Parus ater*
CARGOLET *Troglodytes troglodytes*

Hivernada:

RÊPTILS

SERP BOSCANA *Elaphe longissima*

Alimentació (castanyes):

AUS

PIT-ROIG <i>Erithacus rubecula</i>	Les menja aixafades
PINSA VULGAR <i>Fringilla coelebs</i>	Les menja aixafades
PERDIU <i>Alectoris rufa</i>	Les menja aixafades

MAMÍFERS

SENGLAR *Sus scrofa*
ESQUIROL *Sciurus vulgaris*
RATOLI DE BOSC *Apodemus sylvaticus*
TALPONS *Microtus agrestis*

La vida entorn de l'arbre.

PI INSIGNE

La nova implantació d'aquesta conífera a la regió, sols ha portat la propagació de l'eruga processionària del pi (*Thaumetopoeia pityocampa*), que algunes poques espècies han incorporat en la seva dieta.

Hem pogut observar activitat i/o deglucions a les bosses d'eruga, als següents ocells:

MALLERENGA CARBONERA *Parus major*
PINSÀ VULGAR *Fringilla coelebs*
GRIVA *Turdus viscivorus*

5-2-86 Fogars

PI BORD

Nidificació (capçada):

AUS

TUDÓ <i>Columba palumbus</i>	+ 4 mts. base
TORTORA <i>Streptopelia turtur</i>	+ 4 » »
GAIG <i>Garrulus glandarius</i>	+ 4 » »

Nidificació (tronc):

AUS

PICOT VERD <i>Picus viridis</i>	+ 5 mts. base
PICOT GARSER <i>Dendrocopus major</i>	+ 5 » »
PICA-SOQUES BLAU <i>Sitta europaea</i>	+ 5 » »

MAMÍFERS

ESQUIROL <i>Sciurus vulgaris</i>	+ 5 mts. base
----------------------------------	---------------

Alimentació (pinyons):

AUS

TRENCAPINYES <i>Loxia curvirostra</i>

MAMÍFERS

ESQUIROL <i>Sciurus vulgaris</i>
RATOLÍ DE BOSC <i>Apodemus sylvaticus</i>

PI PINYER

Els pocs peus de més de quinze metres d'alçària, d'aquest pi i del pinaster, es pot dir que són els elements estructurals bàsics, per al sosteniment del reduït poblament de rapinyaires forestals nidificants a la regió.

Nidificació (capçada):

AUS

ALIGA MARCENCA <i>Circaetus gallicus</i>	+ 12 mts. base
ALIGOT <i>Buteo buteo</i>	+ 12 » »
ASTOR <i>Accipiter gentilis</i>	+ 12 » »
ESPARVER <i>Accipiter nisus</i>	+ 10 » »
TUDÓ <i>Columba palumbus</i>	+ 5 » »
TÓRTORA <i>Streptopelia turtur</i>	+ 4 » »
GAIG <i>Garrulus glandarius</i>	+ 5 » »

Nidificació (tronc):

AUS

RASPINELL *Certhia brachidactyla*
PICA-SOQUES BLAU *Sitta europaea*
PICOT VERD *Picus viridis*
PICOT GARSER GROS *Dendrocopus major*

Alimentació (pinyons):

MAMÍFERS

ESQUIROL *Sciurus vulgaris*
RATOLÍ DE BOSC *Apodemus sylvaticus*

POLLANCRE
ALBER
TREMOL

Nidificació (capçada):

AUS

GARSA *Pica pica*

+ 10 mts. base A.

PARDAL *Passer domesticus*

+ 5 » » R.

Nidificació (tronc):

AUS

PICOT VERD *Picus viridis*

+ 5 mts. base P.A.

L'alçada d'alguns exemplars de pollancre, singularment alts, són lloc de soleuada i refugi predilecte per:

AUS

ALIGOT *Buteo buteo*

TUDO *Columba palumbus*

ARBOÇ. — Madurament fruit: 23 setembre 1986. Sot d'En Guilló, Fogars

Nidificació (capçada):

AUS

MERLA <i>Turdus merula</i>	+ 1,5 mts. base	R.
GAIG <i>Garrulus glandarius</i>	+ 3 » »	M.R.
TUDÓ <i>Columba palumbus</i>	+ 3 » »	M.R.

Alimentació (fruits):

AUS

TUDÓ *Columba palumbus*
PINSA *Fringilla coelebs*
TORD ALA-ROIG *Turdus philomelos*
MERLA *Turdus merula*
GAIG *Garrulus glandarius*
TALLAROL DE CASQUET *Sylvia atricapilla*
TALLAROL CAPNEGRE *Sylvia melanocephala*
PIT ROIG *Erithacus rubecula*

MAMÍFERS

TOIXÓ *Meles meles*
GUINEU *Vulpes vulpes*
SENGLAR *Sus scrofa*
RATOLÍ DE BOSC *Apodemus sylvaticus*
FAGINA *Martes foina*
MOSTELA *Mustela nivalis*
ERIÇÓ *Erinaceus europaeus*

NOGUERA

Nidificació (tronc):

Aus

MALLERENGA CARBONERA *Parus major*

MALLERENGA BLAVA *Parus caeruleus*

PICA-SOQUES BLAU *Sitta europaea*

COLL-TORT *Jynx torquilla*

Trona del «Cego» 1976

Vall del Pertegàs 1982

Nidificació (soca):

Aus

TITELLA *Anthus* sp.

Molí d'En Coll 1976

Alimentació (nous):

MAMÍFERS

SENGLAR *Sus scrofa*

ESQUIROL *Sciurus vulgaris*

RATA *Rattus* sp.

La vida entorn de l'arbre.

SAUQUER

Nidificació (capçada):

Aus

TALLAROL DE CASQUET *Sylvia atricapilla* Baladrell 1984 R.

Nidificació (tronc):

Aus

MALLERENGA BLAVA *Parus caeruleus* Pla dels Arços 1985 R.

Alimentació:

Calendari tròfic, 1.^{ers} fruits madurs: Campins a 31 de juliol: darrers fruits: Santa Fe a 14 de novembre (any 1985).

Aus

COTXA FUMADA *Phoenicurus ochrurus*

TORD COMÚ *Turdus philomelos*

GRIVA *Turdus viscivorus*

MERLA *Turdus merula*

TUDÓ *Columba palumbus*

GAIG *Garrulus glandarius*

PINSA *Fingilla coelebs*

MALLERENGA CARBONERA *Parus major*

Medulla

MALLERENGA D'AIGUA *Parus palustris*

Medulla

MALLERENGA BLAVA *Parus caeruleus*

Medulla

MAMÍFERS

GUINEU *Vulpes vulpes*

FAGINA *Martes foina*

MOSTELA *Mustela nivalis*

ERIÇÓ *Erinaceus europaeus*

SENGLAR *Sus scrofa*

TOIXÓ *Meles meles*

RATOLÍ DE BOSC *Apodemus sylvaticus*

GINEBRÓ. — Fruits tot l'any.

Nidificació (capçada):

Aus

MERLA *Turdus merula*

P.A.

CARGOLET *Troglodytes troglodytes*

M.A.

Nidificació (base):

Aus

SIT NEGRE *Emberiza cia*

P.A.

Alimentació (fruits):

Aus

COTXA FUMADA *Phoenicurus ochruros*

Pla del Trompo 13-11-85

TORD COMÚ *Turdus philomelos*

MAMÍFERS

MOSTELA *Mustela nivalis*

RATOLÍ DE BOSC *Apodemus sylvaticus*

BOIX-GREVOL. — Madurament fruits: 14 octubre 1985 al 21 gener 1986.

Nidificació (capçada):

AUS

PINSA BORRNER <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	+ 1,5 mts. base	A.
TUDÓ <i>Columba palumbus</i>	+ 3 » »	R.
GAIG <i>Garrulus glandarius</i>	+ 3 » »	M.R.
MERLA <i>Turdus merula</i>	+ 2 » »	P.A.
TORD COMÚ <i>Turdus philomelos</i>	+ 2 » »	P.A.
GRIVA <i>Turdus viscivorus</i>	+ 2 » »	R.
CARGOLET <i>Troglodytes troglodytes</i>	+ 1 » »	P.A.

Alimentació (fruits):

AUS

GRIVA *Turdus viscivorus*
TORD COMÚ *Turdus philomelos*
TORD ALA-ROIG *Turdus iliacus*
MERLA *Turdus merula*

MAMÍFERS

FAGINA *Martes foina*
MOSTELA *Mustela nivalis*
RATOLÍ DE CAMP *Apodemus sylvaticus*

Pinyols



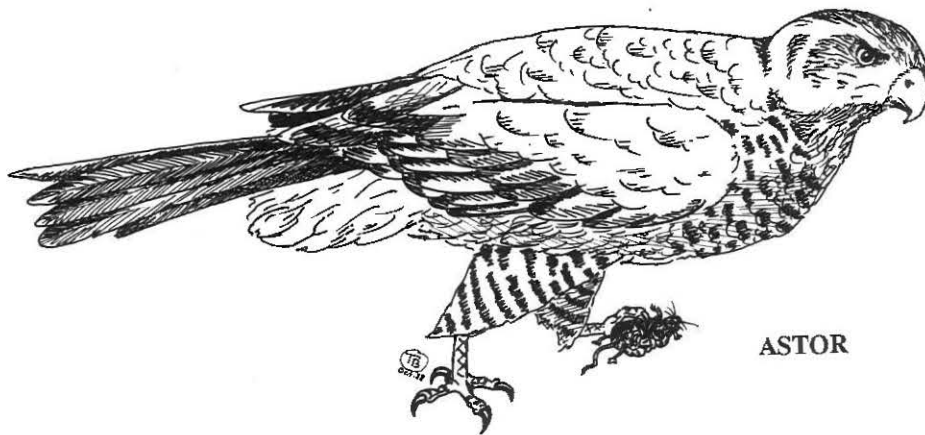
ESPARVER

→ NIDIFICA →

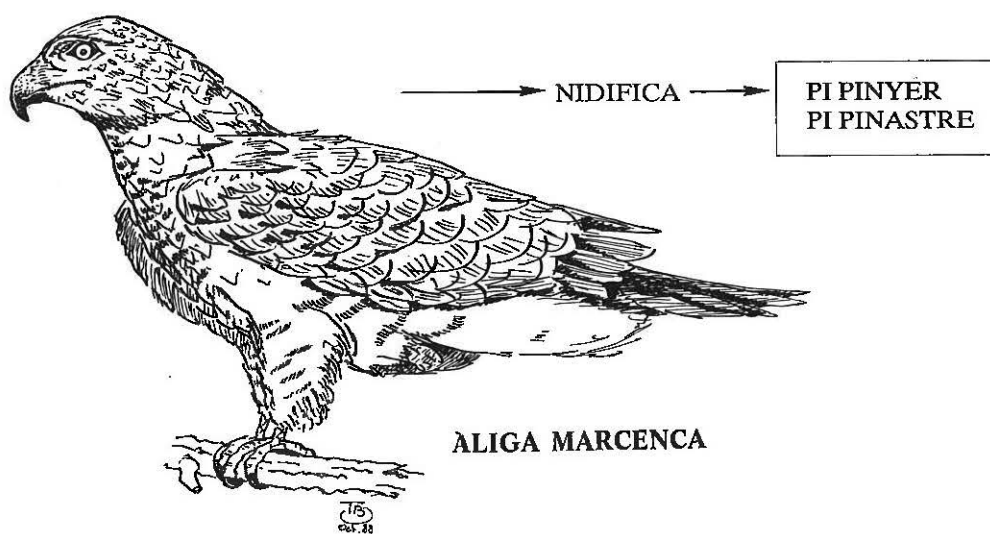
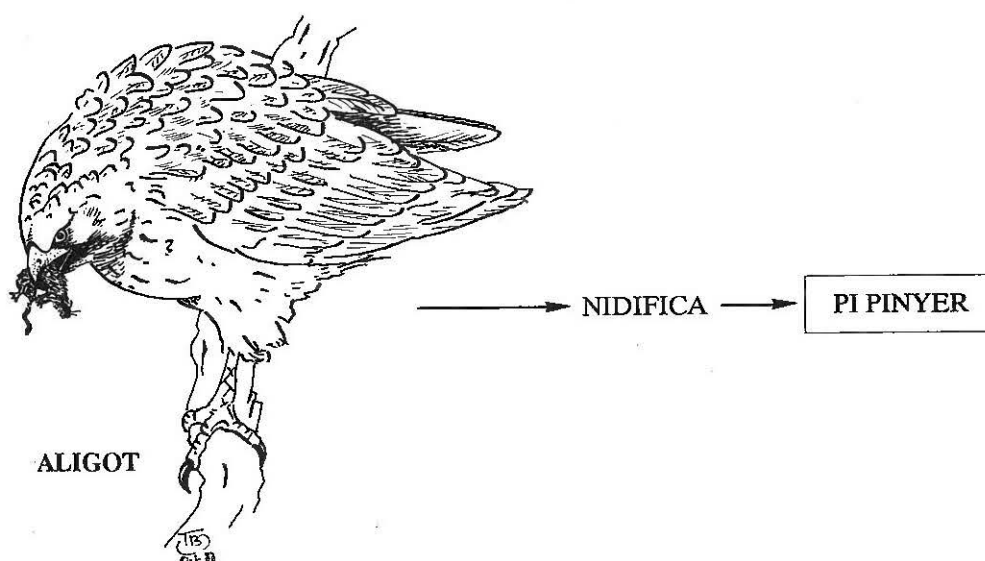
ALZINA
FAIG
PI PINYER

NIDIFICA →

PI PINYER
AVET



ASTOR

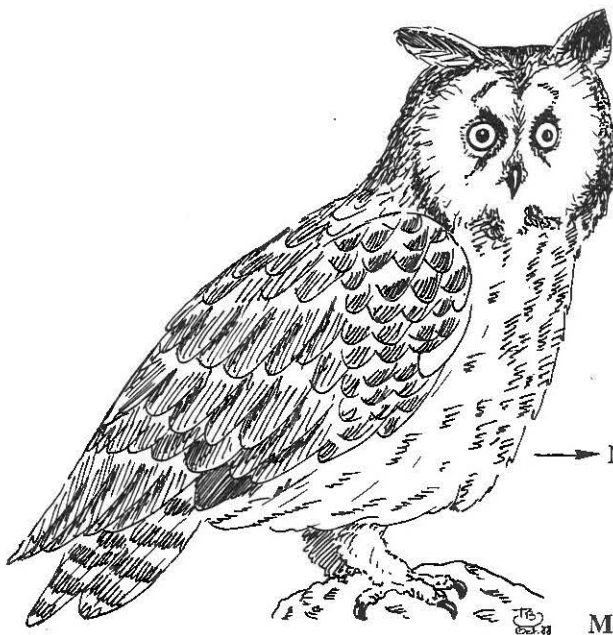




→ NIDIFICA →

CASTANYER
ALSINA SURERA

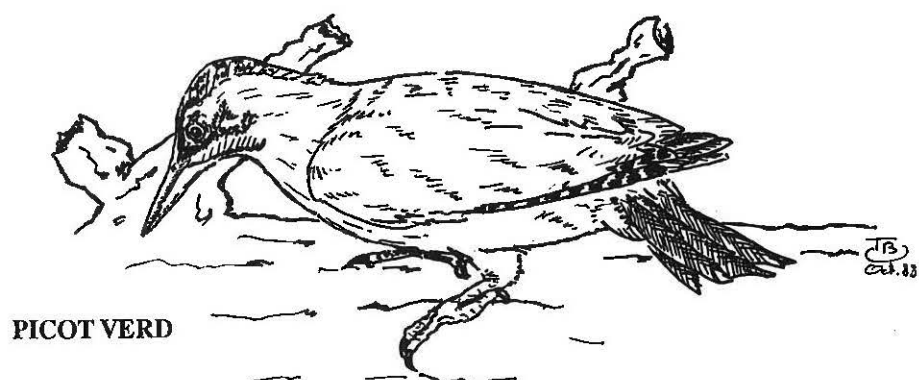
GAMARÚS



→ NIDIFICA →

ALZINA
FAIG
PI PINYER

MUSSOL BANYUT

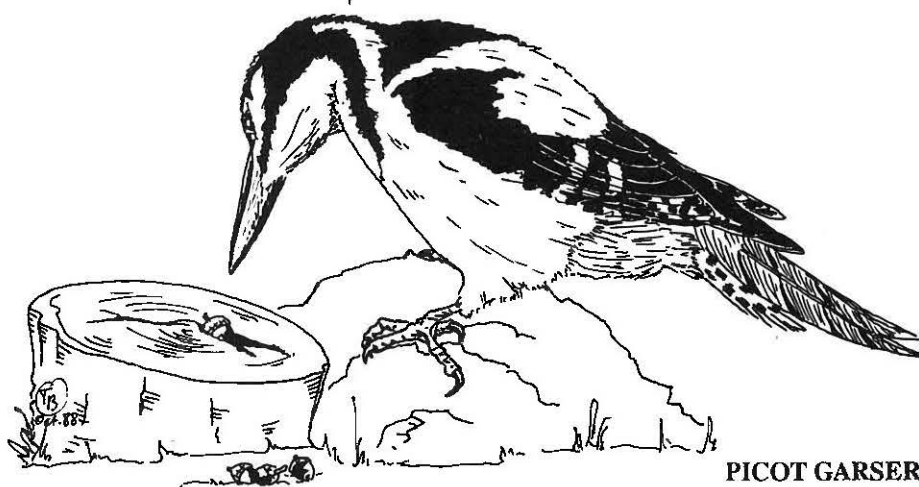


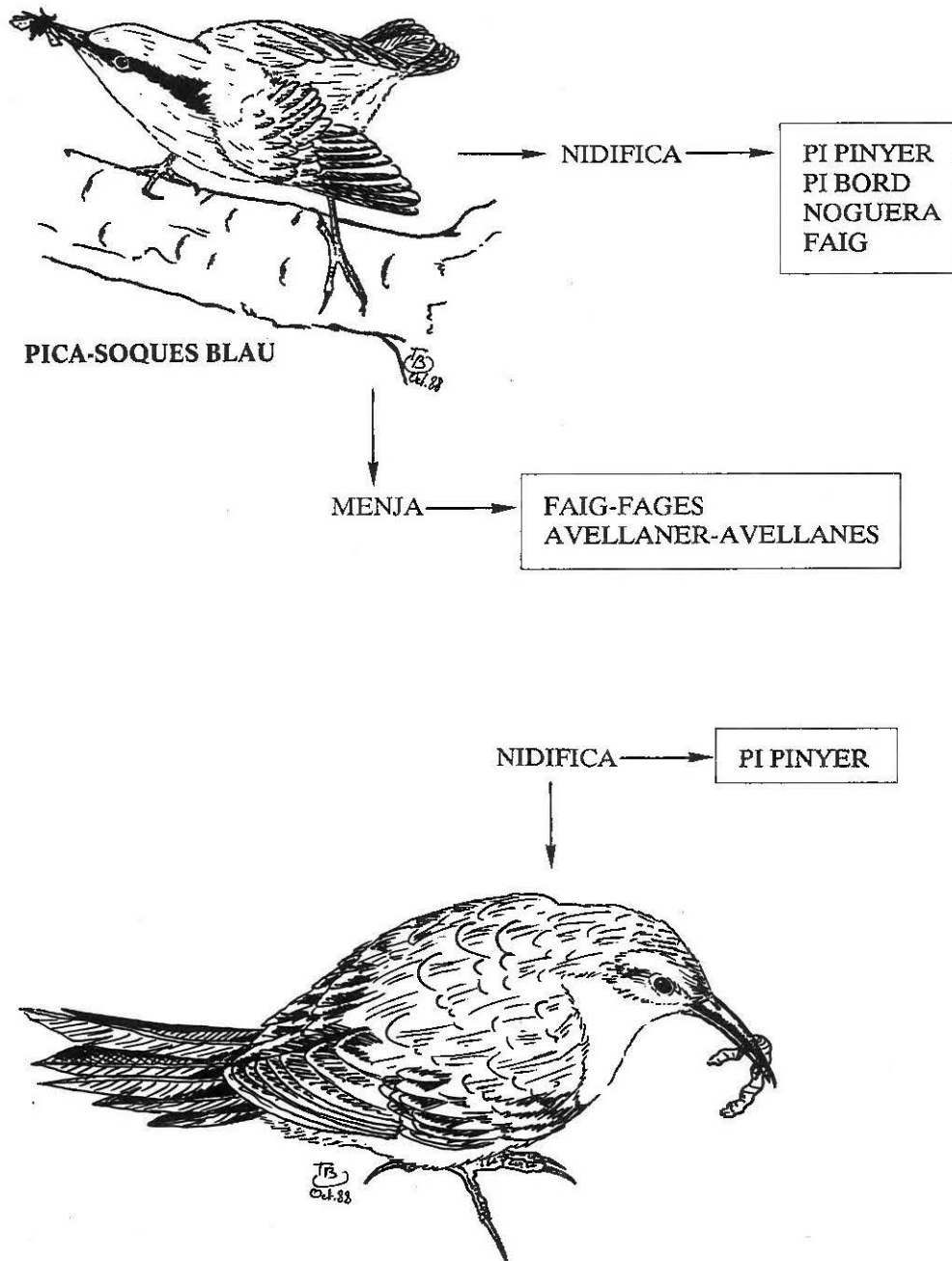
NIDIFICA

NOGUERA
PI PINYER
PI BORD
POLLANCRE
CIRERER BORD

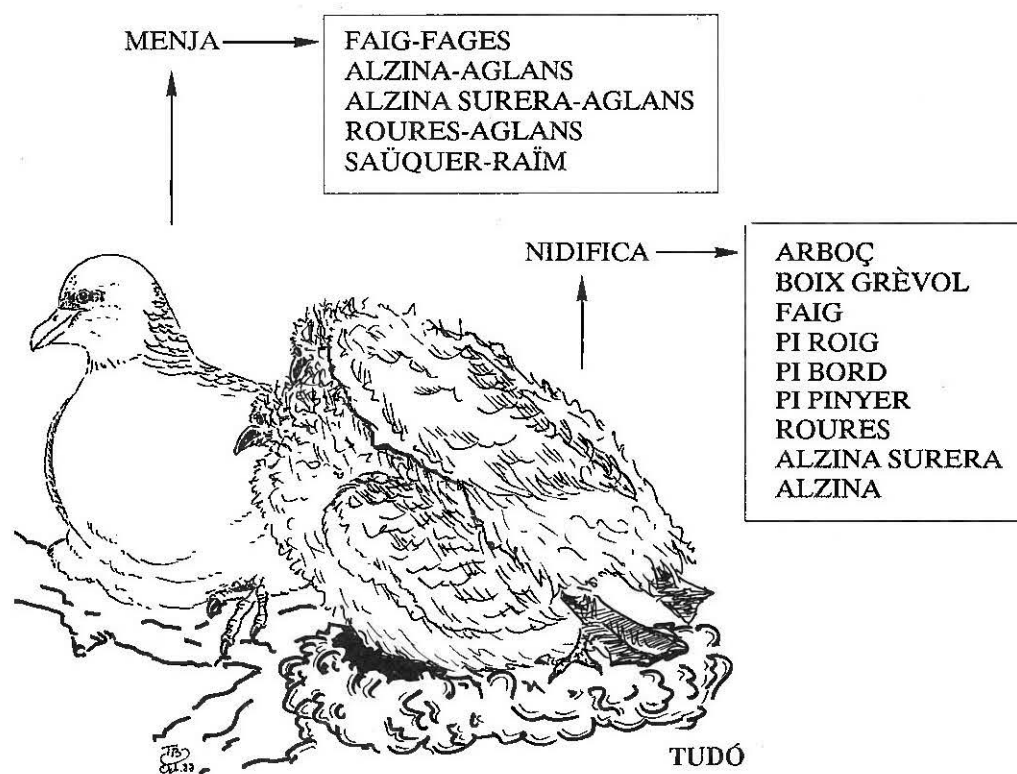
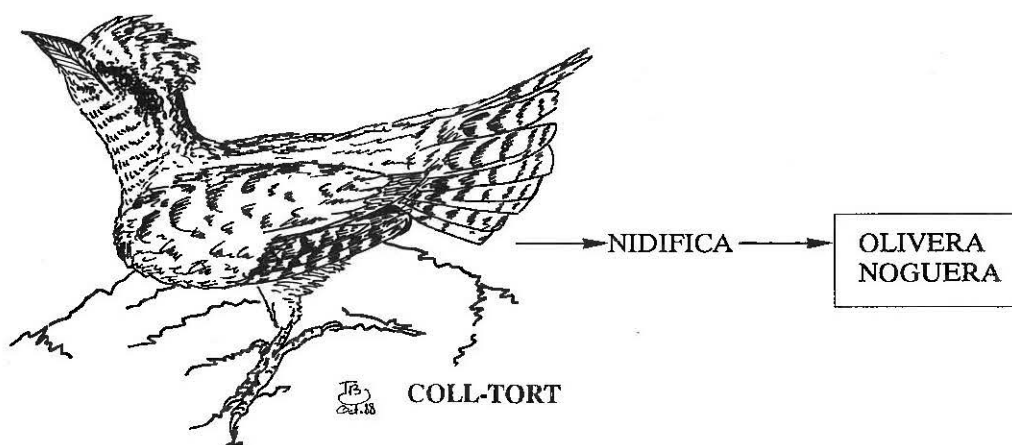
NIDIFICA

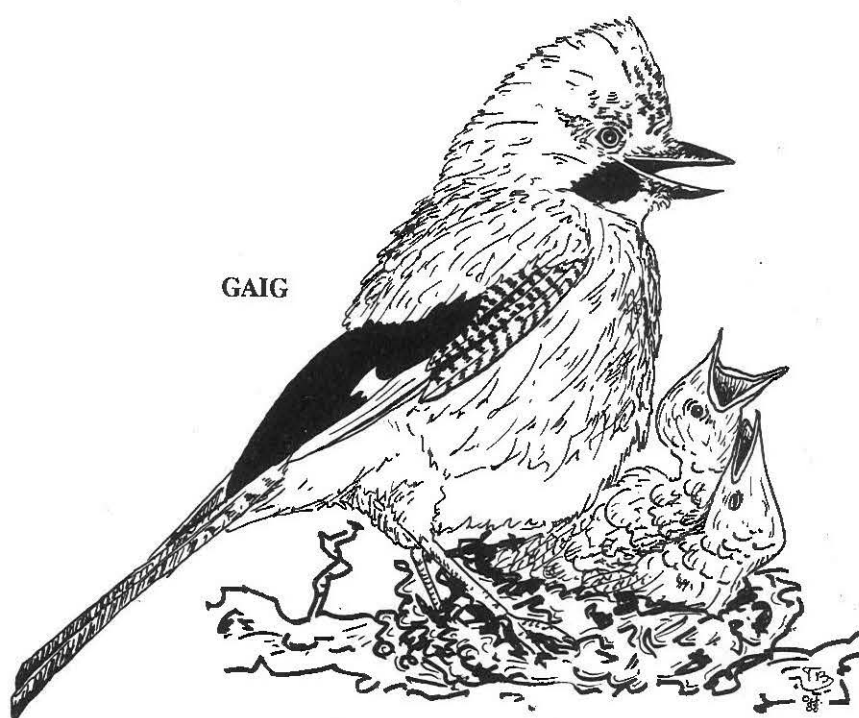
PI PINYER
PI BORD



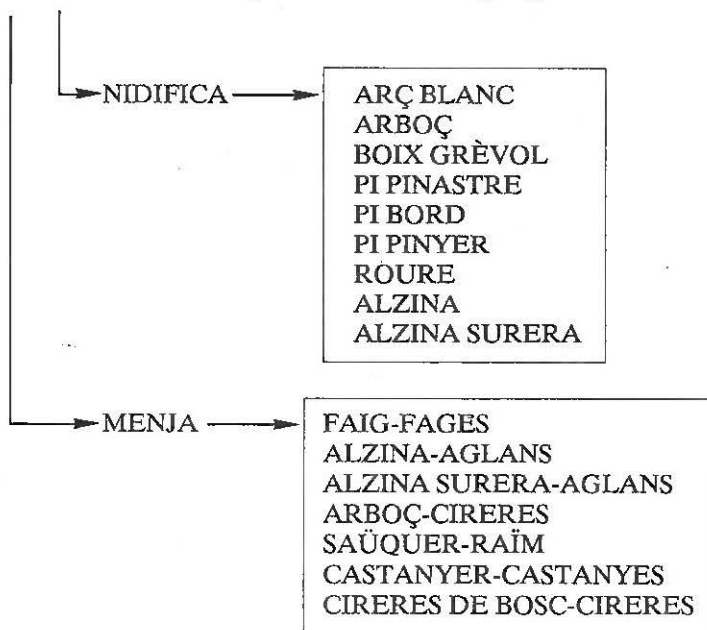


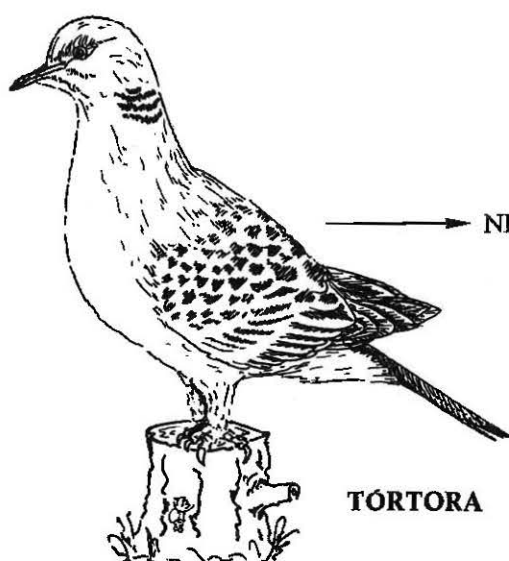
La vida entorn de l'arbre





GAIG





TÓRTORA

NIDIFICA

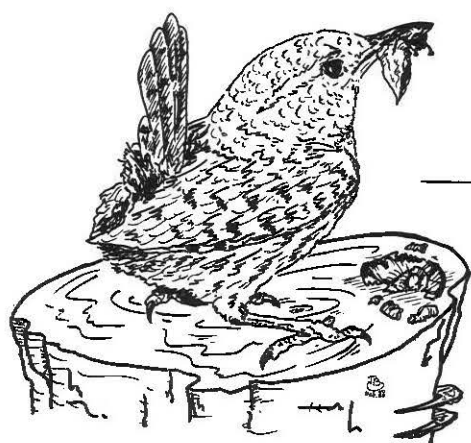
PI PINYER
PI BORD
SURO
ROURE MARTINENC
ALZINA



PIT-ROIG

MENJA

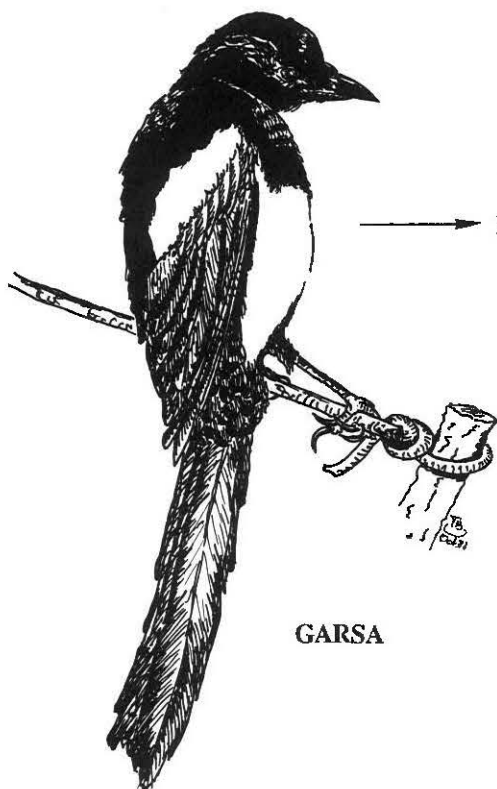
ARBOÇ-CIRERES
CASTANYER-CASTANYES
ALZINA-AGLANS
ROURES-AGLANS
FAIG-FAGES



CARGOLET

→ NIDIFICA →

CASTANYER
GINEBRÓ
BOIX GRÈVOL

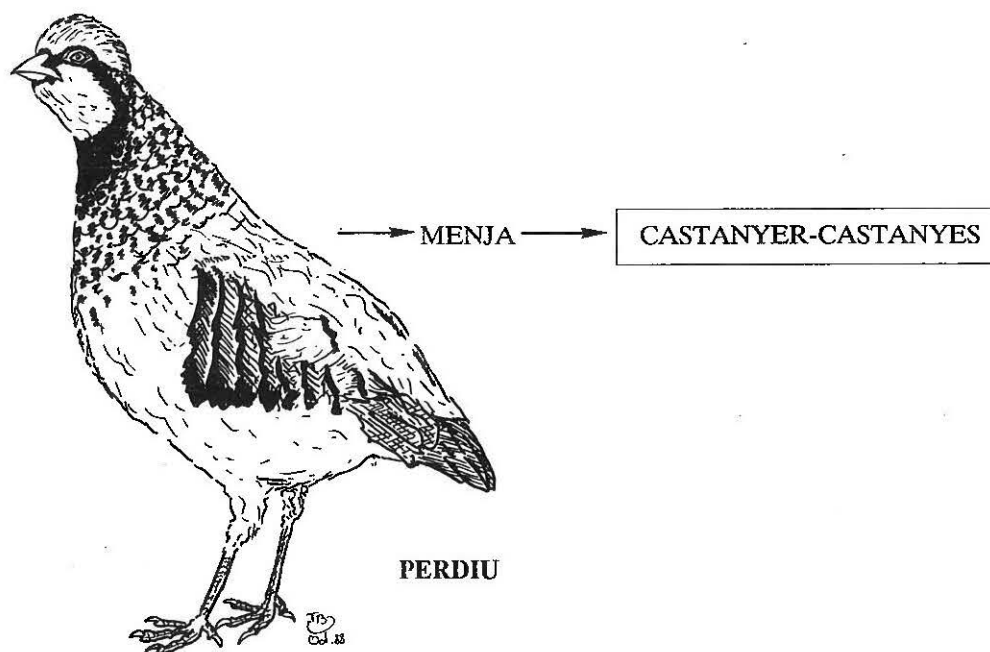
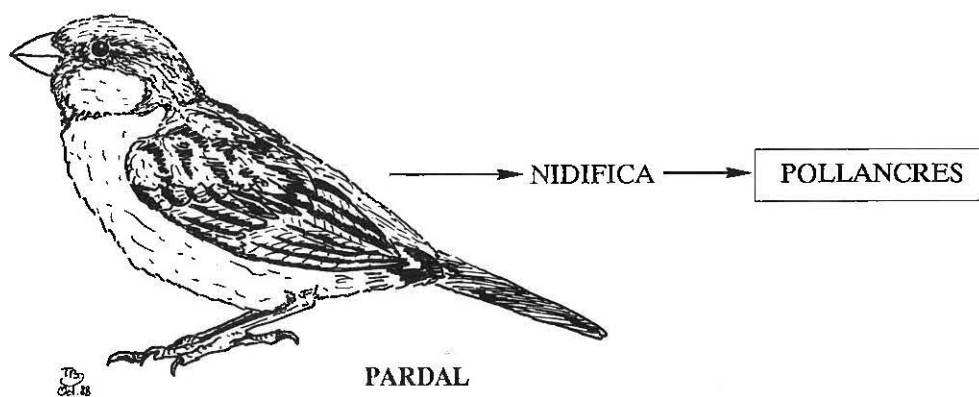


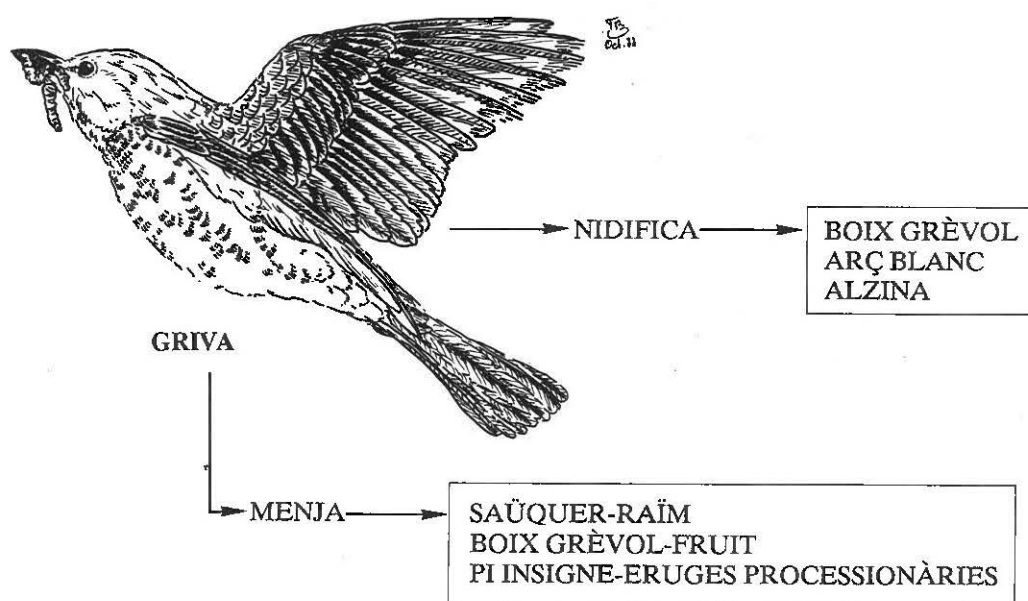
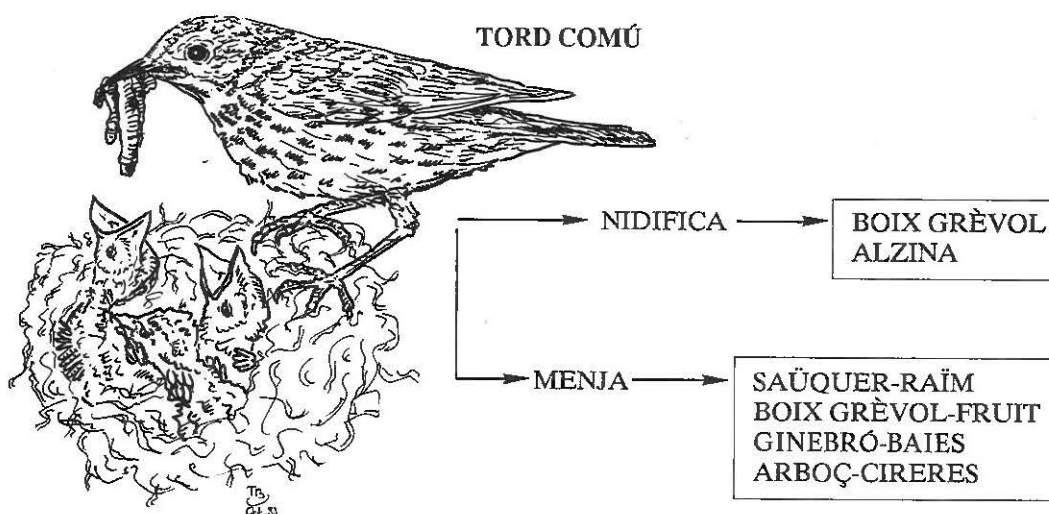
GARSA

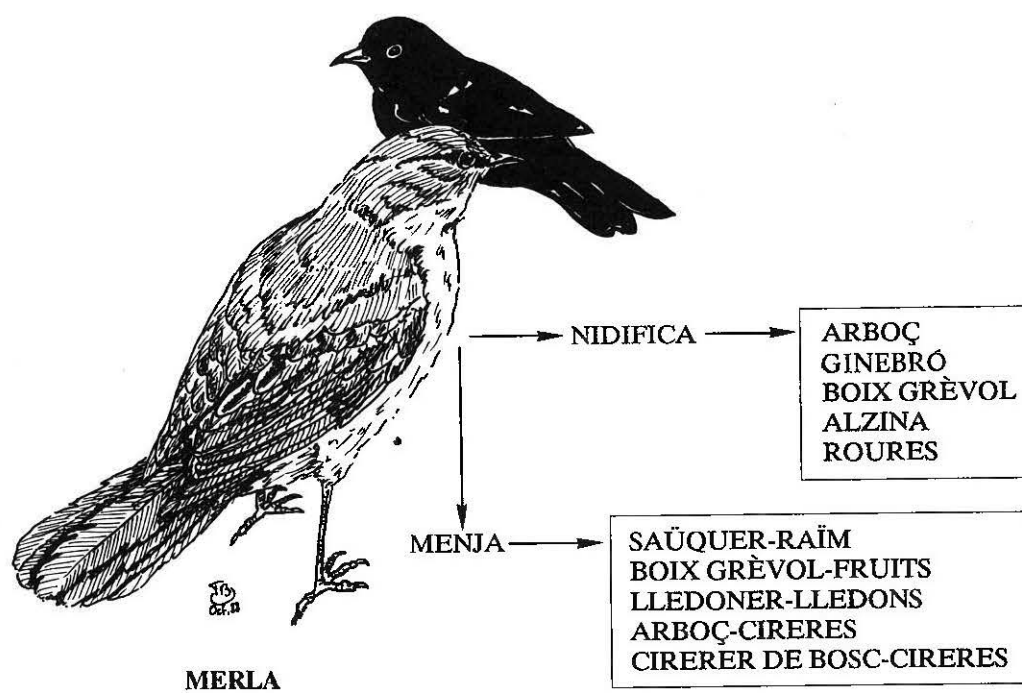
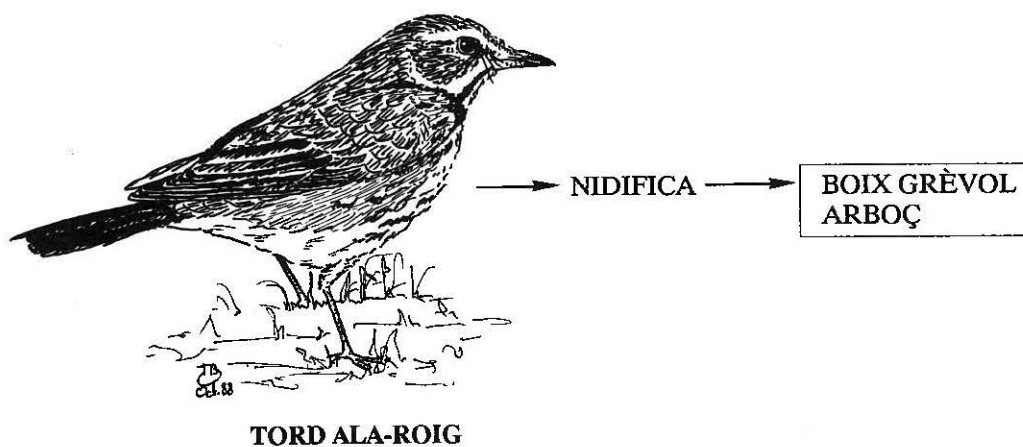
→ NIDIFICA →

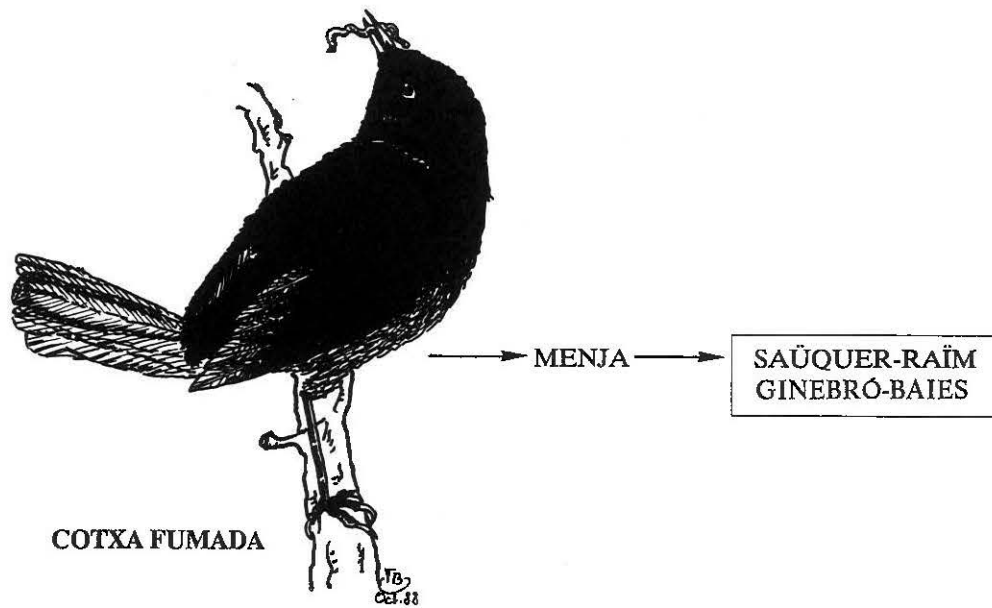
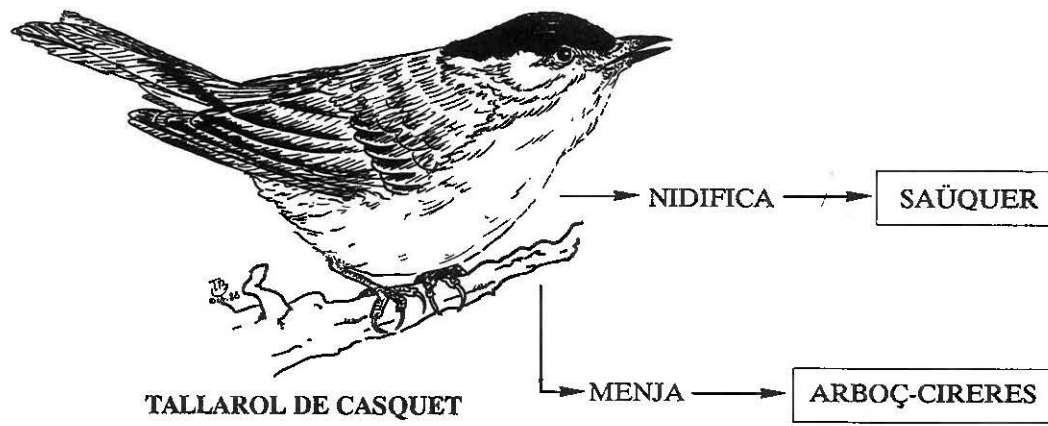
PI PINYER
POLLANCRE

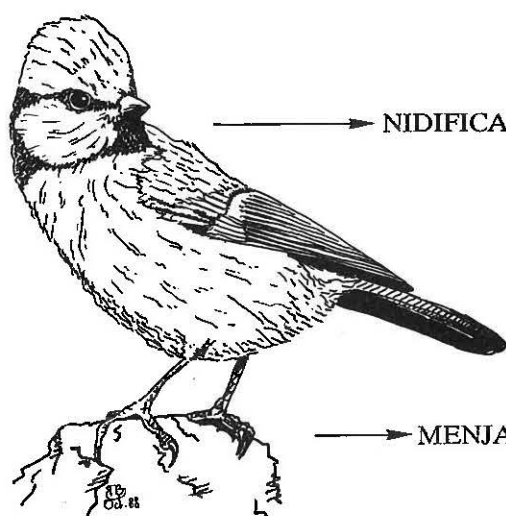
La vida entorn de l'arbre











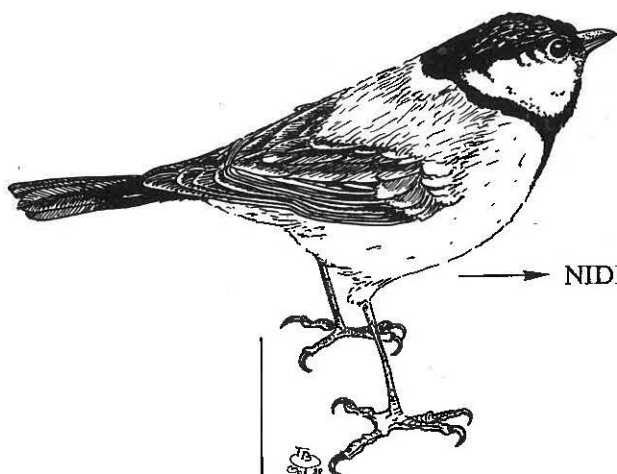
NIDIFICA

CASTANYER
NOGUERA
ALZINA SURERA
SAÜQUER

MENJA

FAIG-FAJA
SAÜQUER-MEDUL·LA

MALLERENGA BLAVA



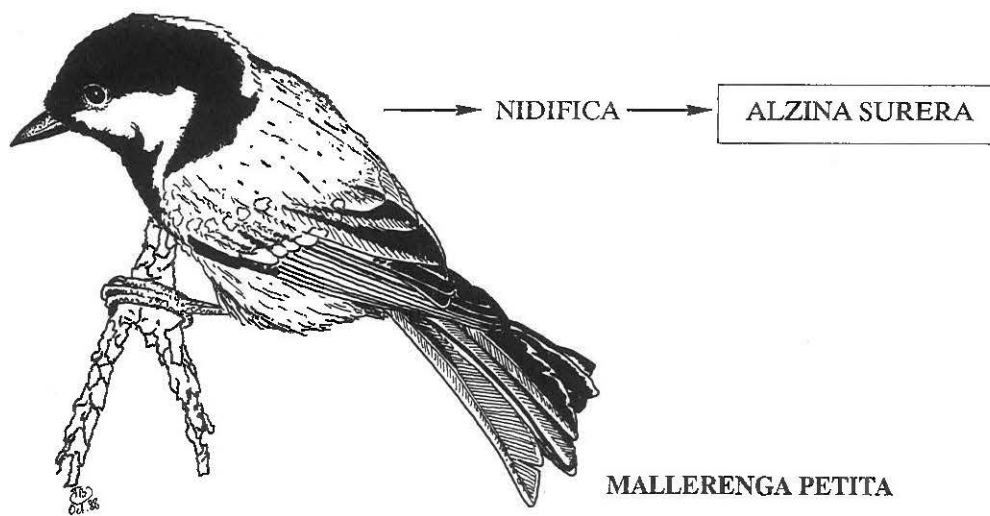
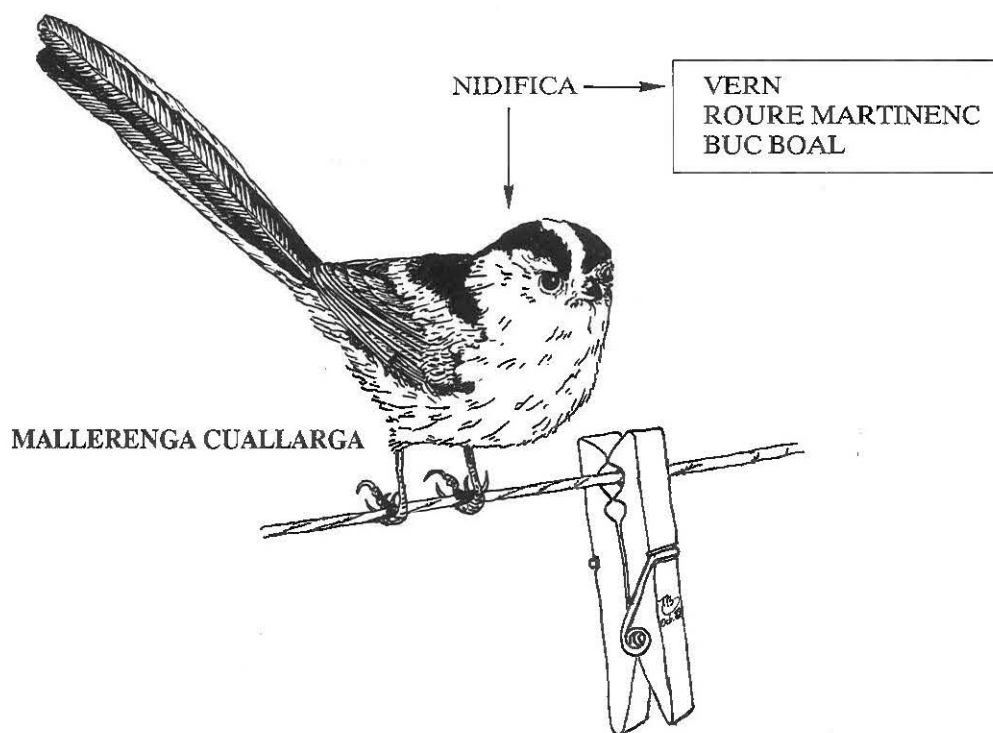
MALLERENGA CARBONERA

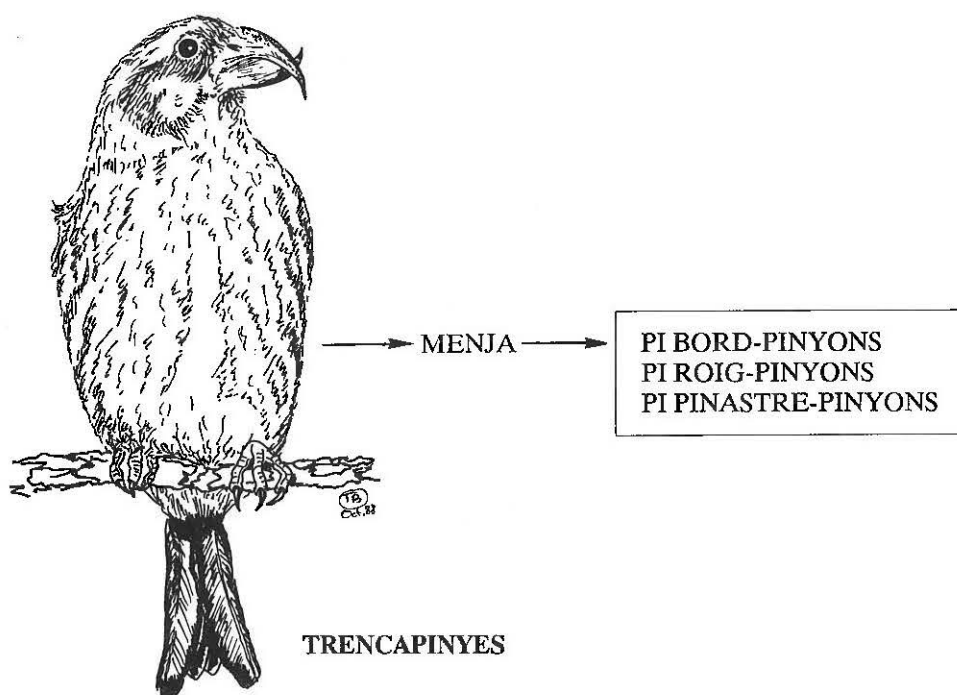
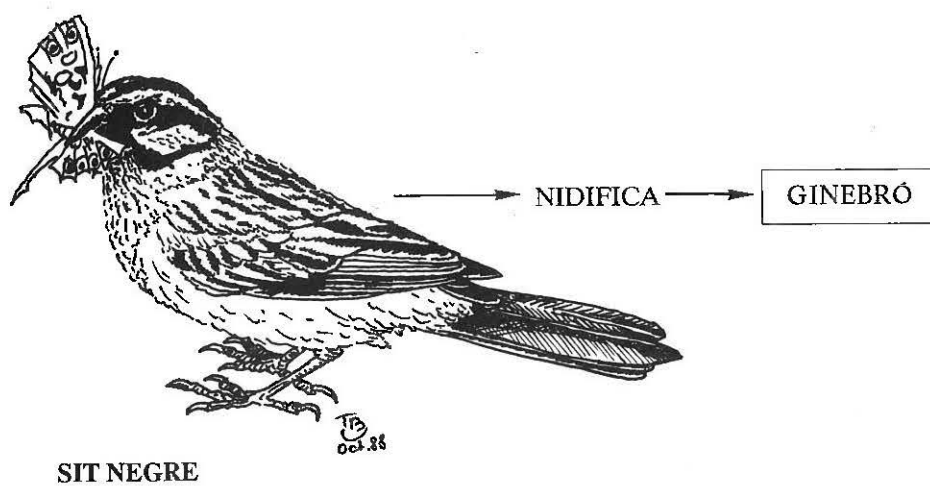
NIDIFICA

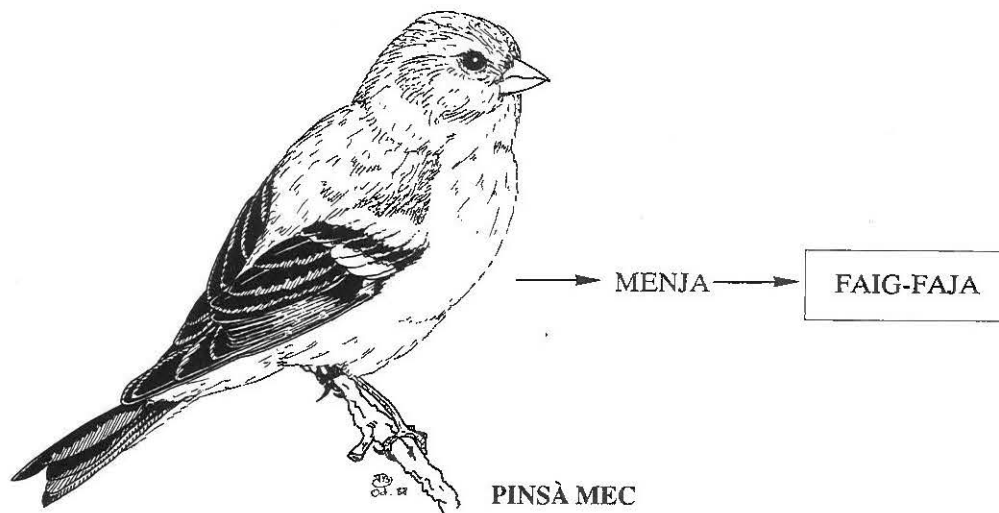
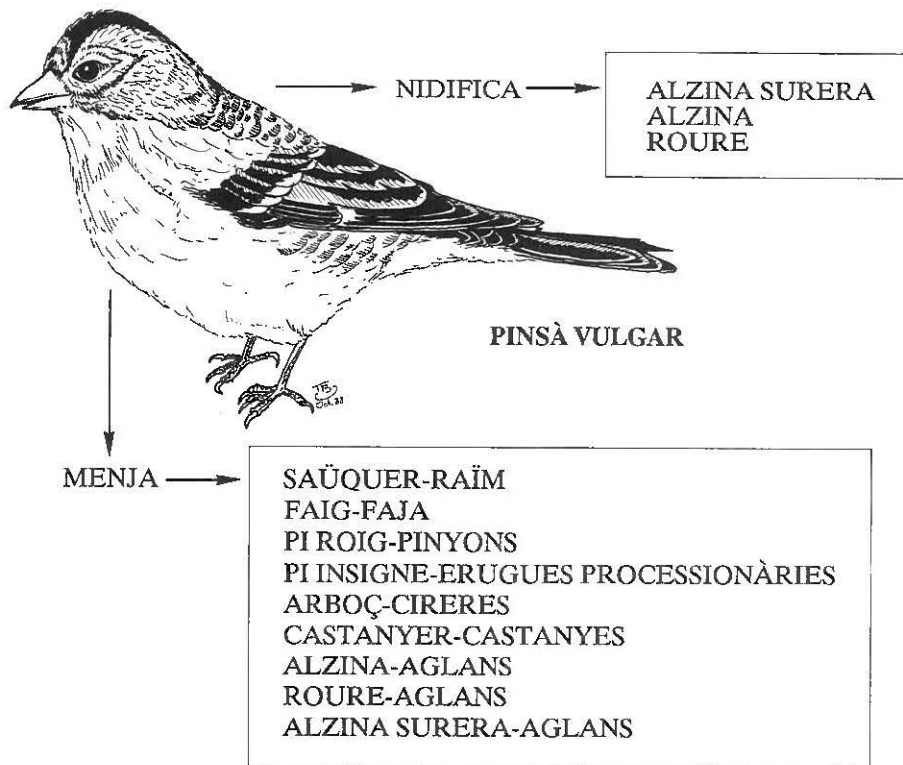
CASTANYER
NOGUERA

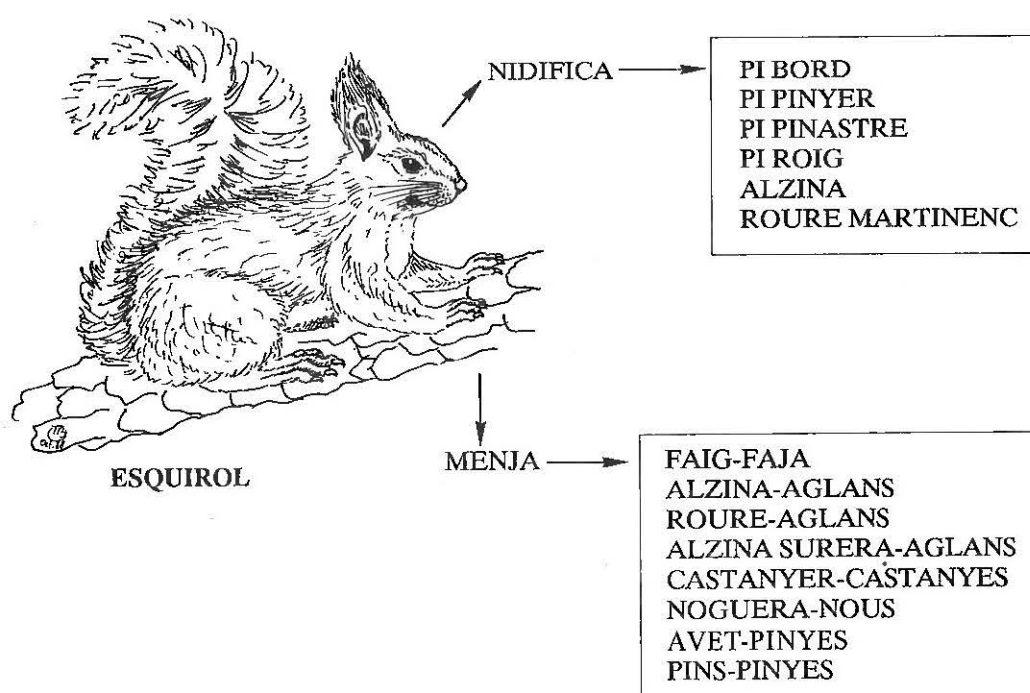
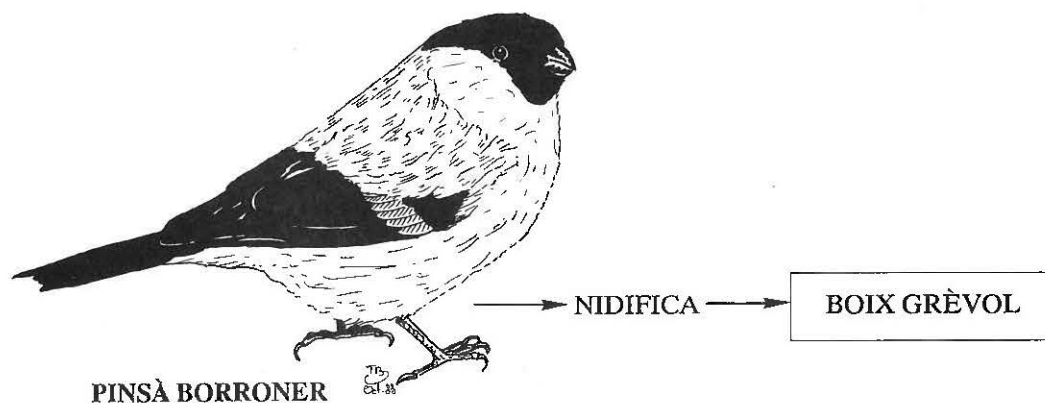
MENJA

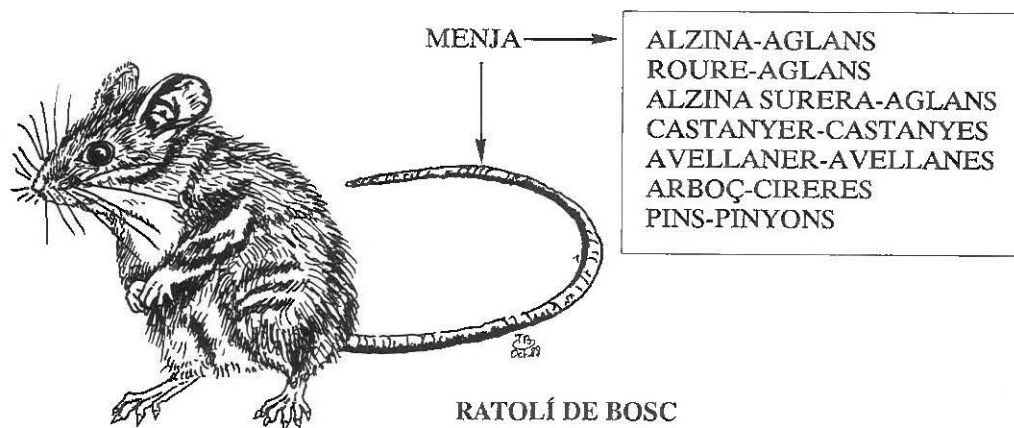
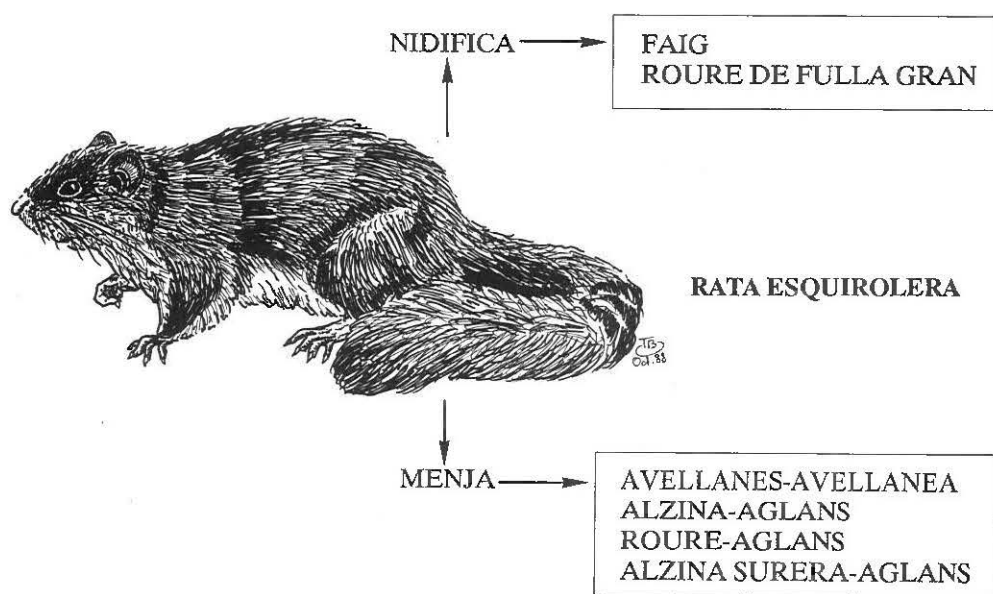
PI INSIGNE-ERUGUES PROCESSIONÀRIES
FAIG-FAJA
SAÜQUER-MEDUL·LA











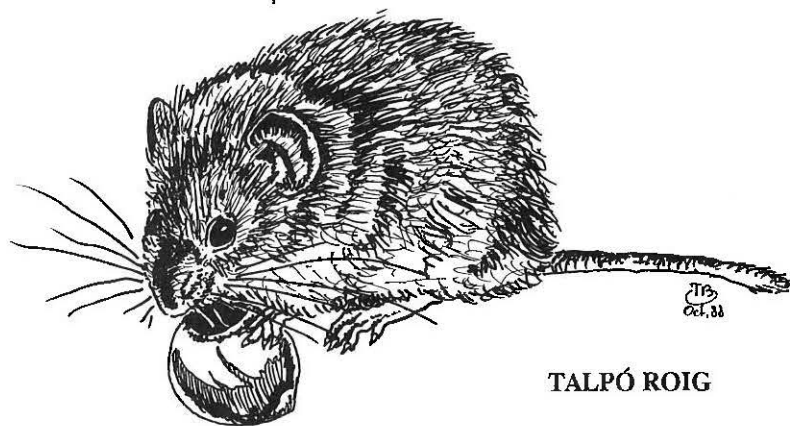


MENJA

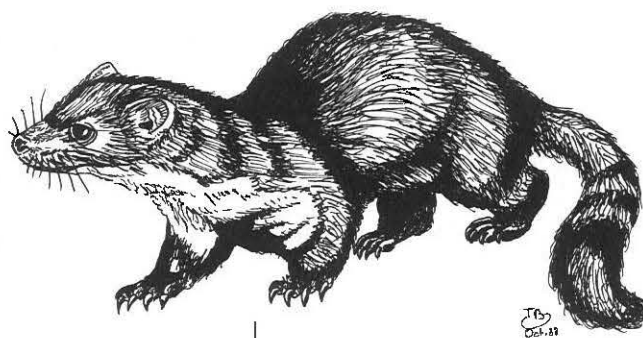
CASTANYES
FAGES
AGLANS
AVELLANES

MENJA

CASTANYES
AGLANS
AVELLANES

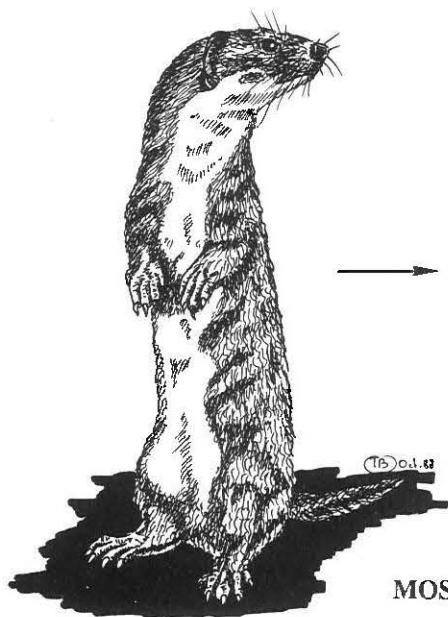


FAGINA



MENJA

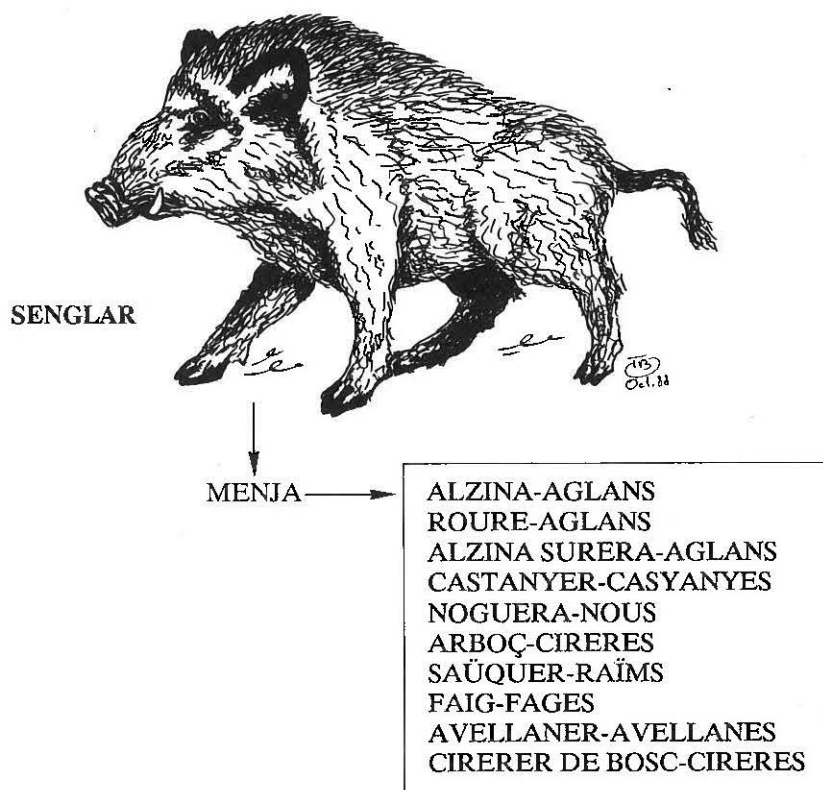
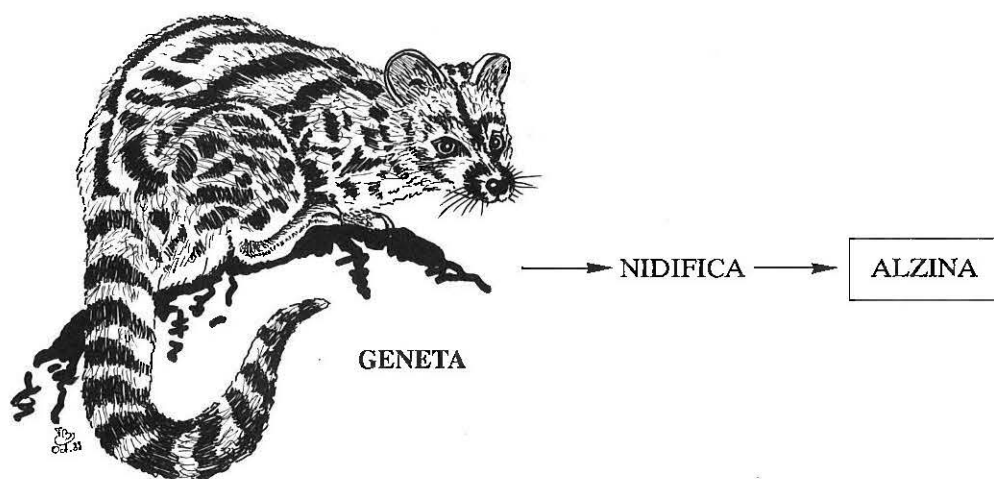
ALZINA-AGLANS
ROURE-AGLANS
BOIX-GRÈVOL-BAIES
SAÛQUER-RAÏMS
ARBOÇ-CIRERES
FAIG-FAGES

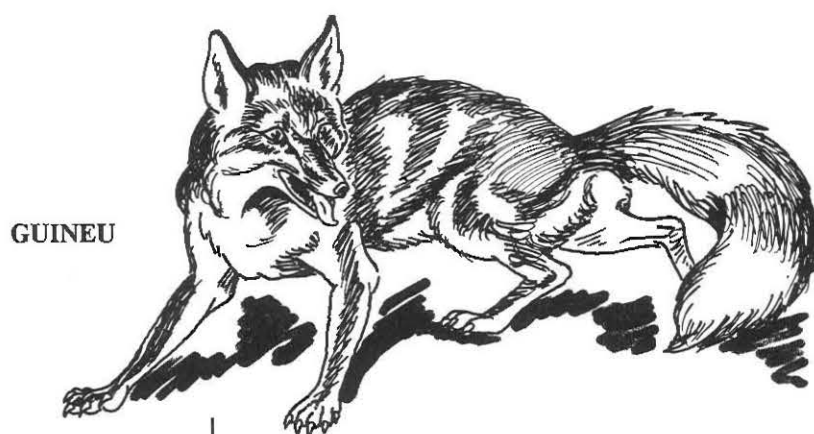


MENJA

ARBOÇ-CIRERES
BOIX GRÈVOL-BAIES
GINEBRÓ-BAIES
SAÛQUER-RAÏMS

MOSTELA



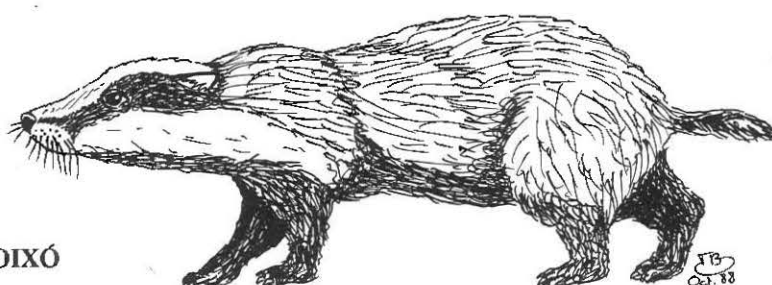


GUINEU



MENJA

ARBOÇ-CIRERES
CIRERER BORD-FRUITS
SAÜQUER-RAÏMS



TOIXÓ



MENJA

ARBOÇ-CIRERES
SAÜQUER-RAÏMS

Capítol IV

**CATÀLEG DE PÒL·LENS D'ARBRES
DEL MONTSENY**

**ELS ARBRES DE LA REGIÓ DEL MONTSENY
(Inventari d'espècies)**



Dibuix de Gustave Doré

CATÀLEG DE PÒL·LENS D'ARBRES DEL MONTSENY
(a microscopi electrònic de rastreig)

Treball realitzat amb na Dra. Montserrat Ponsà i Fontanals,
del Servei de Microscòpia electrònica de la Universitat Autònoma.

Fam. BETULACEAE

Vern	<i>Alnus glutinosa</i>	3.2.86 Can Aliba,
	<i>Corylus avellana</i>	Vall d'Olzinelles
Avellaner		5.3.86 Vall Riera de Sta. Fe

Fam. FAGACEAE

Roure de f. gran	<i>Quercus petraea</i>	14.5.86 Ridaura, Fogars M.
Faig	<i>Fagus sylvatica</i>	27.5.86 Sot dels Vimeners Arbúcies
Alzina	<i>Quercus ilex</i>	25.5.86 Roca Mugronera, F. M.

Fam. ULMACEAE

Lledoner	<i>Celtis australis</i>	3.4.86 Vall del Partegàs St. Celoni
Om	<i>Ulmus campestris</i>	30.3.86 Can Verdaguer, F. M.

Fam. PINACEAE

Pi pinastre	<i>Pinus pinaster</i>	14.5.86 Can Carrau, Campins
Pi pinyer	<i>Pinus pinea</i>	25.5.86 Can Costa, Fogars M.
Pi roig	<i>Pinus silvestris</i>	26.5.86 Llac d'en Viada, F. M.
Pi bord	<i>Pinus halepensis</i>	24.4.86 Can Carrau, Campins
Pi insigne	<i>Pinus radiata</i>	2.4.86 Can Verdaguer, F. M.

Fam. TAXACEAE

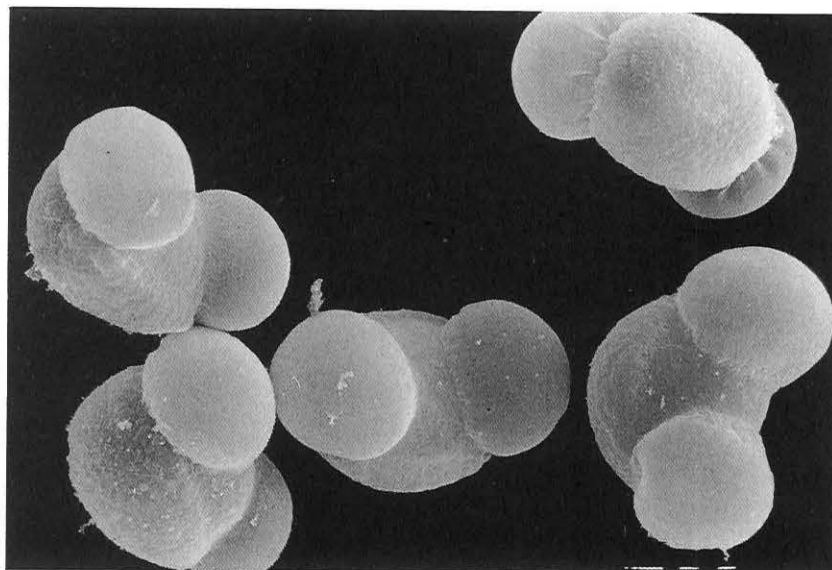
Teix	<i>Taxus baccata</i>	5.3.86 Sta. Quitèria, Vilanova
------	----------------------	--------------------------------

Fam. JUGLANDACEAE

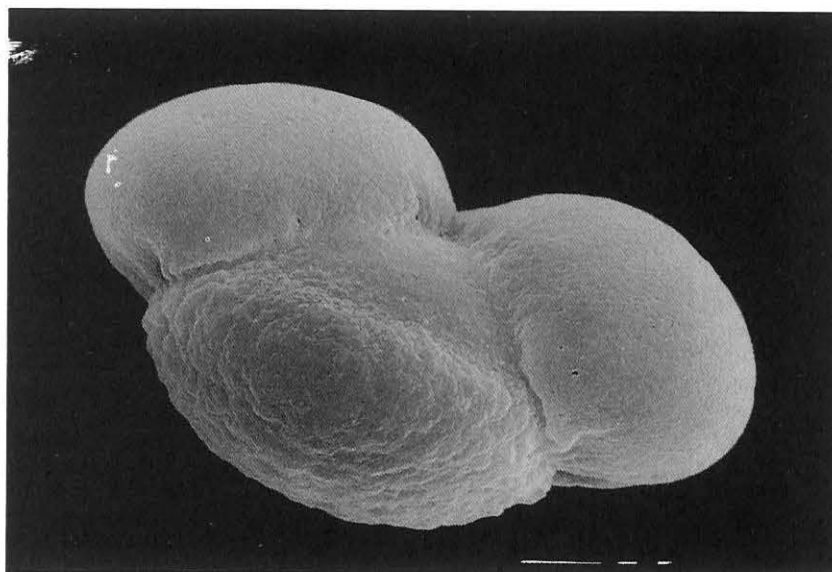
Noguera	<i>Juglans regia</i>	23.4.86 Can Verdaguer, F. M.
---------	----------------------	------------------------------

Fam. SALICACEAE		
Sarga	<i>Salix eleagnus</i>	16.3.86 Riu Sec, Sta. M. Palautordera
Gatell	<i>Salix atrocinerea</i>	7.3.86 Can Perepoc, Fogars M.
Alber	<i>Populus alba</i>	7.3.86 Les Albes, Campins
Pollancre	<i>Populus nigra</i>	4.4.86 Can Grau, Fogars M.
Trèmol	<i>Populus tremula</i>	3.4.86 Sot de la Núvia, F. M.
Fam. LAURACEAE		
Llorer	<i>Laurus nobilis</i>	14.5.86 Cal Carnicer, Campins
Fam. ROSACEAE		
Arç blanc	<i>Crataegus monogyna</i>	6.5.86 Sot del Rifer, Mosqueroles
Cirerer bord	<i>Prunus avium</i>	6.5.86 Font de Cirerer, Sta. Fe
Moixera de pastor	<i>Sorbus torminalis</i>	9.5.86 Coll de n'Orri, Sant Feliu
Moixera blanca	<i>Sorbus aria</i>	La Costeu, Fogars M.
Fam. ACERACEAE		
Blada	<i>Acer opalus</i> ssp. <i>opalus</i>	6.5.86 Sot del Ramis, Sta. Fe
Erable	<i>Acer platanoides</i>	6.5.86 Can Lleonart, Santa Fe
Fam. BUXACEAE		
Boix	<i>Buxus sempervirens</i>	30.3.86 Can Pons, Campins
Fam. ERICACEAE		
Bruc boal	<i>Erica arborea</i>	2.4.86 Pas de la Cadena, F. M.
Fam. OLEACEAE		
Freixe f. gran	<i>Fraxinus excelsior</i>	22.4.86 Pla de la Barraca, Santa Fe
Fam. CAPRIFOLEACEAE		
Saüc raïmós	<i>Sambucus racemosa</i>	14.5.86 Sot de Can Llobet, Fogars Montclús

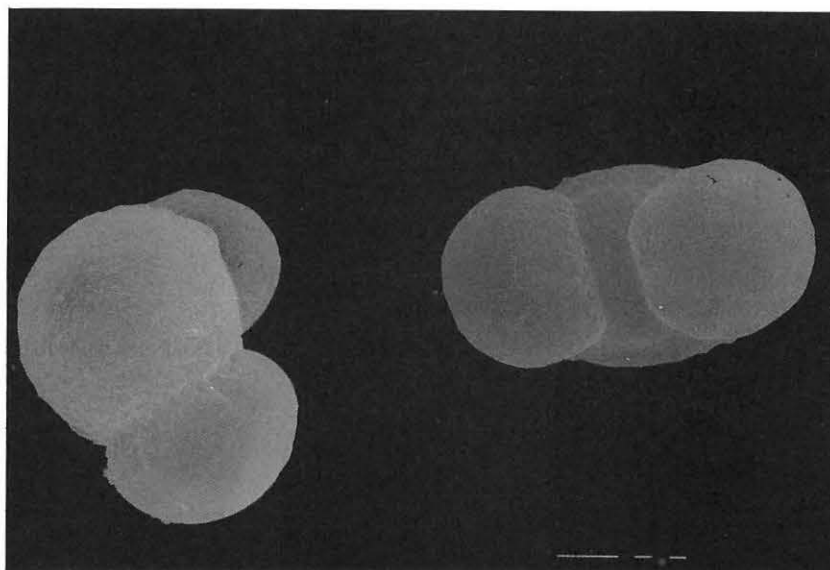
— — — la mida del primer segment equival a una micra
— — — la mida del primer segment equival a 10 micres



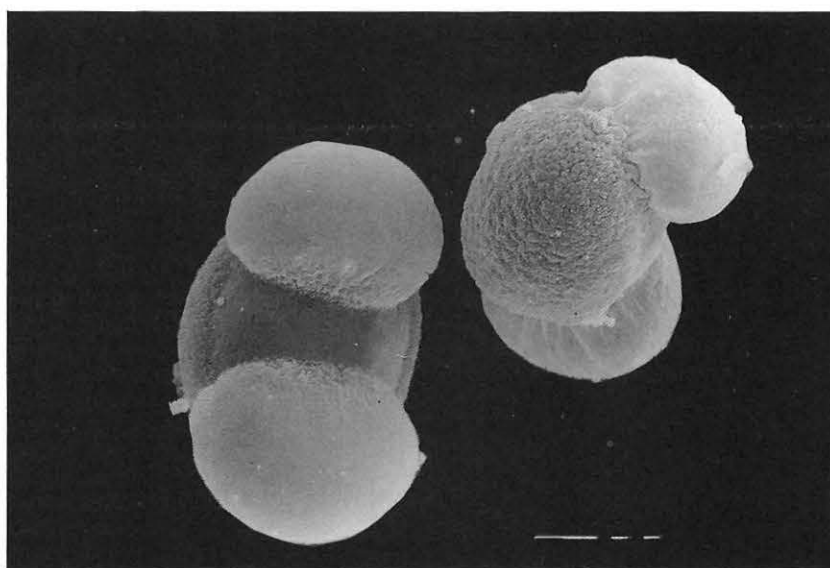
PI PINASTRE



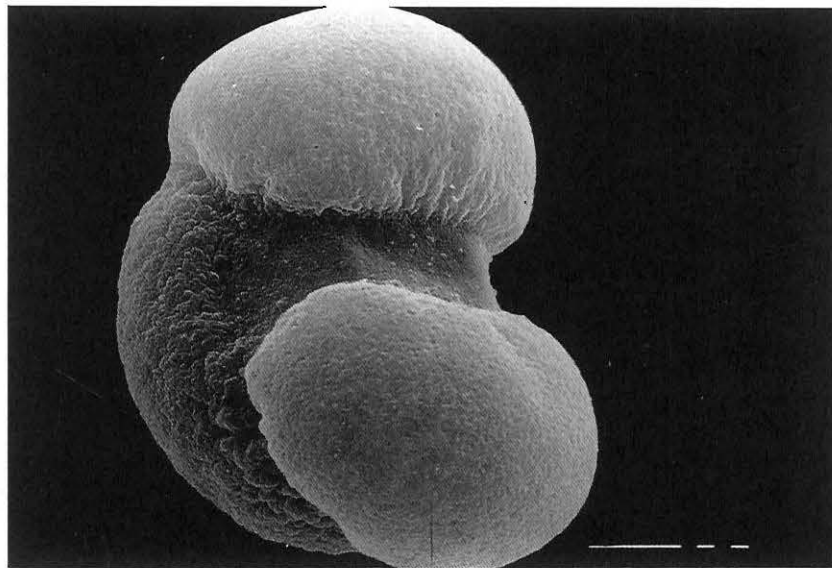
PI PINYER



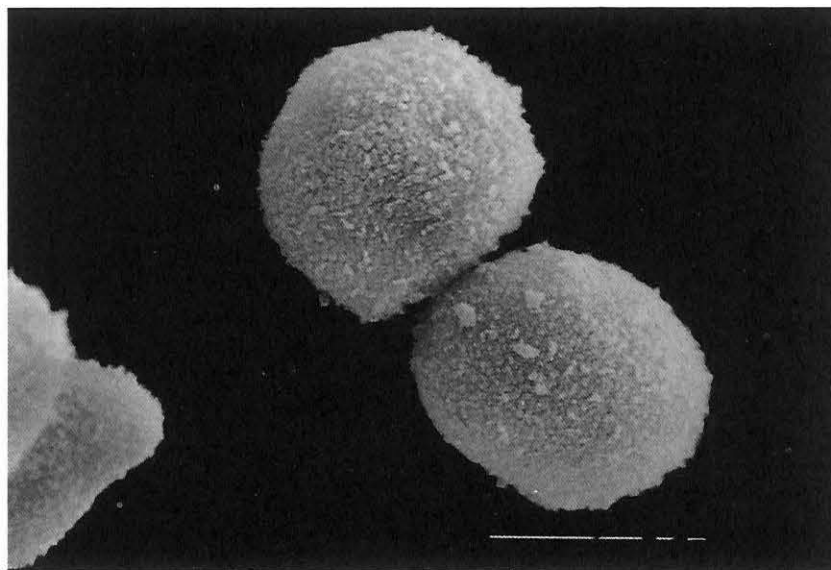
PI ROIG - RAJOLET



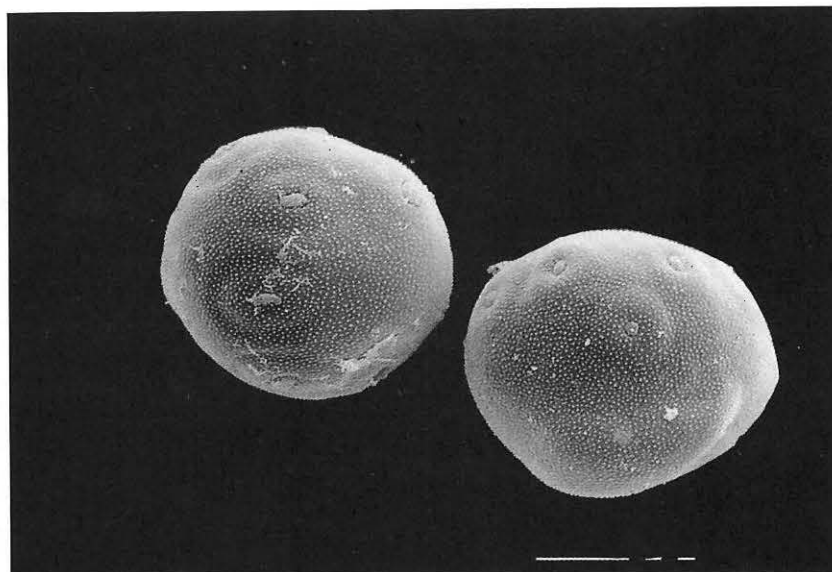
PI BORD



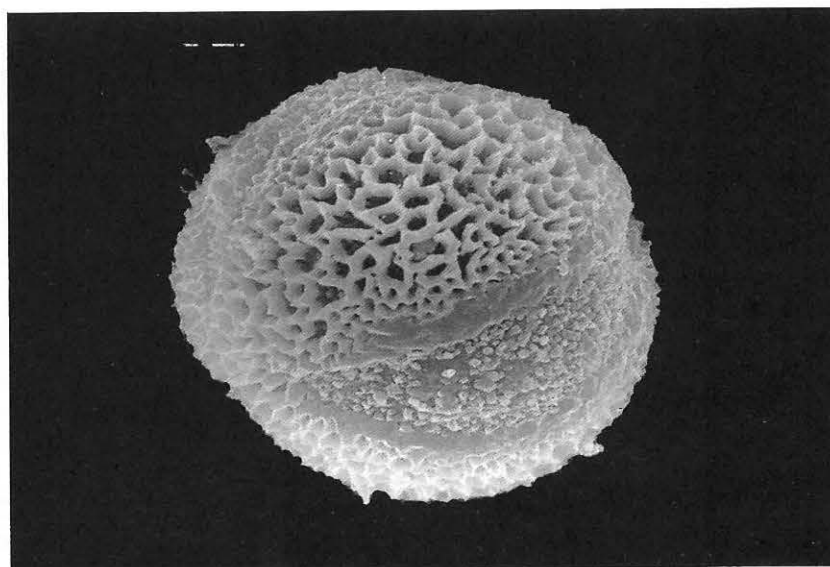
PI INSIGNE



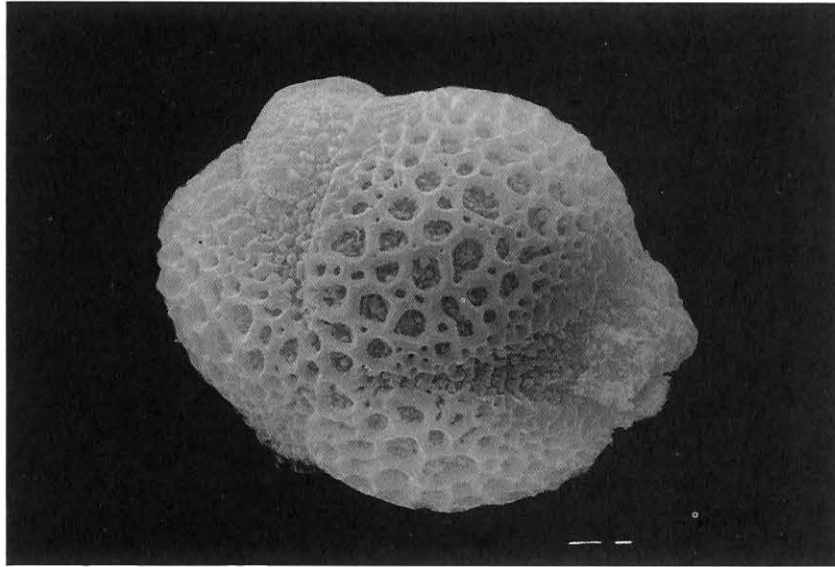
TEIX



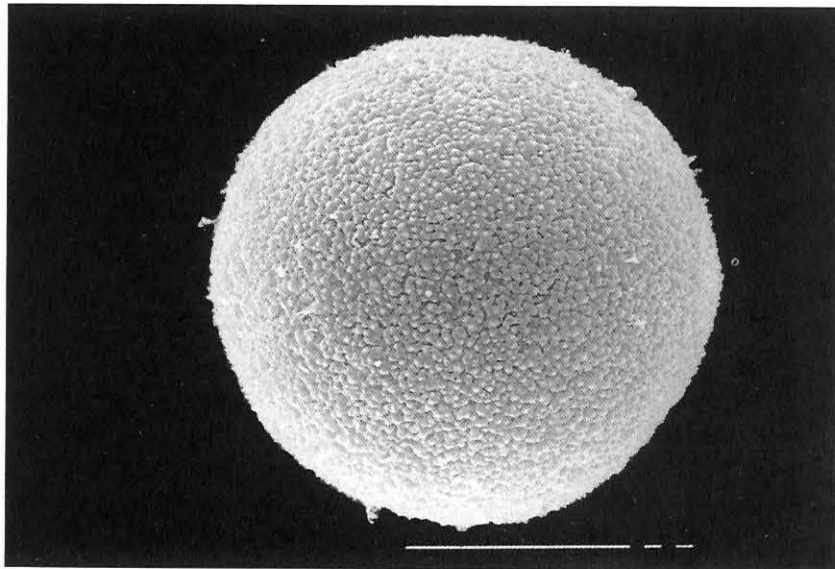
NOGUERA



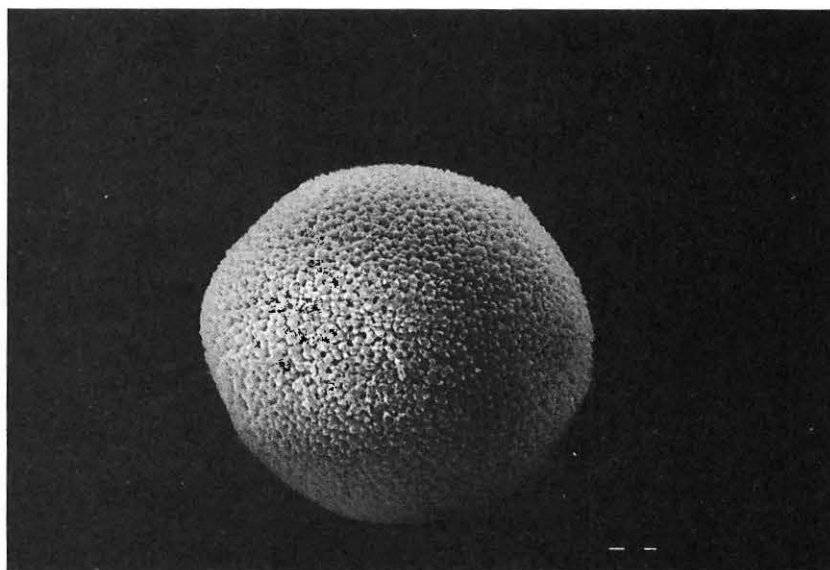
SARGA



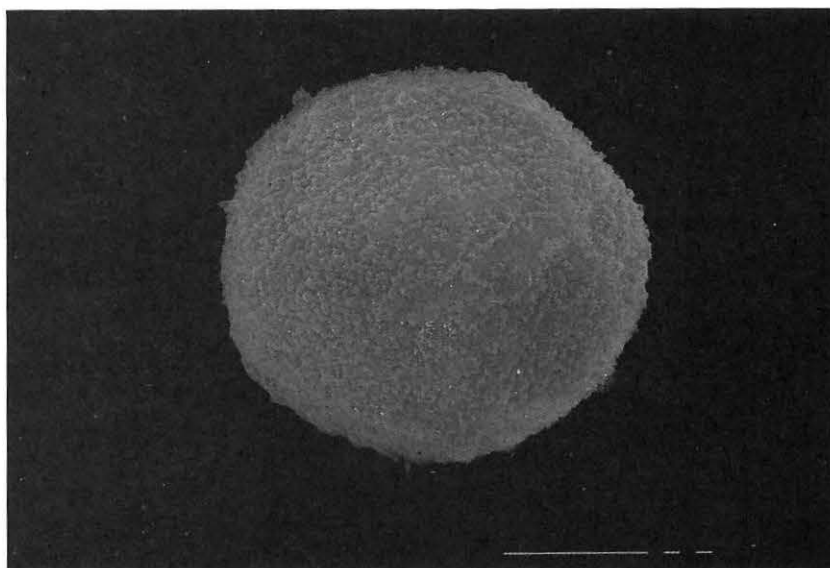
GATELL



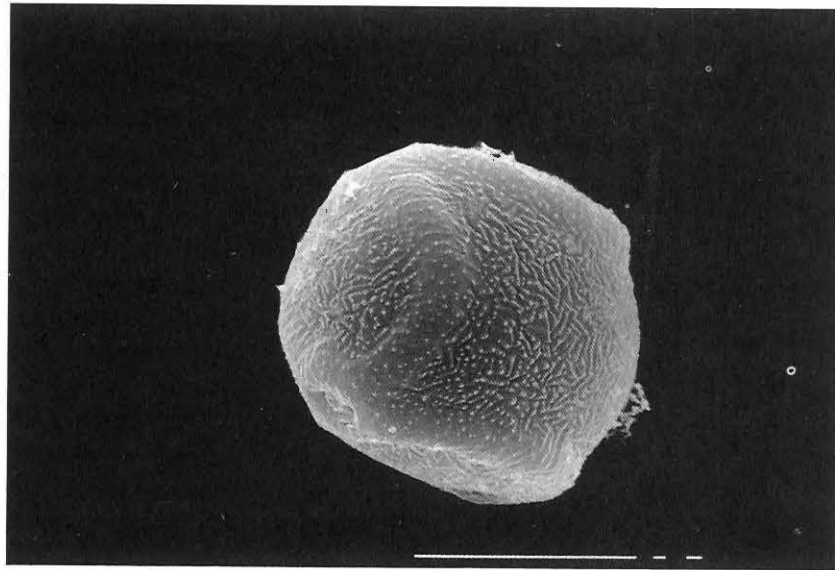
ALBER



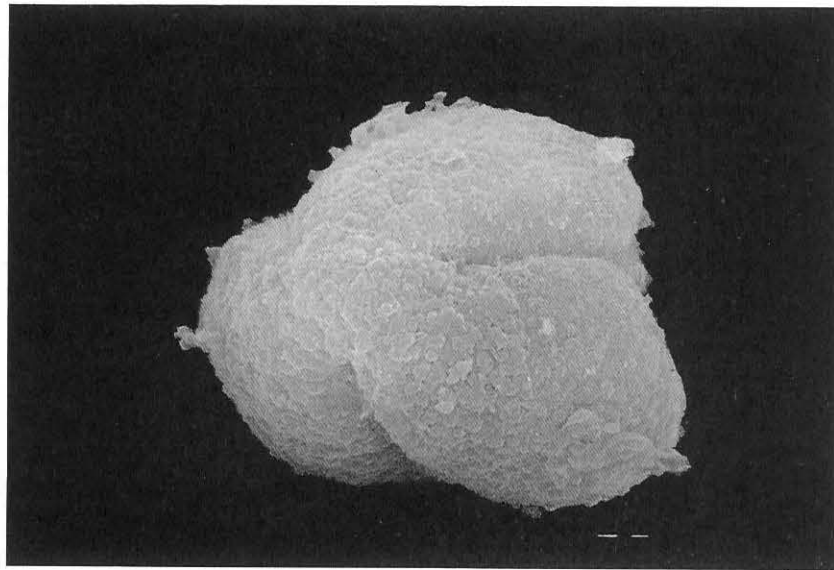
POLLANCRE



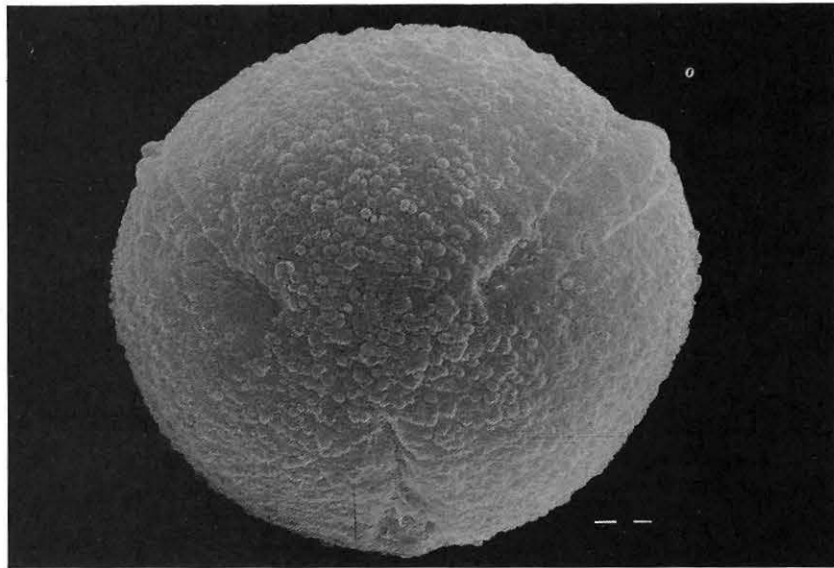
TRÈMOL



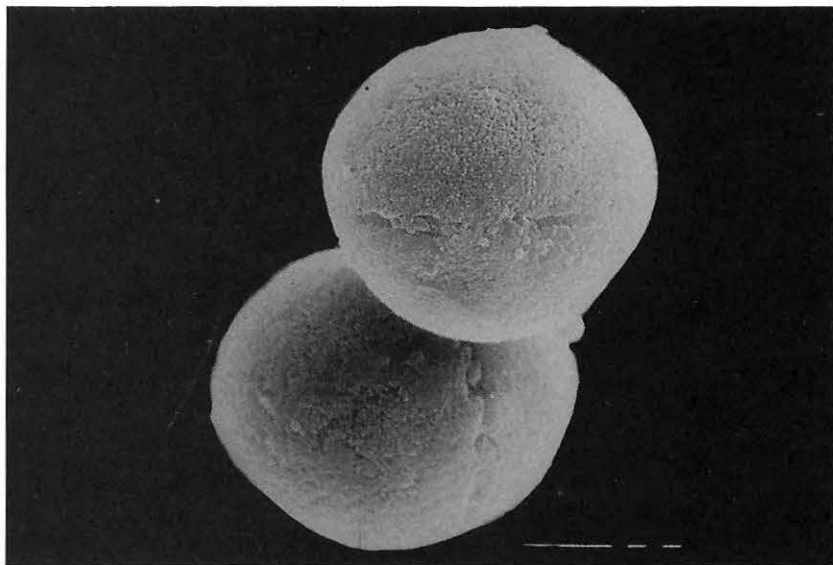
VERN



AVELLANER



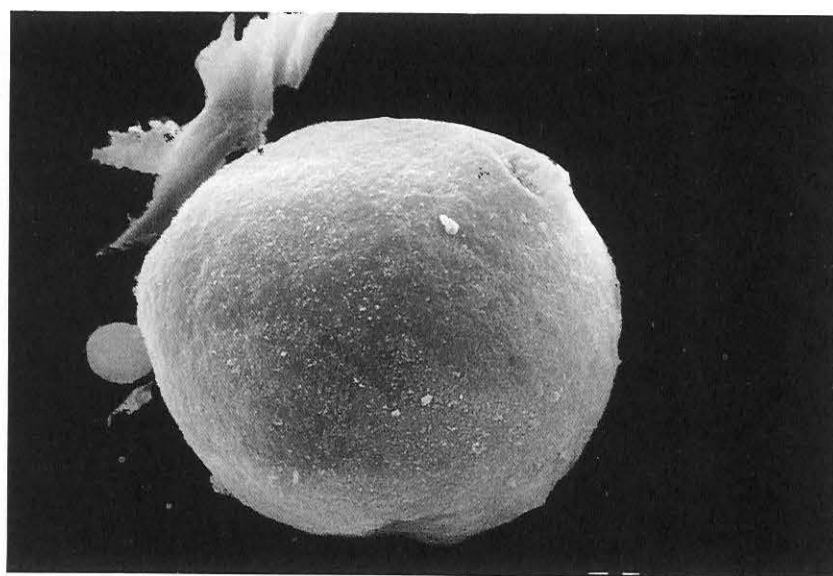
ROURE DE FULLA GRAN



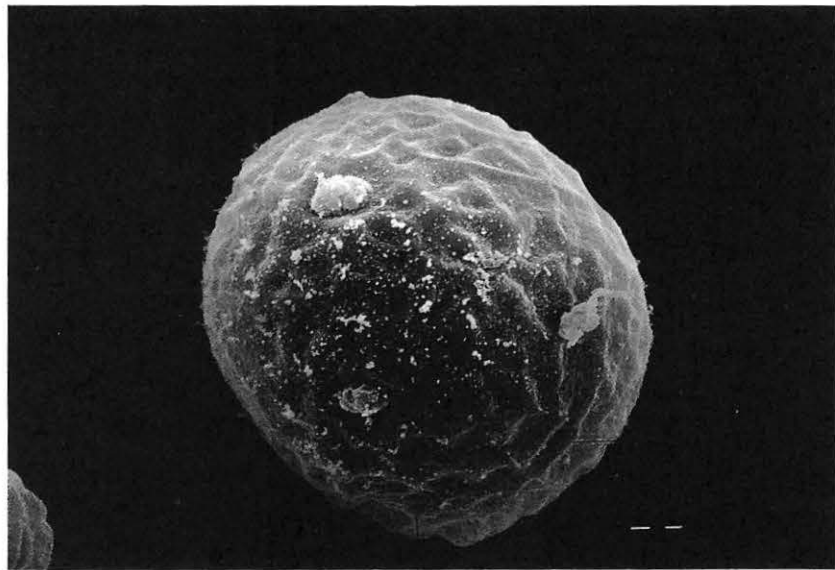
FAIG



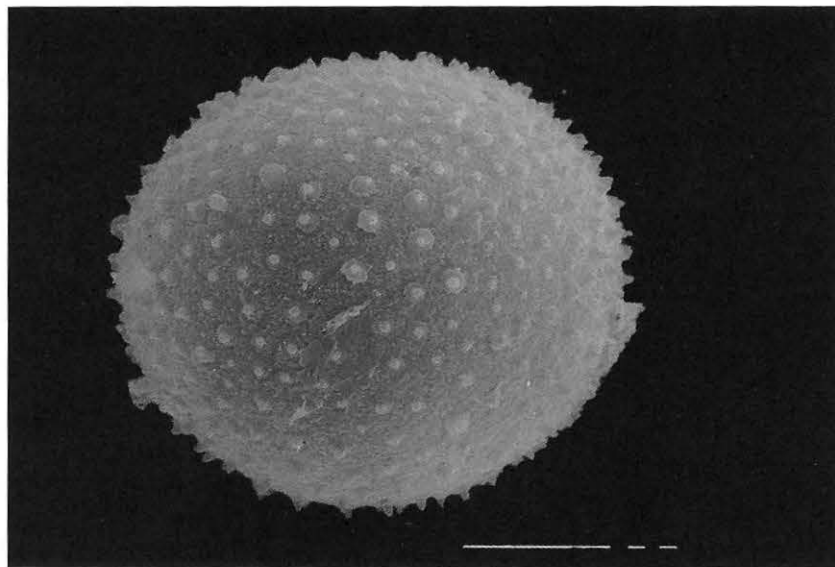
ALZINA



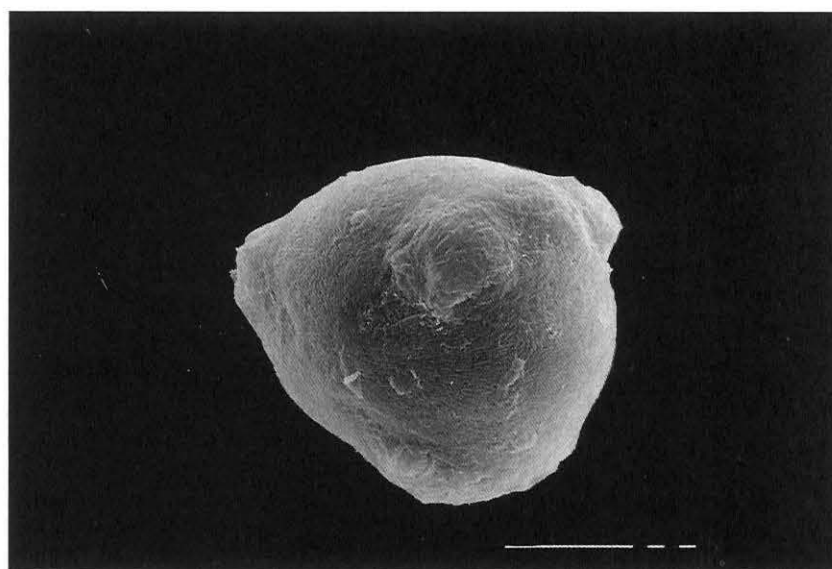
LLEDONER



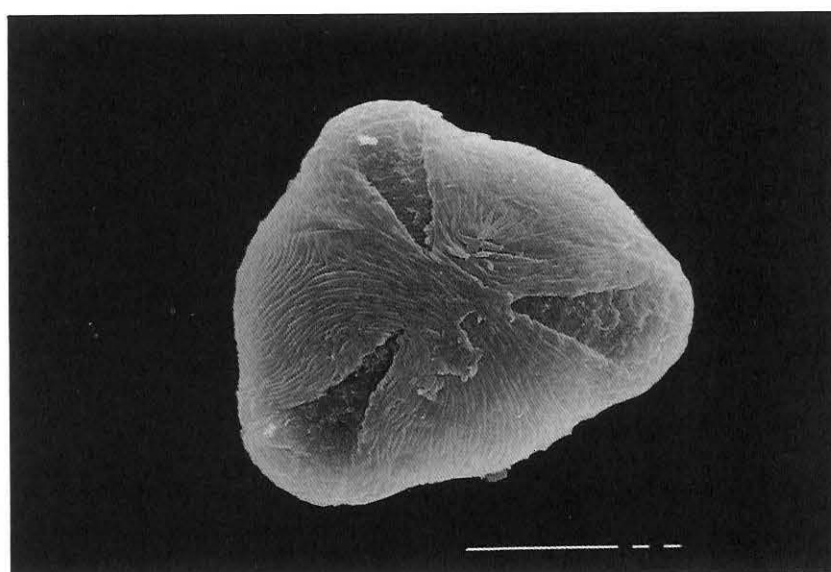
OM



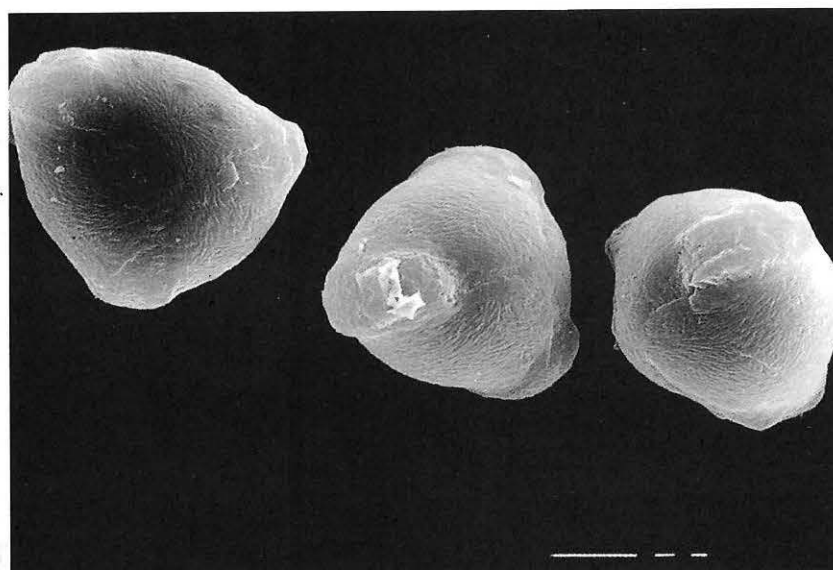
LLORER



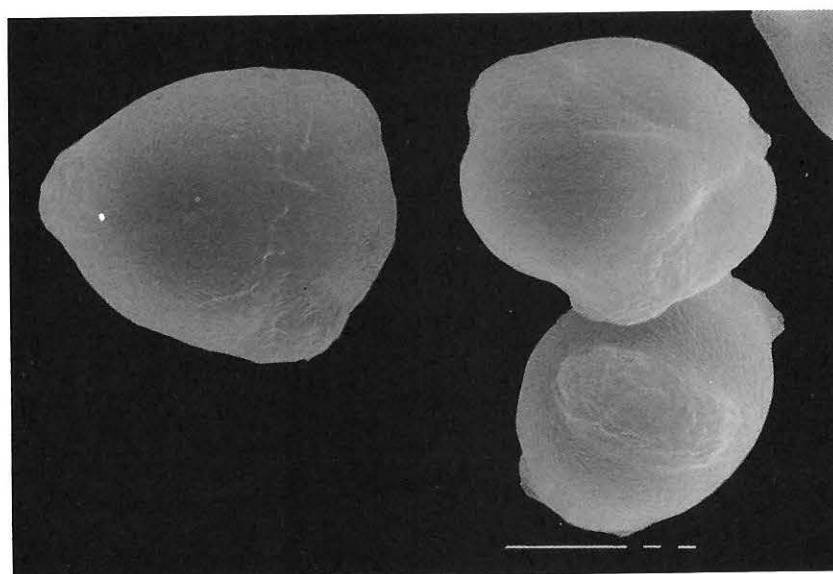
ARÇ BLANC



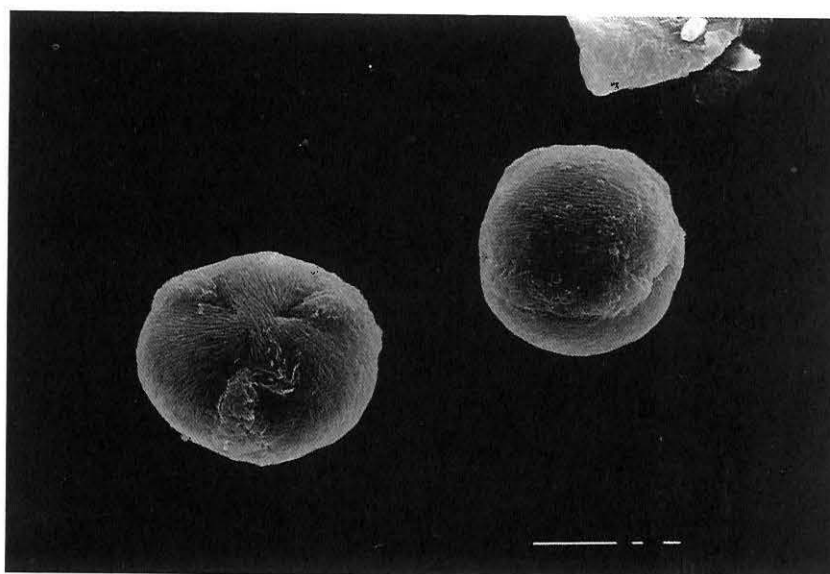
CIRERER BORD



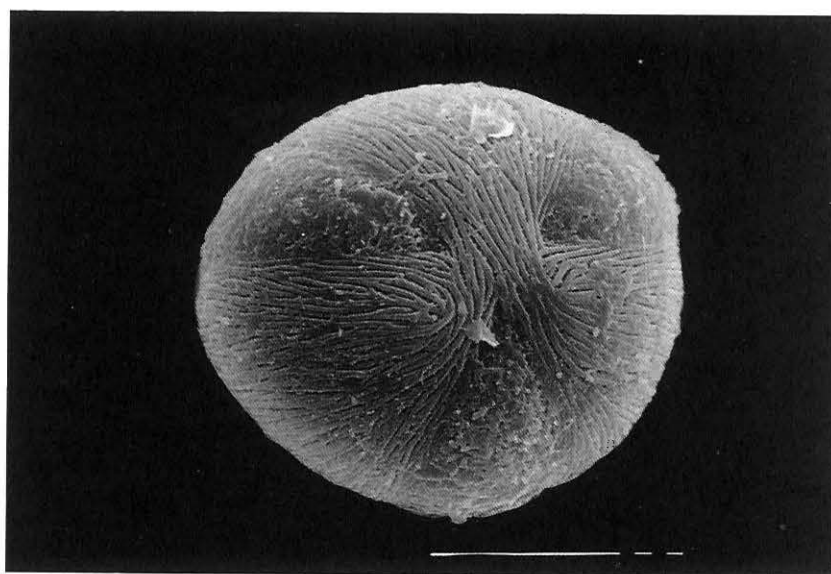
MOIXERA DE PASTOR



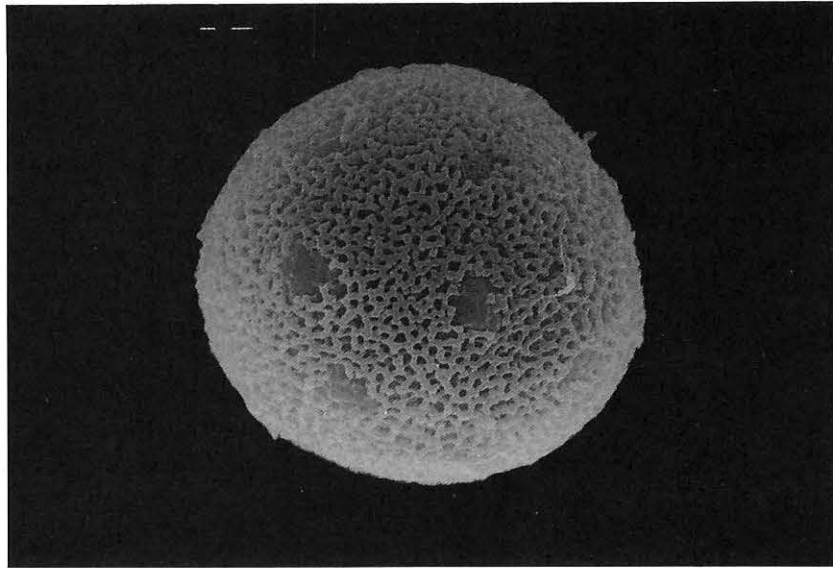
MOIXERA BLANCA



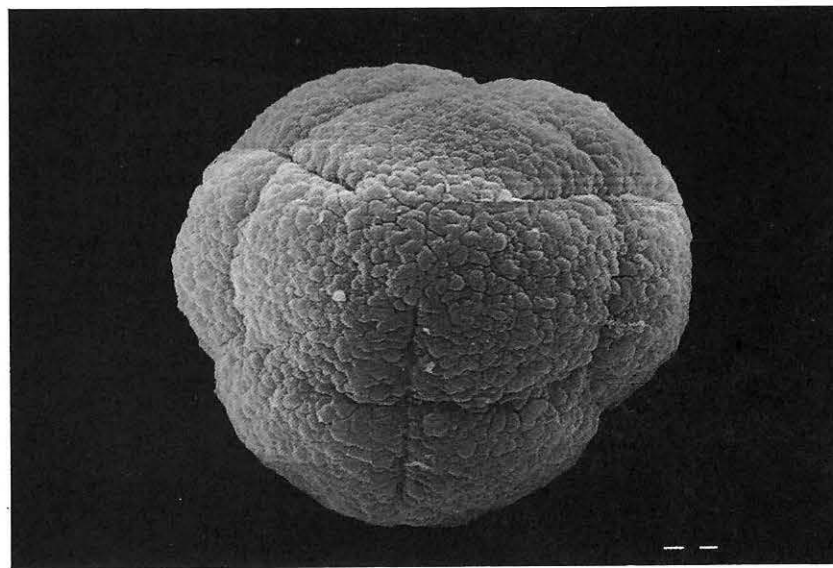
BLADA



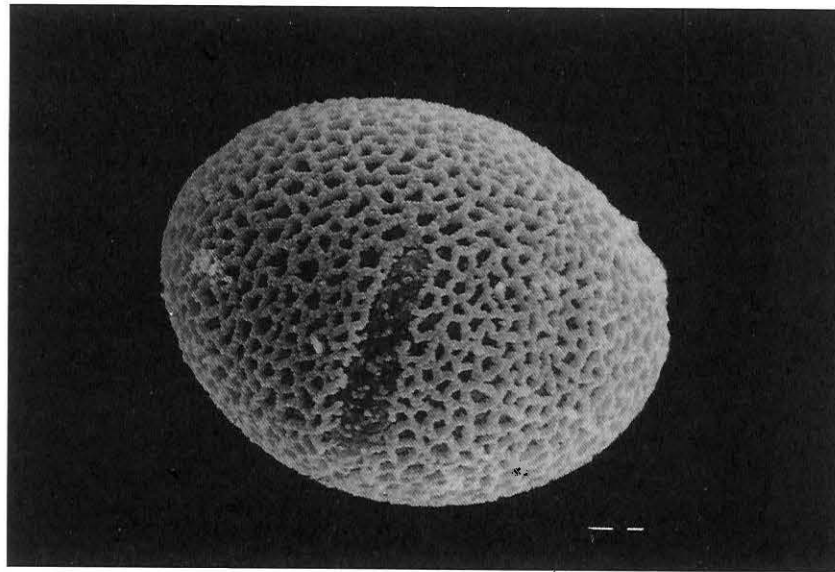
ERABLE



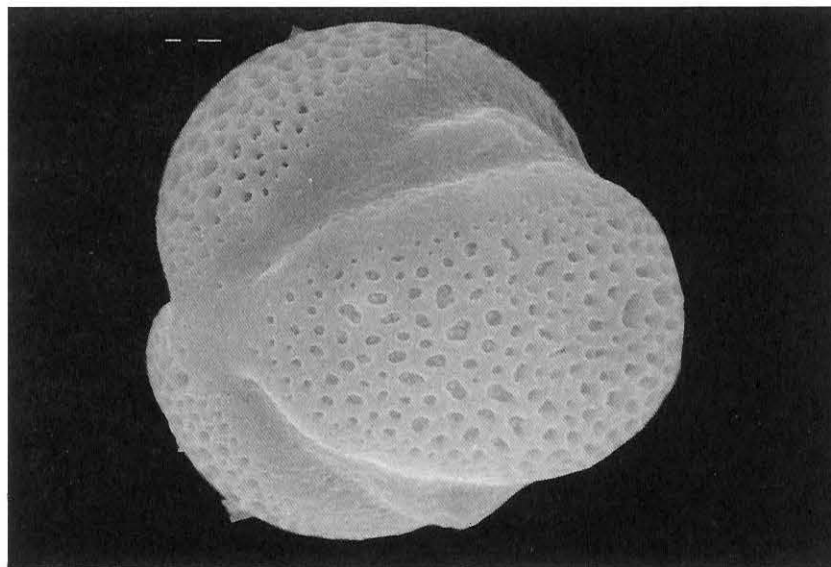
BOIX



BRUC BOAL



FREIXE DE FULLA GRAN



SAÜQUER ROIG

ELS ARBRES DE LA REGIÓ DEL MONTSENY (Inventari d'espècies)

Es pot dir que el Montseny per la seva particular personalitat biogeogràfica, acull quasi totes les espècies arbòries dels PPCC, que hom troba de manera natural, espontània o subespontània. La llista que presentem elimina òbviament totes aquelles espècies introduïdes per la silvicultura, fructicultura o jardineria, llevat d'aquells casos de certes espècies que tot i presentant algun d'aquests orígens, s'han escapat i poden servir un comportament silvestre, és a dir capacitat autosuficient i així mateix expansiva.

Es tracte d'un catàleg d'espècies arbòries del massís de Montseny, sense més aspiració que la d'ésser el màxim de complet, amb algunes dades complementàries, com les alçàries distribucionals i l'estatus.

El sistema classificatori que hem utilitzat és el de la 12.^a edició del —*Syllabus der Pflanzenfamilien*— d'Engler.

Per facilitar-ne la identificació, hi ha la il·lustració en fotografia del conjunt i del detall de cada espècie, realitzades pel company Pep Casas. (Volum II)

Fam. PINACEAE**Subfam. Abietoideae**

Abies alba Mill	Avet, Pibet.	1.000-1.600	A.
------------------------	--------------	-------------	----

Subfam. Pinoideae

Pinus sylvestris L.	Pi roig, rojalet	300-1.500	A.
Pinus nigra Arn.	Pinassa	300-900	R.
Pinus pinaster Ait.	Pi pinastre	100-900	P.A.
Pinus pinea L.	Pi pinyer, ver	100-900	M.A.
Pinus halpensis Mill.	Pi blanc, bord	100-1.000	M.A.
Pinus radiata D. Don	Pi insigne	100-1.100	P.A.

Fam. CUPRESSACEAE**Subfam. Juniperoideae**

Juniperus communis L.	Ginebró	100-1.500	A.
Juniperus oxycedrus L.	Càdec	100-1.000	P.A.

Fam. TAXACEAE**Trib. Taxeae**

Taxus baccata L.	Teix	900-1.500	R.
-------------------------	------	-----------	----

Fam. JUGLANDACEAE**Subfam. Juglandoideae**

Juglans regia L.	Noguera	100-1.000	P.A.
-------------------------	---------	-----------	------

Fam. SALICACEAE

Populus alba L.	Alber	200-900	P.A.
Populus tremula L.	Trèmol	300-1.100	P.A.
Populus nigra L.	Pollancre	100-1.200	A.
Salix alba L.	Salze blanc, saule	100-200	R.
Salix fragilis L.	Vimenera	300-1.200	R.
Salix eleagnus Scop.	Sarga	100-1.300	P.A.
Salix purpurea	Saulic	100-200	M.R.
Salix caprea L.	Gatsaule	1000-1300	RR
Salix atrocinerea ssp. <i>catalaunica</i>	Gatell	100-1.400	A.

Fam. BETULACEAE**Trib. Betuleae**

Betula pendula Rothm.	Bedoll	900-1.400	M.R.
Alnus glutinosa (L.) Gaertn.	Vern	100-1.150	A.

Trib. Coryleae

Corylus avellana L.	Avellaner	100-1.300	P.A.
----------------------------	-----------	-----------	------

Fam. FAGACEAE**Subfam. Fagoideae**

Fagus sylvatica L.	Faig, fait.	700-1.600	M.A.
---------------------------	-------------	-----------	------

Subfam. Castaneoideae

Castanea sativa Mill	Castanyer	300-1.100	A.
-----------------------------	-----------	-----------	----

Subfam. Quercoideae			
<i>Quercus petraea</i> (Matts.) Liebl.	Roure de fulla gran	300-1.400	P.A.
<i>Quercus pubescens</i> Willd.	Roure martinenc	100-1.000	A.
<i>Quercus canariensis</i> Willd.	Roure africà	200-900	M.R.
<i>Quercus faginea</i> ssp. <i>cerrioides</i>	Roure cerrioide	100-1.000	R.
<i>Quercus suber</i> L.	Alzina surera, suro	100-1.100	A.
<i>Quercus ilex</i> L.	Alzina	100-1.400	M.A.
<i>Quercus coccifera</i> L.	Garric	100-400	R.
Fam. ULMACEAE			
Subfam. Ulmoideae			
<i>Ulmus minor</i> Mill.	Om	100-1.300	P.A.
<i>Ulmus glabra</i> Huds.	Oma	200-1.300	R.
Subfam. Celtidoidea			
<i>Celtis australis</i> L.	Lledoner	100-900	P.A.
Fam. MORACEA			
Trib. Ficeae			
<i>Ficus carica</i> L.	Figuera borda	100-1.000	R.
Fam. LAURACEAE			
Subfam. Lauroideae			
<i>Laurus nobilis</i> L.	Llorer	200-900	R.
Fam. PLATANACEAE			
<i>Platanus hybrida</i> Brot.	Plataner	100-800	P.A.
Fam. ROSACEAE			
Subfam. Maloideae			
Trib. Maleae			
<i>Sorbus aucuparia</i> L.	Moixera de Guilla	1.100-1.600	M.R.
<i>Sorbus torminalis</i> (L.)	Moixera de pastor	300-900	M.R.
<i>Sorbus domestica</i>	Servera	200-900	M.R.
<i>Sorbus aria</i> (L.) Crantz.	Moixera blanca	900-1.600	P.A.
<i>Pyrus communis</i> L.	Perera borda	800-1.000	M.R.
<i>Malus sylvestris</i> (L.) Mill.	Pomera silvestre	800-1.500	M.R.
Trib. Crataegeae			
<i>Mespilus germanica</i> L.	Nesprer	500-800	M.R.
<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	Arc blanc	200-1.500	P.A.
Subfam. Prunoideae			
<i>Prunus avium</i> L.	Cirerer de bosc	200-1.200	R.
<i>Prunus domestica</i> L.	Prunera borda	100-1.100	R.
<i>Prunus lusitanica</i> L.	Llorer cirer silvestre, lloreda	700-1.000	RR.

Fam. LEGUMINOSAE				
Subfam. Caesalpinioideae				
Trib. Cassieae				
<i>Ceratonia siliqua</i> L.	Garrofer	500-600	RR.	
Subfam. Faboideae				
Trib. Astragalae				
<i>Robinia pseudacacia</i> L.	Robínia, acàcia	100-1.150	P.A.	
Subfam. Mimosaceae				
<i>Acacia dealbata</i> Link	Mimosa	100-800	R.	
Fam. SIMAROUBACEAE				
Subfam. Simarouboideae				
<i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swingle	Ailant, Malarbre	150-800	R.	
Fam. ANACARDIACEAE				
Trib. Rhoideae				
<i>Pistacia lentiscus</i> L.	Llentiscle	100-400	R.	
Fam. ACERACEAE				
<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	Plàtan fals	1.000-1.300	R.	
<i>Acer negundo</i> L.	Arracader	100-1.150	R.	
<i>Acer platanoides</i> L.	Erable	1.00-1.300	R.	
<i>Acer opalus</i> Mill. ssp. <i>opalus</i>	Blada	500-1.500	R.	
<i>Acer campestre</i> L.	Auró blanc	400-1.200	R.	
Fam. HIPPOCASTANACEAE				
<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	Castanyer d'Índia	100-1.100	R.	
Fam. RHAMNACEAE				
Trib. Iliceae				
<i>Ilex aquifolium</i> L.	Boix-grèvol	300-1.600	P.A.	
Fam. BUXACEAE				
Trib. Buxaeae				
<i>Buxus sempervirens</i> L.	Boix	300-1.300	P.A.	
Ram. RHAMNACEAE				
Trib. Rhamneae				
<i>Rhamnus alaternus</i> L.	Aladern	100-800	R.	
Trib. Zizypheae				
<i>Ziziphus jujuba</i> Mill.	Ginjoler	200-400	RR.	

La vida entorn de l'arbre

Fam. TILIACEAE				
Subfam. Tilioideae				
Trib. Tiliaeae				
<i>Tilia platyphyllos</i> Scop.	Tiher, tell	200-1.200	R.	
<i>Tilia cordata</i> Mill.	Tell de fulla petita	800	RR.	
Fam. TAMARICACEAE				
Subfam. Tamariceae				
<i>Tamarix africana</i> Poiret	Tamariu africà	100-350	RR.	
Fam. MYRTACEAE				
Subfam. Leptospermoideae				
Trib. Leptospermeae				
<i>Eucalyptus globulus</i> Lobill	Eucaliptus	100-500	R.	
Fam. ERICACEAE				
Subfam. Arbutoideae				
Trib. Arbutaeae				
<i>Arbutus unedo</i> L.	Arboç	100-1.000	M.A.	
Subfam. Ericoideae				
Trib. Ericaeae				
<i>Erica arborea</i> L.	Bruc boal	100-1.300	M.A.	
Fam. OLEACEAE				
Subfam. Oleoideae				
Trib. Fraxineae				
<i>Fraxinus excelsior</i> L.	Freixe de f. gran	300-1.300	P.A.	
<i>Fraxinus angustifolia</i> Vahl.	Freixe de f. petita	100-700	R.	
Trib. Oleaeae				
<i>Olea europaea</i> L.	Olivera	100-800	R.	
<i>Phillyrea media</i> L.	Aladern fals	100-1.000	P.A.	
Fam. CAPRIFOLICEAE				
Trib. Sambuceae				
<i>Sambucus nigra</i> L.	Saiquer	100-1.400	A.	
<i>Sambucus racemosa</i> L.	Saiquer roig, raïmós	800-1.500	R.	

El total d'espècies arbòries inventariades és de setanta-cinc.

ABREVIATURES:

M.A.	Molt Abundant
A.	Abundant
P.A.	Poc Abundant
R.	Rar
M.R.	Molt Rar
RR.	Raríssim

BIBLIOGRAFIA

- ALSINA, M.; ABUSTO, R., *Los árboles*, Penthalon ediciones, Madrid, 1982.
- ARRIZABALAGA I BLANCH, A.; MONTAGUT I BLAS, E.; GOSÁLBES I NOGUERA, J., *Introducció a la Biologia i Zoogeografia dels petits mamífers (Insectívors i Rosegadors) del Montseny (Catalunya)*, Generalitat de Catalunya, CIRIT, Barcelona, 1986.
- ASCASO, C., *Análisis cuantitativos de poblaciones a partir de muestreos indirectos: Aplicación a comunidades de artrópodos en dos bosques del Montseny* (Tesi doctoral), Departament d'Ecologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1986.
- AULÍ I VILA, C.; LLINÀS I MIRÓ, G., *Eines i Oficis*, Ajuntament d'Olot, 1982.
- BADIA I CARDÚS, A.; ESTRADA I ARIMÓN, R.; VILANOVA I PRATS, I., *El Bosc*, Caixa d'Estalvis de Sabadell (treball premiat), Sabadell, 1978.
- BALADA I LLASART, R., *Els arbres de la Ribera*, «Monografies Ampostines», núm. 2, Ajuntament d'Amposta, 1985.
- BOADA I JUNCÀ, M., *La fauna del Vallès*, Centre de Documentació, Granollers, 1981.
- , «La família Minuart a Sant Celoni» (capítol dins el llibre *El botànic Joan Minuart* de J. M.^a CAMARASA, pp. 39-45), Ajuntament de Sant Celoni, 1986.
- , *Flora, fauna i plantes remeieres del Baix Montseny-Montnegre*, Premi Sant Celoni 1977, Ajuntament de Sant Celoni, 1984.
- BOADA I JUNCÀ, M.; PUCHE I RIU, C., «Fauna i flora de l'Avetosa, Fageda i Roureda del Parc Natural del Montseny» (cartell), Servei de Parcs Natural de la Diputació de Barcelona, 1983.
- , «Fauna i flora dels Penyassegats, Esqueis i tarteres del Parc Natural del Montseny» (cartell), Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, 1983.
- , «Fauna i flora dels Prats subalpins i Landes del Parc Natural del Montseny» (cartell), Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, 1984.
- , «Alzinars, Suredes i Rouredes de martinenc del Parc Natural del Montseny» (cartell), Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, 1985.

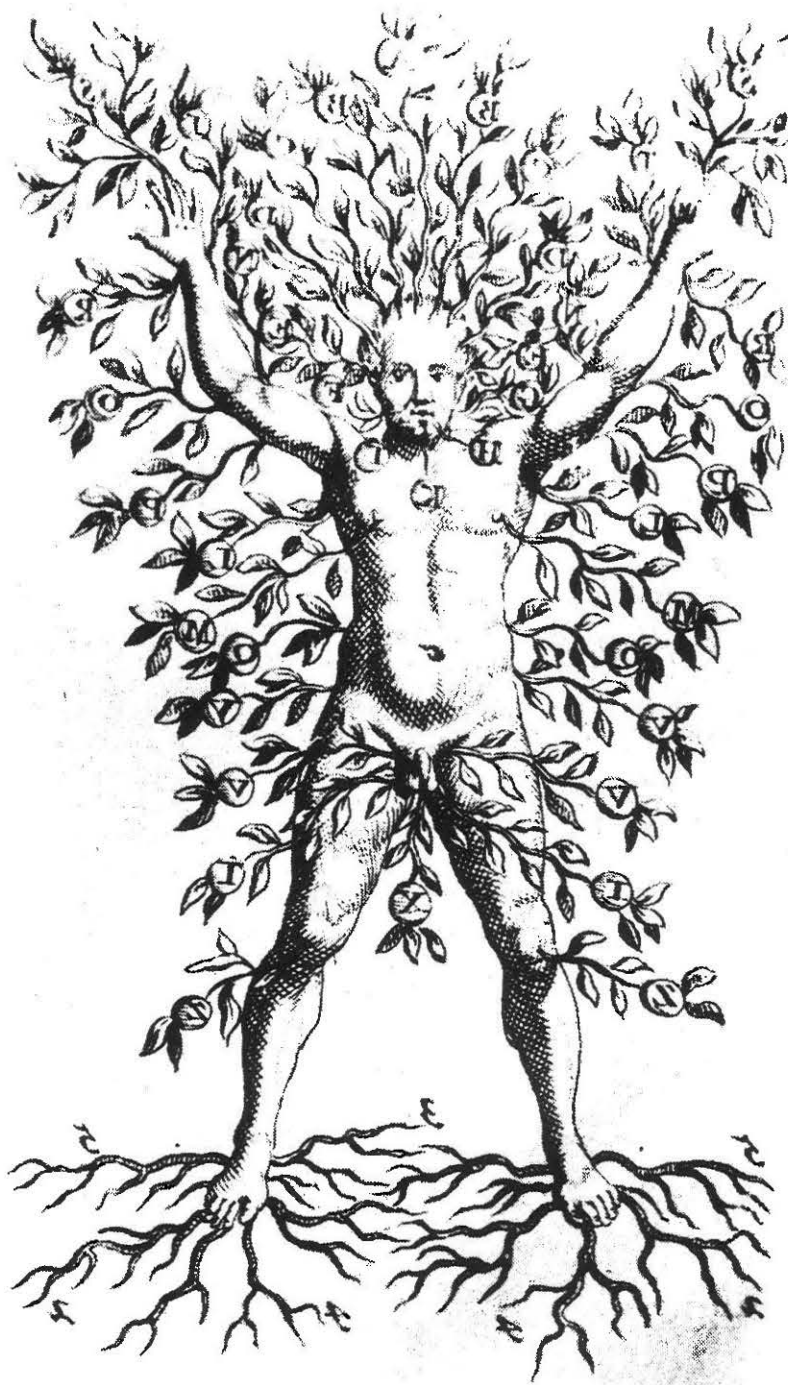
- , «Fauna i flora de les Pinedes i Brolles del Parc Natural del Montseny» (cartell), Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, 1985.
- , «Fauna i flora dels Conreus i Erms del Parc Natural del Montseny» (cartell), Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, 1986.
- BOADA I JUNCÀ, M., i altres, *Les Pinedes i Les Brolles*, Centre d'Estudis i Documentació Baix Montseny, Sant Celoni, 1984.
- , *L'Alzinar*, Centre d'Estudis i Documentació Baix Montseny, Sant Celoni, 1984.
- BOADA I JUNCÀ, M., *Montseny*, «Revista Catalonia», juliol 1987, pàgines 42 i 43, 1987.
- BOADA I JUNCÀ, M., *La fauna: Geografia I*, Dolça Catalunya, Ed. Nau-ta, Barcelona, 1978, 7:100-119.
- , Breu nota sobre pòllens al·lèrgics de les nostres contrades, Apunts 1, Circular del C.E.D., Baix Montseny, Sant Celoni, 1981, 1:8-13.
- BOADA I JUNCÀ, M.; GOSÁLBEL, J., i altres, *Fauna vertebrada del Montseny*, Rev. Ciència, núm. 28, Barcelona, 1981, 28:556-563.
- BOADA I JUNCÀ, M., *Sant Celoni. El Vallès. Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, Fundació Enciclopedia Catalana, Barcelona, 1982, tomo 6.
- BOADA I JUNCÀ, M.; PONSÀ I FONTANALS, M., Catàleg de pòllens arboris del massís del Montseny realitzat a microscòpia electrònica de rastreig, Diputació de Barcelona, Servei de Parcs Naturals, Jornada de Recerca Naturalista al Montseny, 1986, p. 37.
- BOADA I JUNCÀ, M., *Vertebrats del Montseny*, El patrimoni biològic del Montseny, Catàlegs de flora i fauna, 1, Diputació de Barcelona, S. P. Naturals, 1986, pp. 151-171.
- , «Importància tròfica i estructural d'alguns arbres i arbusts en una fageda a la Vall de Santa Fe», Jornada de recerca naturalista al Montseny, Diputació de Barcelona, S. P. Naturals, 1986, pàgines 67-68.
- , «El bosc, alguns aprenentatges», Jornades Forestals, Ponència, 12 pàgs., Santa M.^a d'Oló, 1987.
- , «Orígens del Montseny contemporani», Rev. Els Vents, núm. 30, Fogars de Montclús, 1988, 30:2-3.
- , «Fauna forestal, estructura i relacions tròfiques», Actes, II Col·loqui de Naturalistes vallesans, 11 pàgs., Museu de Granollers, 1988.
- , *Flora del Montseny (Als carrers de Sant Celoni)*, Ajuntament de Sant Celoni, Ed. en tràmit, 1988.
- BOVER I PAGESPETIT, A., *Arbúcies —estudi del medi i formes de vida (1743-1940)—*, Diputació de Girona, 1986.
- BRETON, F.; BARRUTI, L., *La família i el parentiu*, DOPESA 2, Barcelona, 1978.
- CAMARASA, J. M.^a, *El botànic Joan Minuart (1693-1768)*, Ajuntament de Sant Celoni, 1986.

- CANO I IBÁÑEZ, F.; CUENCA I MOROS, M.; SAURÍ I PUJOL, D., *El medi rural i les activitats agràries al Montseny*, Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, 1984.
- CASANOVA I CANUT, S., *Memòries d'un pagès del segle XVIII*, Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1978.
- CATALÀ I MIR, M.; GUISAN I RIERA, S., *Les serradores pirinenques*, Diputació de Barcelona, 1983.
- CEBALLOS, L.; RUIZ DE LA TORRE, J., *Arboles y arbustos de la España peninsular*, Instituto Forestal Inv. Exp., Madrid, 1971.
- CHAMPAGNE, M. H., *Jordi et les châteaux de rêve*, Larousse, París, 1983.
- CHANGES, R., *Deodendron*, Editorial Blume, Barcelona, 1969.
- CHAPMAN, A.; BUCK, W. J., *Unexplored Spain*, Incafo, 1978, Madrid, 1910.
- CUERPO DE INGENIEROS DE MONTES, «Nota sobre la restauración del Mante Poblet», *Semana Forestal de Barcelona*, 1929.
- DE BOLÓS I CAPDEVILA, O., *La vegetació del Montseny*, Diputació de Barcelona, 1983.
- EDLIN, H., *Claves de los árboles de Europa*, Editorial Omega, Barcelona, 1982.
- HERNÁNDEZ, S., *El món del suro*, «Quaderns de la Revista de Girona», Girona, 1987.
- HLADUN, N. L., *Aportació a la flora, morfologia i vegetació dels líquens de la part alta del Montseny* (Premi P. Font i Quer, 1982), Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1985.
- HUMPHRIES, C. J.; PRESS, J. R.; SUTTON, D. A., *Guía de los árboles de España y de Europa*, Omega, Barcelona, 1982.
- JOHNSON, H., *El Bosque: Fauna, flora y recursos económicos del bosque mundial*, Editorial Blume, Barcelona, 1987.
- KREMER, Bruno P., *Arboles*, Editorial Blume, Barcelona, 1986.
- LAPRAZ, G., *Carte Phytosociologique du massif du Montnegre*, Departament de Botànica, Facultat de Ciències Universitat de Barcelona, 1971.
- LLOBET, S., *El medio y la vida en el Montseny*, Instituto Juan Sebastián Elcano, Estación de estudios pirenaicos, CSIC, Barcelona, 1947.
- , *Materiales y depósitos periglaciares en el macizo del Montseny. Antecedentes y resultados* (separata de «Revista de Geografía»), 1975, Universidad de Barcelona, 1977.
- FARELL I DOMINGO, J., *Les forques i els forcaires d'Alentorn*, Montblanc-Martín, editorial geogràfica, Granollers, 1982.
- FOLCH I GUILLÉN, R., *La vegetació dels Països Catalans*, Ketres editora, Barcelona, 1981.
- GARCÍA ALBÁ, J., *Arboles y Bosques. Naturaleza de Asturias*, G. H. Editores, S. A., Gijón, 1987.

- GONZÁLEZ I PLANAGUMÀ, E., *La Selva: Una comarca de llarga tradició forestal*, F.I.T. de la Generalitat de Catalunya (Servei d'extensió agrària, edició per a les I Jornades Tècniques sobre Boscos, Sta. Coloma de Farners, 1984.
- GORDI, J.; MAS, J., *Boscos i Brolles del Vaés, aproximació a la vegetació del torrent de Can Gurri*, «Col·lecció Torrent de la Feu», L'Aixernador, edicions argentonines, Argentona, 1984.
- GOSÁLBEZ, J.; LÓPEZ-FUSTER, M.^a J.; BOADA, M.; SANS-COMA, V., *Sobre la presencia de Sorex araneus (Mammalia Insectívora) en el Montseny (Cataluña)*, Publicaciones del Departamento de Zoología de la Universidad de Barcelona, Facultad de Biología, VII, pp. 89-91, Barcelona, 1981.
- HERETER I QUINTANA, A., *Estudi dels sòls forestals sobre esquists i pissarres del Massís del Montseny*, «Butlletí Institució Catalana d'Història Natural», 53 (Secció Geologia, 4), pp. 59-67, Barcelona, 1986.
- LÓPEZ GONZÁLEZ, G., *La guía de INCAFO de los árboles y arbustos de la Península Ibérica*, Incafo, Madrid, 1982.
- LORIENTE ESCALLADA, E., *Arboles singulares de Cantabria*, Institución Cultural de Cantabria, Diputación Provincial, Santander.
- MAS, R., *La pagesia catalana i els seus orígens*, Edicions d'Aportació Catalana, Barcelona, 1967.
- MASCLANS, F., *Guia per a conèixer els arbres* (2.^a edició), Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona, 1966.
- , *Guia per a conèixer els arbusts i les lianes*, Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona, 1963.
- MARTÍN DIÉGUEZ, J., *Guia Forestal*, Diputación Provincial de Barcelona, Servicio Forestal, Barcelona, 1968.
- , *El bosque en el Silvetum del Montseny*, Diputación Provincial de Barcelona, Servicio Forestal, Barcelona, 1971.
- MARTÍN, E., *Los árboles*, Editorial Fontalba, Barcelona, 1979.
- MARTÍNEZ MATA, F.; NEIRA, M., *Terminología Forestal Española*, Instituto Nacional de Investigaciones Agrarias, Ministerio de Agricultura, Madrid, 1973.
- MEDIR JOFRA, R., *Historia del Gremio Corchero*, Editorial Almadra-ba, Madrid, 1953.
- MIQUEL, F. A., *Viatge a Catalunya d'un conseller del rei de França l'any 1603*, Rafael Dalmau, editor, Barcelona, 1967.
- MONTORI, A.; PASCUAL, X., *Nota sobre la distribución de Euproctus asper (Dugés, 1852) en Cataluña: I. Primera localidad para el macizo del Montseny*, Publicaciones del Departamento de Zoología, Universidad de Barcelona, Facultad de Biología, vol. VI, pp. 85-88, Barcelona, 1981.
- MONTOYA OLIVER, J. M.^a, *Los alcornocales*, Instituto Nacional de Investigaciones Agrarias, Madrid.
- PANAREDA I CLOPÉS, J. M.^a, *Itinerari geogràfic al Montseny*, Departament de Geografia, Universitat de Barcelona.

- PASCUAL, R., *Guia dels arbres dels Països Catalans*, Kapel, S. A., Barcelona, 1985.
- PASCUAL, X.; MONTORI, A., *Contribución al estudio de Rana temporaria L. (Amphibia, Ranidae) en Santa Fé del Montseny (Barcelona)*, «I. Descripción de la zona y estima de la población», *Miscel·lània zoològica*, vol. VII, pp. 109-115, Ajuntament de Barcelona, 1981.
- PLADEVALL I FONT, A.; SIMÓN I TARRES, A., *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII*, Curial, edicions catalanes, Barcelona, 1986.
- POLUNIN, O., *Arboles y arbustos de Europa*, Editorial Omega, Barcelona, 1978.
- PRATS, Ll.; LLOPART, D.; PRAT, J., *La cultura popular a Catalunya. Estudiosos i Institucions*, Fundació Serveis de Cultura Popular, Barcelona.
- RIBA I ROVIRA, M., *Aspectes dels cicles biogeoquímics en les fagedes del Montseny: Contingut en matèria orgànica i dinàmica dels cations a la virosta* (tesi), Departament d'ecologia, Facultat de Ciències, Universitat autònoma de Barcelona, 1982.
- RIU VULART, J. M.^a, *Los encinares del Montseny o los rayos y pinas de encina catalana*, Barcelona, 1945.
- ROCAMORA, G., *Quelques aspects ecologiques concernant l'avifaune nucheuse du massif du Montseny (Catalogue)*, tesina a la Universidad del Languedoc, Montpellier, 1983.
- ROSELL I PAGÉS, C., *El senglar al Montseny*, «Revista Contrades», núm. 5, Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- RUPÉREZ CUELLAR, A., *La encina y sus tratamientos*, Gráficas Marnero, Madrid, 1987.
- SALA I SANJAUME, M.^a, *La Conca de la Riera de Breda*, aportacions en homenatge al geògraf Salvador Llobet, Departament de geografia de la Universitat de Barcelona, 1979.
- SERRA I BOLDÚ, V., *Folklore de la pagesia*, Publicacions de l'Abadía de Montserrat, Barcelona, 1987.
- SIRERA I JENÉ, J. i A., *Arboles*, A. G. Ilerda, Lleida, 1947.
- TAYLOR, G.; HOLMES, G.; HOOD, R. R.; BRAZIER, J. D., *La Madera*, Editorial Blume, Barcelona, 1978.
- TERRADES, I., *Antropología del campesino catalán*, vol. I i II, A. Redondo, editor, Barcelona, 1973.
- TERRADAS, J. i d'altres, *Introducció a l'ecologia del faig al Montseny*, Departament d'Ecologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, Diputació de Barcelona, 1984.
- TOMÁS I MARTORELL, C., *Estudi dendomètric de la producció de faig a la Vall de Santa Fe del Montseny* (tesina), Universitat Autònoma de Barcelona, Departament d'Ecologia, Barcelona, 1982.
- URTEAGA, L., *La tierra esquilhada*, SERBAL/CSIC, Barcelona, 1987.

- VARIS, *Vocabulari del Suro*, E. R., edicions catalanes, Sant Cugat del Vallès, 1983.
- , *Costumari català: usos i costums de bon pagès sobre boscos i arbredes* (Edició facsímil), recollides per l'oficina d'estudis jurídics de la Mancomunitat de Catalunya, Edicions del Cotal, S. A., Barcelona, 1980.
- , *El patrimoni biològic del Montseny*, «Catàlegs de flora i fauna I», Diputació de Barcelona, 1986.
- , *Jornada de recerca naturalista al Montseny*, Diputació de Barcelona, 1986.
- , *El Montseny. Les guies de la Natura de Ciència*, Ciència, S. A., Barcelona, 1981.
- , «Jornades sobre bases ecològiques per a la gestió ambiental» (ponències i comunicacions presentades el 15 i 16 de desembre del 1985 al Castell de Montesquiu, Ripollés), Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, 1986.
- , *Els espais naturals a Catalunya*, Diputació de Barcelona, 1980.
- VILARRASA I VALL, S., *La vida a pagès*, Imprenta Maideu, Ripoll, 1975.
- VINYETA, R., *Els arbres monumentals de Catalunya*, Editorial Cel Blau, Torelló, 1985.
- YOUNG, A., *Viatge a Catalunya (1787)*, Edicions Ariel, Esplugues de Llobregat, Barcelona.
- ZAMORA, F., *Diario de los viajes hechos en Cataluña (1798)*, «Documents de Cultura», Curial, Barcelona, 1973.



L'home arbre segons un gravat francès del s. XVII

